

TË DREJTAT E NJERIUT TË KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA NË KUSHTE TË COVID-19

RAPORT NGA HULUMTIMI I NDIKIMIT TË MASAVE COVID-19
MBI TË DREJTAT E NJERIUT TË KOMUNITETEVE TË
MARGJINALIZUARA

**RRJETI PËR MBROJTJE
NGA DISKRIMINIMI**

SHKURT 2021

TË DREJTAT E NJERIUT TË KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA NË KUSHTE TË COVID-19

RAPORT NGA HULUMTIMI I NDIKIMIT TË MASAVE COVID-19
MBI TË DREJTAT E NJERIUT TË KOMUNITETEVE TË
MARGJINALIZUARA

Botues: Koalicioni “Të drejtat seksuale dhe shëndetësore të komuniteteve të marginalizuara” MARGJINAT Shkup, Rrjeti për mbrojtje nga diskriminimi

Autorë: Natasha Boshkova, Darko Antiq, Rosana Bogatinova dhe Margarita Gliguroska

Redaktore: Dragana Drndarevska

Përkthimi: Gramoz Shabani

Dizajni grafik: Bojana Micevska

Shtypi: KONTURA – fabrika për dizajn, projekte grafike dhe shtyp

Tirazhi: 30

Shkup, shkurt 2021

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

342.726-055.3(497.7)(047)

342.726-058.17(497.7)(047)

Të drejtat e njeriut të komuniteteve të marginalizuara në kushte të Covid-19: Raport nga hulumtimi i ndikimit të masave Covid-19 mbi të drejtat e njeriut të komuniteteve të marginalizuara / [autorë Natasha Boshkova ... и др.]. - Shkup: Koalicioni “të drejtat seksuale dhe shëndetësore të komuniteteve të marginalizuara” MARGINI, 2021. - 102 стр. : илустр. ; 21 см

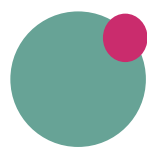
Фусноти кон текстот. - Други автори: Darko Antiq, Rosana Bogatinova, Margarita Gliguroska. - Библиографија: стр. 93-102

ISBN 978-608-4803-34-8

1. Boshkova, Natasha [автор]

а) Маргинализирани заедници -- Човекови права -- Македонија -- Извештаи

COBISS.MK-ID 54102533

RRJETI PËR
MBROJTJE NGА
DISKRIMINIMI

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN ОТВОРЕНО
SOCIETY ОПШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

Projekti “Rrjeti për mbrojtje nga diskriminimi – Avancimi i barazisë përmes vëzhgimit dhe fuqizimit të sistemit për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi” është financuar nga Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni. Përmbajtja është përgjegjësi e vetme e autorëve dhe të grantistit dhe në asnjë mënyrë nuk mund t'i reflektojë pikëpamjet dhe qëndrimet e Fondacionit Shoqëria e Hapur – Maqedoni.

PËRMBAJTJA

HYRJE

1 KORNIZA METODOLOGJIKE

1.1. TË DHËNA PËR TË ANKETUARIT NË HULUMTIMIN NË TERREN ME INTERVISTA GJYSMË TË STRUKTURUARA

2 PËRVOJAT, SHËRBIMET DHE INICIATIVAT E SHOQATAVE TË CILAT PUNOJNË ME KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA GJATË KRIZËS SË SHKAKTUAR NGA COVID-19

2.1. SHËRBIMET E SHOQATAVE NDAJ KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA

2.2. PROBLEMET LIGJORE DHE NEVOJAT E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA

2.3. INICIATIVAT E SHOQATAVE PËR ZBUTJEN E EFEKTEVE NGA MASAT KUNDËR COVID-19

3 ANALIZË E NDIKIMIT TË NDALESËS DHE KUFIZIMIT TË LËVIZJES MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA NË KUSHTET TË COVID-19

3.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E MASAVE PËR NDALIMIN DHE KUFIZIMIN E LËVIZJES

3.2. NDIKIMI I MASAVE PËR NDALESË DHE KUFIZIMI I LËVIZJES PËR PËRBALLJE ME COVID-19 MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA

4 ANALIZË E GJENDJES ME TË DREJTËN PËR EDUKIM TË KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA NË KUSHTET TË COVID-19

4.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E DEKRETEVE ME FUQI LIGJORE NGA FUSHA E ARSIMIT

4.2. NDIKIMI I MASAVE PËR PËRBALLJE ME COVID-19 NË ARSIM MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA

5 ANALIZË E GJENDJES ME TË DREJTAT E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA NGA MBROJTJA SOCIALE NË KUSHTE TË COVID-19

5.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E DEKRETEVE ME FUQI TË LIGJIT NË FUSHËN E MBROJTJES SOCIALE

5.2. NDIKIMI I MASAVE PËR PËRBALLJE ME COVID-19 NË MBROJTJEN SOCIALE MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA

6 ANALIZË E GJENDJES ME QASJEN DERI TE DREJTËSIA E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA NË KUSHTE TË COVID-19

6.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E DEKRETEVE ME FUQI Ë LIGJIT NË FUSHËN E QASJES DERI TE DREJTËSIA

6.2. NDIKIMI I MASAVE PËR PËRBALLJE ME COVID-19 MBI QASJEN DERI TE DREJTËSIA E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA

7 ANALIZË E NDIKIMIT TË COVID-19 MBI GJENDJEN EKONOMIKE TË KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA

7.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E DEKRETEVE ME FUQI TË LIGJIT LIDHUR ME ÇËSHTJET EKONOMIKE

7.2. NDIKIMI I MASAVE EKONOMIKE PËR PËRBALLJE ME COVID-19 MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA

PËRFUNDIME

REKOMANDIME

BIBLIOGRAFI

Kriza e shkaktuar nga Covid-19 është një sfidë e jashtëzakonshme për respektimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut, dhe veçanërisht të të drejtave të grupeve të marginalizuara që janë të ekspozuar ndaj shkeljeve të shpeshta jashtë krizës, pa një mbrojtje të përshtatshme dhe efektive. Shpallja e një gjendje të jashtëzakonshme më tej përqendron pushtetin në duart e ekzekutivit, i cili është i autorizuar të miratojë dekrete me fuqi ligjore. “Në kushtet e emergjencës, sistemi i bashkuesve dhe frenave, d.m.th. ndarja e pushtetit në legjislativ, ekzekutiv dhe gjyqësor zëvendësohet përkohësisht nga një përqendrim i pushtetit legjislativ dhe ekzekutiv në një organ - Qeveria.”^[1] Prandaj, supozim kryesor në kushte të gjendjes së emergjencës, është se institutet themelore demokratike, siç janë respektimi dhe mbrojtja e të drejtave të njeriut, transparenca dhe përfshirja në vendimmarrje, do të ekspozohen ndaj rrezikut. Fokusi është në mbrojtjen e shëndetit publik në mënyrë që të zvogëlohet transmetimi i virusit dhe pasojat e Covid-19, dhe në kushtet kur vetëdija e të drejtave të njeriut nuk është veçanërisht e lartë dhe jashtë gjendjes së jashtëzakonshme, shteti ka më shumë të ngjarë mos t'i ketë në mendje ose merr vendime për t'i kufizuar ato shumë lehtë.

Neni 54 i Kushtetutës së Republikës së Maqedonisë së Veriut është korniza kryesore për kufizimin e të drejtave të njeriut në një gjendje të jashtëzakonshme. Të drejtat e njeriut mund të kufizohen vetëm në rastet e parashikuara nga Kushtetuta dhe kufizimi nuk duhet të jetë diskriminues në bazë të seksit, racës, ngjyrës, gjuhës, fesë, origjinës kombëtare ose sociale, pronës ose statusit shoqëror.^[2] Në këtë mënyrë, nuk lejohet të kufizohet e drejta për jetë, ndalimi i torturës, trajtimi dhe dënimi çnjerëzor dhe poshtërues, siguria juridike e veprimeve penale dhe dënimeve, si dhe liria e besimit, ndërgjegjes, mendimit, shprehjes publike të mendimit dhe feja.^[3] Sidoqoftë, duke shpallur një gjendje të jashtëzakonshme, shteti nuk ka absolutisht asnjë të drejtë të kufizojë në mënyrë arbitrare të drejtat e njeriut, por të gjitha masat duhet të jenë proporcionale (të përshtatshme, të nevojshme dhe të mos përbëjnë një kufizim të pajustificuar dhe disproporcional me efekte më të mëdha negative në komunitete të caktuara). “Shumica e dokumenteve ndërkombëtare në lidhje me veprimin gjatë një gjendje të jashtëzakonshme shteti është i detyrueshëm për të siguruar respektimin e shtetit të së drejtës dhe parimet demokratike që duhet të mbizotërojnë edhe në një gjendje të jashtëzakonshme. Kështu, gjatë miratimit të ndonjë mase, është e nevojshme të respektohet parimi i ligjshmërisë, parimi i proporcionalitetit, parimi i domosdoshmërisë dhe

1 Haxhi-Zafirov, ZH. dhe të tjerë, “Analiza e dekreteve të miratuara me fuqi ligjore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme në vitin 2020”. Qendra për hulumtime dhe analiza juridike, 2020, 9.

Gjendet në: <https://bit.ly/2S27ze9>

2 Neni 54 paragrafi 2 dhe paragrafi 3, Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

3 Neni 54 paragrafi 4, Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

parimi i mos diskriminimit.”^[4] Gjendja e jashtëzakonshme e shkaktuar nga pandemia me Covid-19 në Republikën e Maqedonisë së Veriut, solli deri te kufizimi i më shumë të drejtave të njeriut, e veçanërisht e drejta për lëvizje të lirë, e drejta e shoqërimit të lirë, e drejta për arsimim, respektimi i jetës private dhe familjare, e drejta e kujdesit shëndetësor, mbrojtja nga diskriminimi, e drejta për punë, por edhe e drejta për manifestimin publik të fesë ose besimit^[5], veçanërisht në formën kolektive.

Detyrimi i shtetit ndaj komuniteteve të marginalizuara gjatë pandemisë është, nga njëra anë, të mbrojë shëndetin e këtyre komuniteteve gjithashtu. Nga ana tjetër, shteti ka një detyrim të miratojë masa që do të parandalojnë varfërimin dhe marginalizimin e mëtejshëm të komuniteteve të ndjeshme për shkak të krizës, përmes një efekti disproporcional të kufizimeve në të drejtat e këtyre grupeve në krahasim me popullsinë e përgjithshme. Efekti disproporcional në komunitetet e marginalizuara nga masat e menaxhimit pandemik mund të nënkuptojë gjithashtu diskriminim indirekt duke mos përmbushur nevojat specifike të këtyre komuniteteve. Prandaj, pandemia nxjerr në sipërfaqe problemet sistematike të përjashtimit social, qasjen e kufizuar në drejtësi dhe shërbimet publike, mbrojtjen joadekuatë ndaj diskriminimit dhe dhunës, me të cilën këto komunitete vazhdojnë të jetojnë.

Meqenëse niveli i respektimit dhe realizimit të të drejtave të njeriut, posaçërisht të komuniteteve të marginalizuara në Republikën e Maqedonisë së Veriut, nuk është në një nivel të lakmueshëm, pritet që kjo situatë të përkeqësohet në kushtet e një pandemie. Qeveria madje ka vendosur të shmangë detyrimet e saj sipas Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut.^[6] Përjashtimi u bë pa ndonjë debat publik, jo-transparent dhe pa një shpjegim më të detajuar të nevojave. Në notën verbale^[7] që e informon Këshillin e Evropës për vendimin e përjashtimit shpjegon masat e marra për ballafaqimin me pandeminë, të cilat përmbajnë kufizime mbi të drejtat e Konventës, por nuk shpjegon nevojën për të kapërcyer kufizimet ekzistuese të të drejtave që janë të mundshme pa përjashtime. Kujdesi shëndetësor renditet si një qëllim i ligjshëm për të cilin kryhet përjashtimi.^[8] Kujdesi shëndetësor renditet si një qëllim i ligjshëm për të cilin kryhet përjashtimi. Sidoqoftë, Konventa tashmë ofron mundësi për kufizime të të drejtave të caktuara, duke përfshirë respektimin e jetës private dhe familjare, lirinë e shoqërimit për mbrojtjen e shëndetit publik, e cila natyrisht duhet të jetë

4 Haxhi-Zafirov, ZH. dhe të tjerë, “Analiza e dekreteve të miratuara me fuqi ligjore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme në vitin 2020”. Qendra për hulumtime dhe analiza juridike, 2020, 9.

5 E drejta për religjion dhe besim është një e drejtë individuale, e cila përmban të drejtën për të manifestuar fenë kolektivisht, së bashku me njerëzit e tjerë, dhe më pas merr formën e një të drejte kolektive që i përket një grupi të caktuar. Manifestimi publik i fesë, në përputhje me praktikën nën regjimin e Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, mund t'i nënshtrohet kufizimit (proporcional); në krahasim me të drejtën për të besuar, për t'i përkitur një feje të veçantë ose për ta ndryshuar atë, e cila mund të mos jetë subjekt i kufizimeve.

6 “Informacion mbi nevojën për t'i raportuar Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës për tërheqjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut nga disa anëtarë të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, në përputhje me nenin 15 të Konventës si pasojë e pandemisë COVID-19”. Seanca e 30 e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, 27 mars 2020.

Gjendet në: <https://vlada.mk/sednica/2020-30>

7 Note verbal no. 35-01-155/2. Permanent Representation of the Republic of North Macedonia to the Council of Europe, 2 April 2020, Strasbourg.

8 Ibid.

proporcionale. Prandaj, lind pyetja në lidhje me justifikimin e përjashtimit, të cilit shteti duhet t'i drejtohet në rast se gjykon se kufizimet ekzistuese nuk mund të përmbushin nevojat e shfaqura në krizë.^[9] Derogimi nuk nënkupton shmangien e përgjegjësisë për kufizimin e të drejtave, kështu që me këtë vendim Qeveria nga njëra anë nuk përjashtohet nga përgjegjësia, dhe nga ana tjetër, i dërgon një mesazh negativ publikut vendas dhe ndërkombëtar se të drejtat e njeriut në vend nuk janë një prioriteti kryesor. Vendet që vendosën të përjashtojnë janë vendet nga Evropa Lindore dhe Juglindore^[10], duke përfshirë vendet më të thirrura për respekt të paqëndrueshëm të të drejtave dhe lirive të njeriut. Maqedonia e Veriut derogoi nga disa nene të Konventës, Protokollit Nr. 1 dhe Nr. 4, përkatësisht: e drejta për respektimin e jetës private dhe familjare, liria e tubimit dhe shoqërimit, liria e lëvizjes dhe e drejta për arsimitim^[11]. Përjashtimi është në përputhje me nenin 54 paragrafi 4 të Kushtetutës, d.m.th. përfshin të drejtat që mund të kufizohen në përputhje me Kushtetutën. Sidoqoftë, përkundër përjashtimit, Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut do të marrë parasysh proporcionalitetin dhe përshtatshmërinë e masave dhe efektin e tyre mbi barazinë, përkatësisht diskriminimin ndaj grupeve të caktuara, dhe për këtë arsye do të vlerësojë arsyetimin e kufizimeve të të drejtave.

Pas shpalljes së gjendjes së jashtëzakonshme dhe miratimit të shpejtë të masave për të kufizuar dhe ndaluar lëvizjen, çështja e justifikimit të kësaj mase dhe efekti i saj në të drejtat dhe mirëqenien e grupeve të marginalizuara u ngrit domosdoshmërisht. Shoqatat nga Rrjeti për mbrojtje nga diskriminimi gjatë pandemisë punuan në mënyrë aktive me komunitete të marginalizuara, duke hartuar nevojat, sfidat dhe efektet dhe duke propozuar zgjidhje për të lehtësuar efektet e pandemisë mbi to. Prandaj, qëllimi i hulumtimit të kryer është marrja e të dhënave përkatëse mbi ndikimin që ka pandemia dhe masat e miratuara për t'u marrë me të në të drejtat e komuniteteve të marginalizuara. Bazuar në hulumtimin, janë marrë konkluzione dhe rekomandime përkatëse për mbrojtje më të suksesshme të të drejtave dhe plotësimin e nevojave të komuniteteve të marginalizuara në kushte krize, por edhe jashtë saj. Rezultatet e hulumtimit do të përdoren për avokim të bazuar në prova për të promovuar garantimin dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut të grupeve të marginalizuara, duke avancuar politikën, praktikën dhe kapacitetet e institucioneve.

9 "Covid-19 and the Impact on Human Rights An overview of relevant jurisprudence of the European Court of Human Rights". THE AIRE CENTRE, 174.

Gjendet në: <https://bit.ly/3rcJkpM>

10 "Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 5) - Notifications under Article 15 of the Convention in the context of the COVID-19 pandemic". Council of Europe, 9 February 2020.

Available at: <https://bit.ly/2NGGdIK>

11 Kotevska, B., "Në një shkallë të lëkundur: për të drejtat e njeriut dhe Covid-19 në Maqedoninë e Veriut pas derogimit nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut". EPI, 2020, 9.

Gjendet në: <https://bit.ly/3sHQTWB>

1. KORNIZA METODOLOGJIKE

Qëllimi i analizës është të vlerësojë funksionalitetin e dekreteve me fuqi ligjore dhe masat e përshkruara nga dekretet e miratuara në periudhën nga marsi deri në qershor 2020 dhe ndikimin e tyre në të drejtat e njeriut të komuniteteve të marginalizuara në gjendjen e jashtëzakonshme të shkaktuar nga pandemia e korona virusit. Korniza metodologjike e raportit bazohet mbi analizë në zyrë, analizën ligjore, analizën e situatës me disa komunitete të marginalizuara nga shoqatat që punojnë drejtpërdrejt me komunitetet dhe analizën e intervistave me pjesëtarët e komunitetit etnik rom, punëtorë seksi, personat që përdorin droga, personat LGBTI, personat që jetojnë me HIV dhe gratë viktimat të dhunës në familje.

Analiza në zyrë për raportin bazohet në burimet dytësore të të dhënave. Ajo përfshin mbledhjen, rishikimin dhe analizën e raporteve, analizave, dokumenteve dhe të dhënave në dispozicion në lidhje me zbatimin e dekreteve dhe funksionalitetin e masave për të zvogëluar efektet e Covid-19. Raportet, analizat, dokumentet dhe të dhënat e përgatitura nga institucionet përkatëse (vendase dhe ndërkombëtare), raportet dhe analizat nga organizatat e shoqërisë civile, punimet akademike dhe burimet e mediave përdoren si burime të të dhënave.

Analiza ligjore bazohet në të dhëna primare dhe sekondare dhe përfshin analizën e dekreteve dhe protokolleve, zbatimin dhe praktikën e zbatimit për të zvogëluar efektet e dëmshme të pandemisë së shkaktuar nga korona virusi. Analiza përfshin një rishikim kritik të avantazheve dhe disavantazheve ekzistuese të dekreteve me fuqi ligjore, me referencë të veçantë për ato dekrete që rregullojnë statusin social dhe ekonomik dhe qasjen në drejtësi të qytetarëve në kohë të jashtëzakonshme. Analiza ligjore përfshin gjithashtu një përmbledhje të studimeve ekzistuese, raporteve dhe analizave mbi efektet e Covid-19 dhe funksionalitetin e masave të miratuara.

Analiza e situatës me komunitetet individuale të marginalizuara nga shoqatat që punojnë drejtpërdrejt me komunitetet, jep një pasqyrë gjithëpërfshirëse të punës specifike të këtyre shoqatave, funksionimin e shërbimeve në kushte emergjente dhe ndikimin e krizës ekonomike dhe shëndetësore në komunitetet me të cilat punojnë. Shoqatat anëtare të Rrjetit për mbrojtjen nga diskriminimi, përmes raporteve të tyre, ofruan pasqyrë mbi efektet e masave të Qeverisë për t'u marrë me Covid-19 mbi komunitetet individuale dhe iniciativat që u ndërmorën për të zbutur efektet negative të krizës.

Analiza e intervistave bazohet në të dhëna primare, d.m.th. në informacionin e mbledhur nga përfaqësuesit e intervistuar të disa komuniteteve të marginalizuara që janë dukshëm më të prekshëm nga efektet sociale dhe ekonomike të krizës me Covid-19. Intervistat përdorin një mjet të gatshëm - një pyetësor gjysmë të strukturuar për intervistë të thellë me një mostër të qëllimshme të pjesëtarëve të zgjedhur të komunitetit etnik rom, punëtorë seksi, përdorues të drogës, personat LGBTI, personat që jetojnë me HIV dhe gratë viktimat të dhunës në familje.

Analiza përfshin një vlerësim të pajtueshmërisë së dekreteve me fuqi ligjore me standardet e të drejtave të njeriut në lidhje me çështjet ligjore të rregulluara me dekrete; vlerësimi i efikasitetit dhe efektivitetit të institucioneve në zbatimin e dekreteve; dhe vlerësimin e efektit të dekreteve në të drejtat dhe mirëqenien e grupeve individuale të marginalizuara. Analiza nga zyra dhe analiza ligjore përfshijnë një rishikim të konkluzioneve, dekreteve, vendimeve të miratuara nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe një rishikim të ligjeve që u ndryshuan me dekrete në periudhën nga 18 mars deri më 22 qershor 2020, si në vazhdim:

1. Përfundim nga mbledhja 15-të e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, 10.3.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3cUAuaW>

2. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtje sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 2.4.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3f72vi4>

3. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 2.4.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/2PkelKS>

4. Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtje sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 24.4.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3IKGAii>

5. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për procedurën e përgjithshme administrative gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 24.3.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3r8U9c9>

6. Dekreti me fuqi ligjore për afatet në procedurat gjyqësore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe veprimet e gjykatave dhe prokurorive publike, 30.3.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3rdpwm2>

7. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për zbatim gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 2.3.2020/16.4.2020/12.6.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3sfR7nN>

8. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 8.4.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3vTa9mo>

9. Dekreti me fuqi ligjore për ndryshime dhe plotësime të Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 16.4.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3d08pyR>

10. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për tatimin mbi të ardhurat personale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 25.3.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3tPO7ii>

11. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për procedurën tatimore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 26.3.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3rdrPpc>
12. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për standardin studentor gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 30.3.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3tNoH5e>
13. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për rrogën minimale në Republikën e Maqedonisë së Veriut gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 3.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3cXcdRv>
14. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për punësim dhe sigurim në rast të papunësisë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 3.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3ccKT2F>
15. Dekreti me fuqi ligjore për mbështetje financiare të punëdhënësve nga sektori privat të prekur nga kriza shëndetësore-ekonomike të shkaktuar nga Covid-19, 1.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3sqIRBP>
16. Dekreti me fuqi ligjore për mbështetje financiare për sportistët, 4.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3seEA4c>
17. Dekreti me fuqi ligjore për mbështetje financiare të artistëve të pavarur gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 3.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3rcYn2K>
18. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për punësim dhe sigurim në rast të papunësisë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 3.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/2PenwN3>
19. Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtje sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 3.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/2QvNqwu>
20. Dekreti me fuqi ligjore për mbështetje financiare të personave fizik të cilët kryejnë veprimtari të pavarur të prekur nga kriza shëndetësore-ekonomike të shkaktuar nga korona virusi Covid-19 gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 6.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3cdUOoB>
21. Dekreti me fuqi ligjore për subvencionimin e kontributeve të sigurimit të obligueshëm sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 6.4.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3f6b64B>
22. Dekreti me fuqi ligjore për mënyrën e zbatimit të kushteve të kontraktuara të ekspozimit kreditor te bankat dhe kursimoret, 14.5.2020;
Gjendet në: <https://bit.ly/3f13GQi>

23. Dekreti me fuqi ligjore për mbështetje financiare të qytetarëve dhe të punësuarve me të ardhura të ulëta, të rinjve dhe punëtorëve shëndetësor përmes lëshimit të kartelës pagesore të dedikuar për blerjen e prodhimeve maqedonase dhe shërbimeve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, 22.6.2020;

Gjendet në: <https://bit.ly/3IFC0BC>

24. Vendime për lëvizje të kufizuar – Vendimi nr. 72/20; 74/20; 78/20; 92/20; 100/20; 105/20; 107/20; 111/20; 119/20; 125/20; 130/20; 134/20, 136/20 и 147/20;

25. Ligji për mbrojtje sociale, 23.5.2019;

Gjendet në: <https://bit.ly/2QnyO1Y>

26. Ligji për mbrojtjen e fëmijëve, 22.2.2013;

Gjendet në: <https://bit.ly/3cTflxS>

27. Ligji për procedurë të përgjithshme administrative, 31.7.2015;

Gjendet në: <https://bit.ly/394GVas>

28. Ligji për arsim fillor, 13.8.2019;

Gjendet në: <https://bit.ly/3ceu0o0>

29. Ligji për arsim të mesëm, 28.9.1995 (në fuqi);

Gjendet në: <https://bit.ly/3d0bJtP>

30. Ligji për arsim të lartë, 16.5.2018;

Gjendet në: <https://bit.ly/3d2DIZW>

31. Ligji për ekzekutimin e sanksioneve, 9.1.2006;

Gjendet në: <https://bit.ly/3sdvIM1>

1.1 TË DHËNA PËR TË ANKETUARIT NË HULUMTIMIN NË TERREN ME INTERVISTA GJYSMË TË STRUKTURUARA

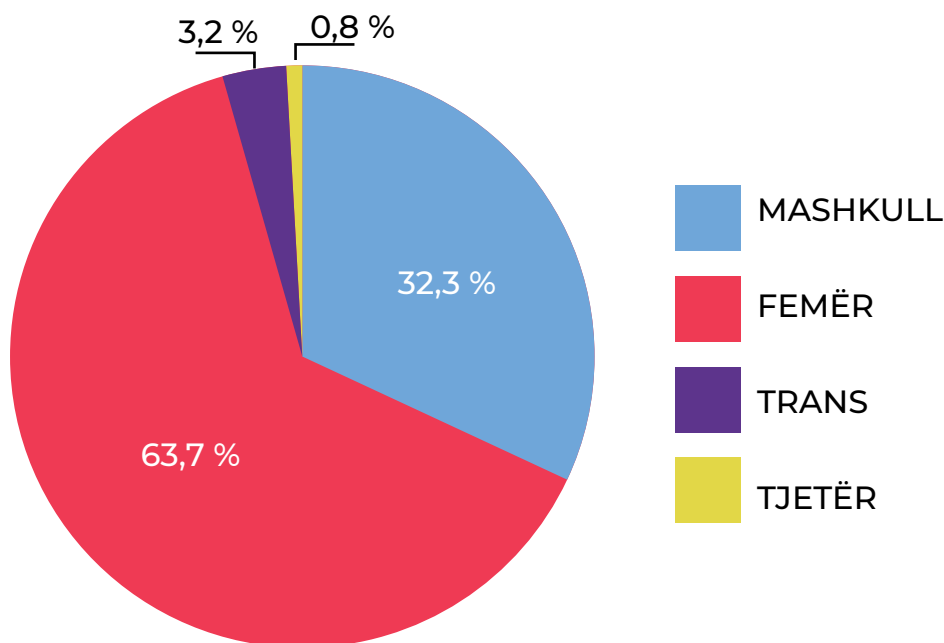
U zhvilluan intervista me 127 të anketuar, pjesëtarë të komuniteteve të marginalizuara në një mostër të qëllimshme. Të gjithë të anketuarit i përkasin njërit prej komuniteteve me të cilët punojnë anëtarët e Rrjetit për mbrojtjen nga diskriminimi: romët/et, punëtorë seksi, përdoruesit e drogës, personat LGBTI, personat që jetojnë me HIV dhe gratë viktime të dhunës në familje. Përveç anëtarësimit në një grup të marginalizuar, të anketuarit duhet të plotësonin një ose më shumë nga kriteret e mëposhtme:

1. Personi që ka mbetur pa punë pas 2 shkurtit 2020;
2. Sportist ose artist i regjistruar;
3. Person i regjistruar si ushtrues i pavarur i veprimtarisë;
4. Person pronar i kompanisë i cili ka pësuar dëm si rezultat i pandemisë;
5. Pranues i ndihmës sociale;
6. Student ose nxënës;
7. Të rinj deri në 29 vjet;

8. Person i cili ka të ardhura të ulëta;
9. Nëse nuk i plotëson kriteret e lartpërmendura, atëherë duhet vetëm të jetë i papunësuar pavarësisht prej kur;
10. I punësuar, person i cili punon në ekonominë joformale ose person i papunë një kohë të gjatë;
12. Person i cili gjatë gjendjes së jashtëzakonshme ka pasur nevojë të sigurojë dokumente për realizimin e një të drejte të caktuar;
13. Person i cili ka pasur nevojë për kujdes të vazhdueshëm mjekësor;
14. Prind i një fëmije të moshës parashkollore dhe shkollorë;
15. Shfrytëzues i të drejtës së ndihmës sociale para vendosjes së gjendjes së jashtëzakonshme.

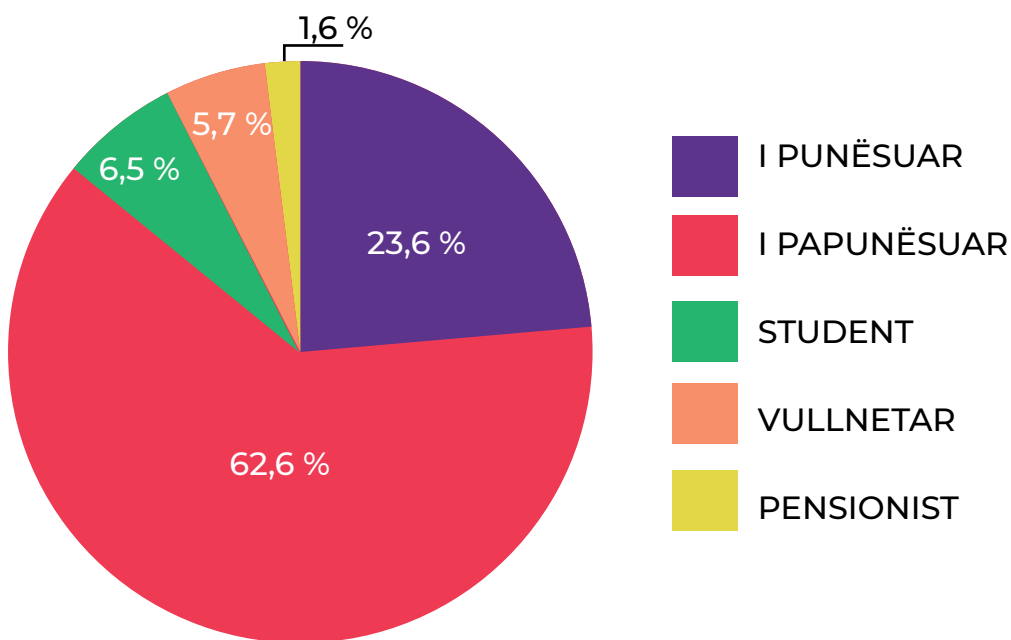
Mosha e të anketuarve është e ndryshme, nga 18 në 70 vjeç, e dominuar nga personat prej 20 deri në 40 vjeç, dhe mosha mesatare e të anketuarve është 34 vjeç. Përqindja më e madhe e të anketuarve identifikohen si gra (63.7%), të ndjekura nga burrat (32.3%), dhe 4% e të anketuarve identifikohen si transgjinorë ose të tjerë.

GRAFIKU NR. 1: STRUKTURA GJINORE E TË ANKETUARVE

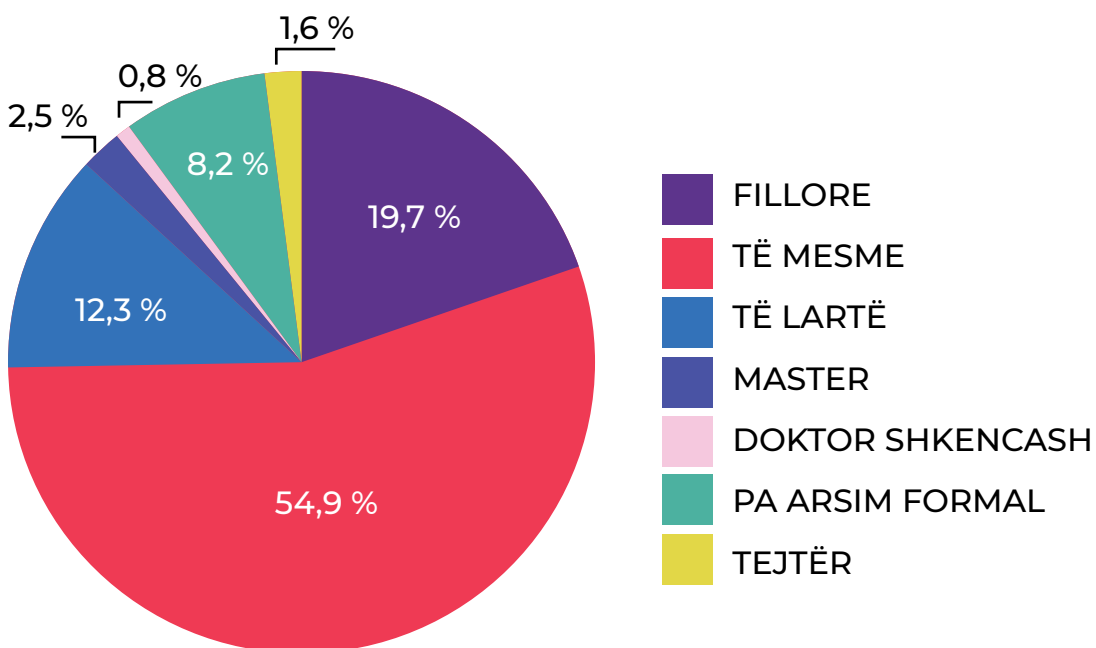
Pjesa më e madhe e të anketuarve janë të papunësuar, me arsim të kryer të mesëm. Personat e papunësuar janë 62,6 %, të punësuar 23,6 %, studentë 6,5 %, vullnetarë 5,7 % dhe pensionistë 1,6 %.

GRAFIKU NR. 2: STATUSI I PUNËSIMIT TË ANKETUARVE

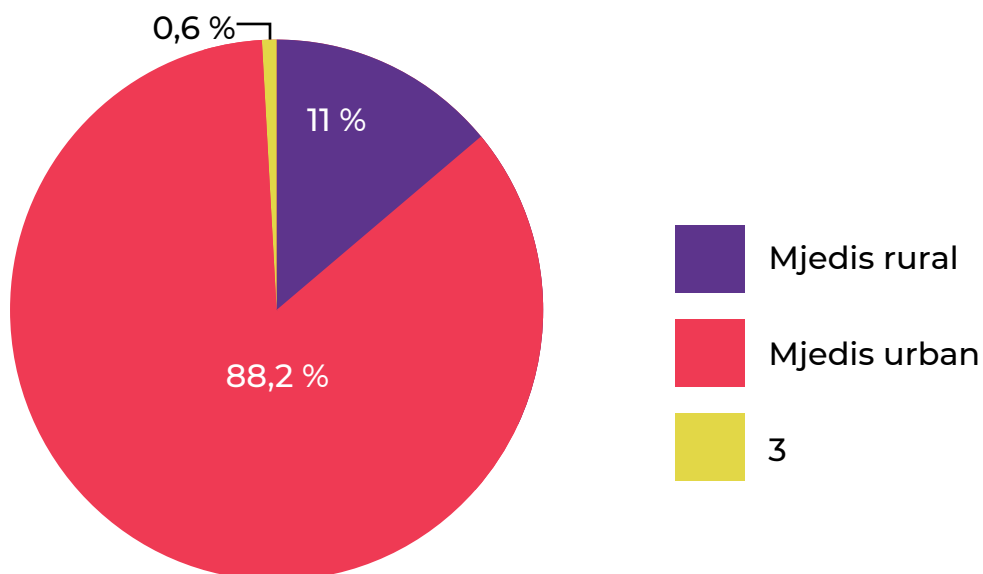
Sipas nivelit të arsimit, shumica e të anketuarve kanë përfunduar arsimin e mesëm (54.9%), pastaj fillor (19.7%), më të lartë (12.3%), pa arsim formal (8.2%), master (2, 5%) dhe doktoraturë (0.8% ose një person).

GRAFIKU NR. 3: SHKALLA E ARSIMIT TË ANKETUARVE

Shumica e të anketuarve janë nga mjedis urban (88.2%) dhe rural (11%). Të anketuarit nga Shkupi dhe zonat lokale rurale dominojnë.

GRAFIKU NR. 4: VENDBANIMI I TË ANKETUARVE

Të anketuarit janë pjesëtarë të grupeve të marginalizuara të renditura në pyetësor, përkatësisht personat që përdorin drogë 19.7%, romë/e 22%, LGBTI 19.7%, personat që jetojnë me HIV 11%, gra viktimat të dhunës në familje 14, 2%, punëtorë seksual 21% . Gjithsej 13 të anketuar, ose 10.2%, janë deklaruar si “të tjerë”, të tillë si studentë ose punëtor, nënë e një fëmije në moshë shkollore, person i papunë, person me të ardhura të ulëta, artist dhe të tjerë. Gjithsej 17 të anketuar deklaruan se ata i përkasin më shumë se një grupi të marginalizuar.

TABELA 1: PËRKATËSIA E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA TË ANKETUARVE

KOMUNITETE TË MARGJINALIZUARA	NË PËRQINDJE	NË NUMRA
Persona që përdorin droga	19,7	25
Romë/e	22	28
LGBTI	19,7	25
Persona që jetojnë me HIV	11	14
Gra viktimat të dhunës në familje	14,2	18
Punëtorë seksual	16,5	21
Tjetër	10,2	13
Të anketuar të cilët i përkasin më shumë se një komuniteti të marginalizuar	13,4	17

2. PËRVOJAT, SHËRBIMET DHE INICIATIVAT E SHOQATAVE TË CILAT PUNOJNË ME KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA GJATË KRIZËS SË SHKAKTUAR NGA COVID-19

2.1. SHËRBIMET E SHOQATAVE NDAJ KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA

Shoqatat gjatë pandemisë treguan një nivel të konsiderueshëm të rezistencës dhe qëndrueshmërisë (rezistencës) dhe u përshtatën kushteve të reja. Anëtarët e Rrjetit për mbrojtjen nga diskriminimi arritën të ruajnë nivelin e punës, numrin e të punësuarve dhe burimet për zbatimin e duhur të aktiviteteve, me përjashtim të Shoqatës ESE, e cila u përball me një ulje të konsiderueshme të buxhetit nga donatorët, e cila rezultoi në një ulje i numrit të të punësuarve.^[12] Vazhdimi i mbështetjes pjesëmarrëse të siguar nga Ministria e Punës dhe Politikës Sociale në formën e mbulimit të një pjese të kostove për funksionimin e Shtëpisë së sigurt pranë Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut u shty, gjë që bëri financimin e shërbimit të kujdesit për Personat LGBTI viktimë të dhunës.^[13]

Një nga shërbimet kryesore të shoqatave anëtare të Rrjetit për mbrojtjen nga diskriminimi është ofrimi i ndihmës juridike për komunitetet e margjinalizuara. Kjo pjesë e analizës ofron pasqyrë në punën e tyre në sigurimin e ndihmës juridike falas dhe ndikimin e pandemisë në nevojat ligjore dhe problemet e komuniteteve të margjinalizuara dhe iniciativat e shoqatave për të përmirësuar aksesin në drejtësi në kohë të krizës shëndetësore dhe ekonomike. Shoqatat kanë ridrejtuar aktivitetet e tyre në internet ose përmes punës në terren, veçanërisht ato që punojnë për të siguruar shërbime të drejtpërdrejta për komunitetet e margjinalizuara.^[14]

Për të zbutur efektet e krizës shëndetësore dhe për të informuar qytetarët në kohën e duhur, shoqatat në faqet e tyre të internetit dhe faqet e rrjeteve

¹² "Analiza e situatës së grave viktimë të dhunës në familje: një raport i shkurtër mbi ndikimin e krizës Covid-19". Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020, Ckonje.

¹³ "Raporti mbi efektet e Covid-19 në punën e Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut – Shkup". Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, 2020, Shkup.

¹⁴ "Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të margjinalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet." Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

sociale publikuan rregullisht informacione mbi dekretet e Qeverisë, masat, protokollet dhe dokumente të tjerë të rëndësishëm për ushtrimin në kohë dhe të informuar të të drejtave.^[15] Ndryshimi dinamik i masave që u japin të drejta qytetarëve dhe u imponojnë detyrime atyre, kërkon që shoqatat të reagojnë shpejt për të informuar grupet e synuara me të cilat punojnë, në një mënyrë dhe gjuhë të kuptueshme për të gjithë. Disa nga organizatat përgatitën disa broshura informative përmes të cilave ata i informuan grupet e synuara të cilat nuk kanë qasje në kompjuter dhe internet.^[16]

Shoqata “Stacioni PET” gjatë gjendjes së jashtëzakonshme ofroi mbështetje 24 orë në ditë, 7 ditë në javë përmes linjave telefonike të shoqatës dhe platformës online “Thirrni ndihmë para legale të urgjencës”. Për më tepër, takime individuale me qytetarë dhe konsultime me grupin e para legale dhe promovuesve të komunitetit që ishin vazhdimisht të disponueshëm për ta, dhe të cilët vetë jetojnë në komunitetet për të cilat ata ofruan ndihmë ligjore dhe para legale, ishin caktuar në kohë të caktuara.^[17]

Në mënyrë që të rritet aksesin në këshillat ligjore për gratë viktime të dhunës gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, në qershor 2020 u krijua platforma e internetit “Kërko këshillë”.^[18] Përmes regjistrimit të thjeshtë në platformë me emrin e përdoruesit dhe postën elektronike, gratë kanë mundësinë të bëjnë pyetje dhe të kërkojnë ndihmë, pas së cilës ekspertët e shoqatës ESE, sipas natyrës së çështjes, ofrojnë këshilla ligjore online për të kapërcyer dhunën në familje dhe çështje juridike të ndërlidhura: procedurat penale dhe civile për mbrojtje nga dhuna në familje; divorci; kujdestaria e fëmijëve; mbështetje për fëmijë dhe partner; ndarja e pasurisë së fituar në martesë ose bashkësi jashtëmartesore dhe çështje të tjera ligjore. Për të informuar më mirë grupin e synuar, shoqata ESE zhvilloi një fushatë për të promovuar platformën në mediat sociale.^[19]

Shoqata e juristëve të rinj të Maqedonisë ka formuar nëntë ekipe mobile, të përbërë nga juristë dhe punëtor social, për të lehtësuar qasjen në drejtësi dhe mbrojtjen e personave në rrezik social duke siguruar ndihmë juridike dhe duke vendosur bashkëpunim midis institucioneve përkatëse dhe shërbimeve të ofruara nga organizatat lokale dhe/ose institucionet, të cilat veprojnë në territorin e komunave të Shkupit, Manastirit, Shtipit dhe Prilepit.^[20]

15 "Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet." Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

16 "Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet." Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

17 Raport intern për punën e “Stacioni PET” gjatë Covid-19. 2020.

18 “Analiza e situatës së grave viktime të dhunës në familje: Një raport i shkurtër mbi ndikimin e krizës Covid-19”. Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020, Ckonje.

19 Facebook-publikim në internet platformën për sigurimin e këshillave ligjore pa pagesë të cilat kanë pësuar dhunë në familje: www.pobaraajsovet.mk. Facebook-profil i Shoqatës për emancipim, solidaritet dhe barazi: @esem.org.mk, 25 qershor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2NEnjIR>

Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni, nga ana tjetër, mbështeti menaxhimin e krizave dhe zbatimin e arsimit online me një donacion prej 110,000 dollarë për shkollat rurale dhe studentë nga familje të pa favorizuara sociale, dhuroi 100,000 dollarë për familjet më të rrezikuara rome dhe 1,269 pako humanitare.^[21] FSHHM dhuroi gjithashtu pako humanitare për familjet rome të prekura drejtpërdrejt nga kriza shëndetësore, mbështetje të organizuar për zbutjen e pasojave socio-ekonomike të ndikimit të Covid-19 për grupet më të ndjeshme të qytetarëve dhe mbështetje për mbrojtjen e të drejtave të punës të personave me pagë të ulët dhe punëtorët informale gjatë krizës shëndetësore.^[22]

2.2. PROBLEMET LIGJORE DHE NEVOJAT E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA

Shoqatat në raportet e tyre theksojnë veçanërisht problemin me pamundësinë për të ushtruar të drejtat nga mbrojtja sociale. Gjegjësisht, institucionet shtetërore kanë punuar me kapacitet të reduktuar të punësuarve për shkak të përdorimit të masave mbrojtëse nga punëtorët. Për më tepër, kufizimi i lëvizjes i pengoi qytetarët të marrin me kohë dokumentacionin e nevojshëm për ushtrimin e një të drejte të caktuar. Orari i reduktuar i NPT ishte një pengesë për njerëzit nga zonat rurale përreth Shkupit për të arritur në qendrat kompetente për punë sociale dhe për të paraqitur kërkesa për ndihmë sociale.^[23]

Shumica e shoqatave e theksojnë problemin e futjes arbitrare të kriterëve të reja që kufizojnë qasjen në disa të drejta të mbrojtjes sociale. Kështu, për shembull, në bazë të akteve nënligjore të miratuara në bazë të Ligjit për mbrojtjen sociale, thuhet qartë se aplikuesi është i detyruar të paraqesë vetëm dëshmi të identifikimit personal, ndërsa pjesa tjetër e provave duhet të merret sipas detyrës zyrtare. Në praktikë, janë identifikuar raste kur kërkesat nuk janë aplikuar në qendrat për punë sociale, d.m.th. janë udhëzuar që institucionet kompetente të mos veprojnë në lidhje me to sepse nuk përmbajnë dokumentacionin e nevojshëm. Shoqatat i ndihmuan

21 "FSHHM me mbështetje për menaxhimin e krizave dhe zbatimin e mësimdhënies në internet", FSHHM, 15 tetor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/38LnuTK>

"Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni dhuron 100,000 dollarë për familjet më të rrezikuara rome", FSHHM, 2 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3qWOcz9>

"Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni dhuron 1,260 pako humanitare shtesë për familjet më të rrezikuara rome", FSHHM, 27 Prill, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bVCEbe>

22 "Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni dhuron pako humanitare për familjet rome të prekura drejtpërdrejt nga kriza shëndetësore", FSHHM, 10 dhjetor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3clpFO>

"Mbështetje për zbutjen e pasojave socio-ekonomike të ndikimit të Covid-19 në grupet më të rrezikuara të qytetarëve", FSHHM, 29 korrik 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3ePGoMX>

"Mbështetje për mbrojtjen e të drejtave të punës të punëtorëve me pagë të ulët dhe informale në kohë krize shëndetësore", 27 korrik 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3eOVT7W>

23 "Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet." Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

qytetarët duke treguar kompetencat e organeve në drejtim të mbledhjes së dokumenteve të nevojshme, si dhe duke treguar afatin ligjor në të cilin ata duhet të veprojnë.^[24]

Masat e marra gjatë gjendjes së jashtëzakonshme kanë pasur një ndikim negativ të gratë që kanë pësuar dhunë në familje. Përveç problemeve të zakonshme që lidhen me dhunën në familje, të tilla si divorci, kujdestaria e fëmijëve, mbështetja e fëmijëve, mosmarrëveshjet pronësore, gratë që kanë vuajtur dhunën në familje gjithashtu janë përballur me probleme specifike të tilla si shfaqja e formave specifike të dhunës psikologjike dhe ekonomike gjatë bashkëjetesës dhe pasi autori të largohet; shtyrja e procedurave gjyqësore; mos përgjigje ndaj kërkesave të viktimave nga qendrat për punë sociale; thirrja për llogari të mosrespektimit të vendimit të Qendrës për punë sociale mbi pikëpamjet e fëmijëve me prindin tjetër; hetim joefektiv nga policia dhe të tjerët.^[25]

Sipas Rrjetit kombëtar për luftë kundër dhunës ndaj grave, pas ditësh të gjata karantine, kërkesat për ndihmë juridike janë rritur ndjeshëm. Gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe masave për të mbrojtur nga Covid-19, intensiteti i dhunës u rrit, dhe në mjediset ku kishte potencial për dhunë, zbatimi i masave me kufizime të lëvizjes dhe karantinës, ishin katalizatori për realizimin e dhunës.^[26] Kapaciteti i kufizuar i punës së qendrave për punë sociale dhe shtyrja e seancave gjyqësore në rastet që lidhen me dhunën në familje, kontribuan në një numër të zvogëluar të klientëve që u drejtuan për ndihmë dhe mbështetje.^[27] Qendra ndër-komunale për punë sociale funksionoi përmes një linje kujdestarie dhe kërkesat për ushtrimin e të drejtave të qytetarëve u dërguan përmes postës elektronike. Kjo mënyrë e komunikimit kufizon aksesin në drejtësi për njerëzit që nuk kanë kompjuter dhe/ose internet dhe nuk dinë të përdorin pajisjet elektronike. Trajtimi joefikas i policisë në rastet e dhunës në familje vazhdoi edhe gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. Gjegjësisht, në disa raste, janë dokumentuar raste të dhunës në familje të raportuara nga viktimat, dhe pas vizitës nga policia, viktimat ishin lënë në shtëpi me autorin e ngjarjes, dhe çështja u regjistrua si ankesë.^[28] Kjo praktikë konfirmohet nga të dhënat zyrtare nga Ministria e Punëve të Brendshme nga tremujori i dytë i vitit 2020, kur kishte shumicën e ditëve në të cilat lëvizja ishte e kufizuar për shkak të masës së karantinës. Gjegjësisht, në periudhën nga prilli deri në qershor 2020, gjithsej 985 ankesa janë regjistruar në Ministrinë e Punëve të Brendshme, që është 34% më shumë krahasuar me 2019, ose 50% më shumë krahasuar me të njëjtën periudhë në 2018. Në të njëjtën kohë, numri i krimeve në lidhje me

24 Raport vjetor 2020 – Për efikasitetin e mbrojtjes ligjore të të drejtave të njeriut në Republikën e Maqedonisë së Veriut”. Shoqata maqedonase e avokatëve të rinj, 2020, Shkup.

25 “Analiza e situatës së grave viktimat të dhunës në familje: Një raport i shkurtër mbi ndikimin e krizës Covid-19”. Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020, Shkup.

26 “Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet.” Rrjeti kombëtar kundër dhunës mbi gratë dhe dhunën në familje, 2020, Shkup.

27 “Analiza e situatës së grave viktimat të dhunës në familje: Një raport i shkurtër mbi ndikimin e krizës Covid-19”. Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020, Shkup.

28 “Analiza e situatës me komunitetet individuale të marginalizuara nga shoqatat që punojnë drejtpërdrejt me komunitetet.” Rrjeti kombëtar kundër dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje, 2020, Shkup.

dhunën në familje është ulur krahasuar me vitet e tjera.^[29] Gjatë gjendjes së jashtëzakonshme kishte mungesë të informacionit mbi natyrën e dhunës në familje dhe mekanizmave ligjorë për mbrojtjen e grave viktime të dhunës në familje. Pas përfundimit të gjendjes së jashtëzakonshme dhe hapjes së institucioneve, numri i klientëve që drejtohen për të zgjidhur problemet ligjore me të cilat përballen është rritur.^[30]

Komiteti i Helsinkit, përveç ofrimit të ndihmës juridike falas, vazhdoi të ofrojë kujdes në Shtëpinë e sigurt të destinuar për kujdesin e personave LGBTI që kanë vuajtur dhunë ose rrezikojnë të pastrehë. Kushtet e vetë-izolimit dhe orët e gjata të policisë janë një sfidë për njerëzit LGBTI, veçanërisht për ata për të cilët “të jesh ajo që jam” shpesh do të thotë të jesh larg shtëpisë. Gjatë kushteve të ndalimit të orarit të rreptë, i cili në disa fundjavë zgjati deri në 82 orë, rreziku i dëmtimit serioz dhe pasojave në shëndetin mendor të këtyre njerëzve dhe ekspozimi ndaj dhunës së zgjatur mendore dhe fizike u rrit.^[31] Disponueshmëria dhe mundësia e ndihmës dhe këshillimit psikologjik provuan të jenë veçanërisht të rëndësishme për këtë komunitet në kohë krizash, dhe duke pasur parasysh që këshillimi psikologjik i ofruar nga shteti është i kufizuar dhe i lidhur ngushtë me sigurimin shëndetësor të bazuar në punësim, ky shërbim është më i zakonshmi midis personave LGBTI që e marrin nga shoqatat. Gjatë pandemisë, por edhe për shkak të mbajtjes së zgjedhjeve të parakohshme parlamentare, mbështetja financiare e Shtëpisë së sigurt nga shteti mbeti e pasigurt.^[32]

Gjatë pandemisë, disa shoqata raportuan një numër në rritje të problemeve që vijnë nga humbjet e vendeve të punës, ose pamundësia për të fituar jetesën brenda ekonomisë informale. Me mbylljen e institucioneve të hotelarisë, shumë punëtorë seksuale humbën vendet e tyre të punës, dhe shumë punëtorë seksuale ndaluan së ofruari shërbime seksuale për tu mbrojtur nga Covid-19.^[33] Me vendosjen e orës policore, ishte e pamundur të punohej në ambient të hapur. Për shumicën e punëtorëve seksual të kontaktuar nga shoqata HOPS, burimi i vetëm i të ardhurave është puna seksuale, kështu që ata i lanë mundësitë e kufizuara të punës pa mjete financiare. Shumica e tyre nuk u regjistruan në Agjencinë e punësimit si punëkërkes aktivë dhe nuk mund të përdornin asnjë nga masat ekonomike

29 Karevska, Irena. Histori kërkimore “Dëshmitë tronditëse të dhunës në familje dhe institucioneve inerte gjatë krizës së Covid.” “360 gradë”, 29 shtator 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3dMSWo6>

30 “Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet.” Rrjeti kombëtar kundër dhunës mbi gratë dhe dhunën në familje, 2020, Shkup.

“Analiza e situatës së grave viktime të dhunës në familje: Një raport i shkurtër mbi ndikimin e krizës Covid-19”. Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020, Shkup.

31 “Raport mbi efektet e Covid-19 në punën e Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut Shkup”. Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, 2020, Shkup.

32 “Raport mbi efektet e Covid-19 në punën e Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut Shkup”. Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, 2020, Shkup.

33 “Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet.” Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

të Qeverisë për ballafaqim me krizën.^[34] Personat që jetojnë me HIV të cilët ishin të punësuar në objektet e hotelierisë pësuan humbje të mëdha financiare gjatë Covid-19 për shkak të heqjes dorë ose mos-rinovimit të kontratave të skaduara. Humbja e një vendi pune për njerëzit që jetojnë me HIV do të thotë humbje e sigurimit shëndetësor, duke rezultuar në pengesa serioze në trajtimin e një sëmundje kronike.^[35]

Në periudhën prej 10 marsit deri më 15 maj, 152 raste të shkeljes së të drejtave të punësimit u raportuan në Komitetin e Helsinkit, duke prekur 2,481 punëtorë.^[36] Punëdhënësit filluan menjëherë pushimet nga puna, d.m.th. anulimin e kontratave të tyre të punës, dhe 37 raste të tilla u raportuan në shoqatë, të cilat kishin të bënë me rreth 453 punëtorë.^[37] Ngarkesa e reduktuar e punës ishte arsyeja pse disa nga punëdhënësit, pa njoftuar fare punëtorët, anuluan kontratat e tyre të punës për arsye biznesi. Për më tepër, në periudhën prej 11 Marsit 2020 deri më 30 Nëntor 2020, 16,381 humbën punën e tyre si rezultat i krizës shëndetësore^[38], ndërsa në pajtim me Organizatën Ndërkombëtare të Punës, ne tremujorin e dytë të vitit 2020 më shumë se 85.500 qytetarë e humbën statusin e të punësuarit me orar të plotë^[39]. Në disa raste, punëtorët ishin verbalisht të informuar që të mos vinin në punë pa u njoftuar me shkrim. Nga ana tjetër, të sëmurët kronikë, punëtorët shtatzënë dhe prindërit e fëmijëve deri në moshën 10 vjeç, të cilët u liruan nga përgjegjësitë e punës, përballen me paga të reduktuara 50%.^[40] Raportet gjithashtu tregojnë mosrespektimin e masave dhe rekomandimeve të Qeverisë dhe Ministrisë së Shëndetësisë për parandalimin dhe mbrojtjen nga Covid-19 nga punëdhënësit, gjë që rriti rrezikun për punëtorët në baza ditore. Periudha më kritike për të drejtat e punëtorëve u regjistrua në dy javët e para pas shpalljes së gjendjes së jashtëzakonshme dhe përgjithësisht dy muajt e parë, mars dhe prill, ndërsa në maj tendenca e pushimit nga puna u ul ndjeshëm. Është veçanërisht e rëndësishme të përmendet se një rritje e shkeljeve të të drejtave të punëtorëve është regjistruar në industrinë e tekstilit, si një industri në të cilën tradicionalisht shkelen të drejtat e punëtorëve dhe në të cilën shumica e të punësuarve janë gra. Sipas raporteve, shumica e shkeljeve kishin të bënin me mosrespektimin e masave për mbrojtjen dhe parandalimin e Covid-19,

34 "Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet." Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

35 "Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet." Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

36 Përfshirja e punonjësve përcaktohet duke u bazuar në numrin e punonjësve të prekur nga shkelja e raportuar.

37 Të dhënat e marra sublimohen nga raportet periodike të Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut.

Gjenden në: <https://mhc.org.mk/izveshtai/>

38 "Ekzaminimi i personave të regjistruar në Agjencinë e punësimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut". Agjencia e punësimit, 30 nëntor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3r5UttA>

39 "COVID – 19 and World Work, Rapid Assessment of the Employment Impact and Policy Responses. North Macedonia". International Labour Organization, 28 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3dXDx4s>

40 "Raport mbi efektet e Covid-19 në punën e Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut – Shkup". Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, 2020, Shkup.

i cili më vonë rezultoi në një rritje të dukshme të numrit të punëtorëve të tekstilit të infektuar në të gjithë vendin. Ndër të tjera, krahasuar me vitin 2019, shkalla e papunësisë së personave në industrinë e tekstilit në vitin 2020 është rritur me 128%, d.m.th. vitin e kaluar numri i përgjithshëm i personave të rinj të papunë ishte 6783.^[41]

Lidhur me shkeljen e ndalimit të lëvizjes gjatë orës policore, shoqatat raportuan raste të shkeljes së ndalimit të lëvizjes; disa ushtruan të drejtën e tyre për të shkuar te mjeku për trajtim mjekësor, ose si viktime të dhunës në familje. Nga të gjithë klientët që përdorën përjashtimet për lëvizje gjatë ndalimit, vetëm dy klientë morën një vendim për një krim të pretenduar sipas nenit 206 të Kodit Penal.^[42] Një klient përdori një përjashtim për të siguruar ilaçe për shkak të dhimbjes së rëndë të barkut dhe rrugës për në farmaci ajo dhe partneri i saj u ndaluan nga policia. Edhe pse ajo shpjegoi arsyen pse doli gjatë ndalimit, si ajo ashtu edhe partneri i saj u dënuan për një krim sipas nenit 206 të KP.^[43] Në një rast tjetër, ku personi u ndëshkua për mosrespektim të rregullave për mbrojtje kundër Covid-19, është një klient që shoqëroi partnerin e saj, një person të dëmtuar, dëmtimi i të cilit kërkon ndërhyrje urgjente mjekësore dhe i cili është një përjashtim për shkak të problemeve të menjëhershme dhe të menjëhershme shëndetësore që kanë nevojë për një mjek, një rast kur qytetarët nuk kishin nevojë të telefononin në numrin 192 ose të kërkonin leje shtesë. Për njerëzit që ishin sanksionuar për shkelje të kufizimit të lëvizjes dhe kishin një arsye të justifikuar për këtë, shoqatat ndihmuan duke përgatitur një ankesë kundër vendimit të lëshuar nga një urdhër penal, sepse dënimet e shqiptuara do të krijojnë më tej implikime financiare për njerëzit tashmë në rrezik social.

2.3. INICIATIVAT E SHOQATAVE – ANËTARË TË RRJETIT PËR MBROJTJE NGA DISKRIMINIMI PËR ZBUTJEN E EFEKTEVE NGA MASAT KUNDËR COVID-19

Pas shpalljes së gjendjes së jashtëzakonshme nga Presidenti i vendit, shoqatat e qytetarëve dolën menjëherë me reagimin e tyre në formën e tregimit se gjendja e jashtëzakonshme nuk duhet të abuzohet në asnjë mënyrë dhe duhet të jetë një justifikim shkeljet e të drejtave të njeriut.^[44] Për më tepër, shoqatat theksuan se kur propozojnë dhe miratojnë masa në rast emergjence, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut duhet të marrë parasysh ndikimin e masave në të drejtat dhe liritë e njeriut dhe detyrimin e shtetit për të mbrojtur, veçanërisht qytetarët e pambrojtur.

Miratimi i masave të para parandaluese për mbrojtjen nga Covid-19, që

41 "Rritja e numrit të të papunëve në industrinë e tekstilit gjatë pandemisë" (info grafik). ZMAI, Punëtori oi zëshëm i tekstilit, 25 shkurt 2021

Gjendet në: <https://bit.ly/3rgzOC4>

42 "Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet." Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

43 "Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet." Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.

44 "Raport mbi efektet e Covid-19 në punën e Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut – Shkup". Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, 2020, Shkup.

i referohej mirëmbajtjes së higjienës, distancës fizike dhe vetë-izolimit, është një sfidë për disa qytetarë që të ndjekin vazhdimisht masat dhe të mbrohen nga virusi. Shoqatat zbuluan se disa nga qytetarët, veçanërisht ata më të prekshmit, janë prekur në mënyrë disproporcionale nga virusi për shkak të pamundësisë për të zbatuar masa parandaluese. Më shumë se një duzinë, kryesisht organizata rome, lëshuan një deklaratë publike mbi situatën në vendbanimet rome në të gjithë vendin.^[45] Ata theksuan se masat parandaluese të miratuara tashmë nuk funksionojnë, as sistemi i rregullt i mbrojtjes sociale dhe realizimit të shërbimeve sociale. Grupet e cënueshme dhe të marginalizuara të qytetarëve nuk kanë mundësi të barabarta për t'u mbrojtur, as për të përmbushur nevojat themelore për ushqim, ilaçe, higjienë dhe strehim. Kërkesat, me masa specifike të propozuara, u dërguan të gjitha institucioneve përkatëse në vend - Kryeministri, Qeveria, Ministria e Shëndetësisë, Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, kryetarët e komunave, deri te Shtabi kryesor dhe shtabet lokale për koordinimin e krizave. Sidoqoftë, institucionet kompetente nuk treguan mirëkuptim për nevojën e masave shtesë parandaluese që do të ishin të përshtatshme për nevojat e grupeve të ndryshme, dhe shumica e këtyre nevojave u plotësuan përmes ndërhyrjeve nga shoqatat që punojnë me komunitetet e marginalizuara.

Lidhur me praktikën negative të qendrave për punë sociale me të cilat qytetarët ishin të detyruar të siguronin dokumentacionin, të cilin nuk kanë nevojë ta sigurojnë në kushte të rregullta në mungesë të një gjendje të jashtëzakonshme, një grup i shoqatave të qytetarëve paraqitën urgjencë pranë Ministrisë së Punës dhe Politikës Sociale me kërkesë sa më shpejt të jetë e mundur të propozojë dhe Qeverinë të miratojë një ndryshim të Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë një gjendje të jashtëzakonshme, në lidhje me dokumentacionin e nevojshëm për ushtrimin e së drejtës për të garantuar ndihma minimale.^[46] Shoqatat kërkuan nga institucionet kompetente personat që do të paraqesin një kërkesë për ushtrimin e së drejtës për ndihmë minimale të garantuar për të paraqitur për kontroll vetëm dokumente identifikimi për anëtarët e familjes, dhe pjesën tjetër të dokumentacionit të nevojshëm që do të kërkohet zyrtarisht nga Qendra rajonale për punë sociale.

Shoqatat që punojnë me gratë që kanë pësuar dhunë në familje kanë identifikuar probleme në zbatimin e disa prej masave të mbrojtjes nga Covid-19. Rrjeti kombëtar për luftë kundër dhunës ndaj grave i ka paraqitur Qeverisë një kërkesë për masa urgjente për të mbrojtur gratë dhe fëmijët viktimë të dhunës në familje gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. Në kërkesë është shpjeguar situata aktuale, faktorët e rrezikut për rritjen e dhunës në familje, faktorët e rrezikut për raportimin e dhunës dhe siguroi masa urgjente të propozuara për mbrojtjen e grave dhe fëmijëve viktimë të dhunës në

45 "Përgjegjësia e institucioneve për qytetarët më të prekshëm në kohë krize: Reagimi i organizatave të shoqërisë civile ndaj veprimeve të parakohshme dhe të papërshtatshme të institucioneve në zgjidhjen e problemeve të komuniteteve të cënueshme dhe të marginalizuara", Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, 5 maj, 2020

Gjendet në: <https://bit.ly/2JCeuXo>

46 Raport i brendshëm për punën e "Stacioni PET" në kohën e Covid-19. 2020

familje.^[47]

Kufizimet në lëvizjen e qytetarëve gjatë karantinës ndikuan në mënyrë disproporcionale në grupe të caktuara. Shoqatat paraqitën një Kërkesë për ndryshim të Vendimit për ndalimin e lëvizjes së qytetarëve në të gjithë territorin e vendit. Kërkesa parashikon miratimin e dy masave urgjente, përkatësisht: Përrjashtimet nga sanksionet për gratë viktime dhe fëmijët e tyre që largohen nga shtëpia për shkak të kërcënimit dhe rrezikut të drejtpërdrejtë të dhunës, dhe gjatë kohës kufizimin e lëvizjes së qytetarëve në rast të dhunës në familje, autorët e dhunës në familje të largohen nga shtëpia dhe të marrin sanksione të përshtatshme kundër tyre (arrestimi, fillimi i masave të përkohshme të mbrojtjes, etj.) në mënyrë që të mbrojnë viktimën e dhunës së ardhshme në shtëpinë e tyre.^[48] Për të parandaluar dhunën në familje në kushte emergjente dhe lëvizje të kufizuara, shoqatat u përpoqën të rrisin vetëdijen e publikut për dhunën në familje dhe mekanizmat e disponueshëm për mbrojtje gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, përmes supermarketeve, farmaceve, kompanive të furnizimit me ujë dhe energjisë elektrike, operatorëve celularë, shtabet lokale të krizës dhe mënyra të tjera. Shoqatat gjithashtu bënë thirrje për krijimin e mjediseve alternative për kujdesin e viktimave, të tilla si hotele, apartamente dhe më shumë; krijimin e një fondi shtetëror për rimbursimin e shpenzimeve të jetesës për gratë dhe fëmijët e tyre; dhe përpunimi urgjent i rasteve të dhunës në familje para gjykatave dhe institucioneve të tjera përkatëse, siç janë qendrat e punës sociale dhe policia.^[49]

47 “Analiza e situatës me komunitetet individuale të marginalizuara nga shoqatat që punojnë drejtpërdrejt me komunitetet.” Rrjeti kombëtar kundër dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje, 2020, Shkup.

48 “Rishikimi i masave të ndërmarra urgjente dhe hapave për mbrojtjen e grave dhe fëmijëve viktime të dhunës në familje nga Qeveria dhe institucionet kompetente.” Rrjeti kombëtar për luftë kundër dhunës ndaj grave, 2020, Shkup.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bCFd0h>

49 “Analiza e situatës së grave viktime të dhunës në familje: Një raport i shkurtër mbi ndikimin e krizës Covid-19”. Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020, Shkup.

3. ANALIZË E NDIKIMIT TË NDALESËS DHE KUFIZIMIT TË LËVIZJES MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA NË KUSHTE TË COVID-19

Në kohën e pandemisë së deklaruar në të gjithë botën për shkak të përhapjes së sëmundjes ngjyese Covid-19 të shkaktuar nga korona virusi, Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut, si dhe shumë vende në botë, u detyrua të miratojë dhe të vendosë masa të rrepta për të zvogëluar dhe parandaluar përhapjen e virusit.

Si rezultat, më 18 Mars 2020, Qeveria shpalli gjendje të jashtëzakonshme dhe kështu autorizoi lëshimin e dekreteve me fuqi ligjore deri në përfundimin e saj. Kjo situatë e lejoi Qeverinë të merrte masa që nënkuptonin kufizimin e të drejtave të caktuara të njeriut, por jo shkeljen e tyre, gjë që më tej vendosi përgjegjësinë që ajo të ishte veçanërisht e kujdesshme kur miratonte masa mbrojtëse.

Liria e lëvizjes së qytetarëve në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut është njëra nga liritë dhe të drejtat e garantuara me Kushtetutën e RMV^[50], e cila përcakton qartë se kur kjo e drejtë mund të kufizohet me ligj, në mënyrë që të mbrohet siguria e shteti, të zhvillojë procedura penale dhe të mbrojë shëndetin e njeriut. Pikërisht sepse Kushtetuta lejon të kufizojë lirinë e lëvizjes së qytetarëve kur është e nevojshme për të mbrojtur shëndetin e njeriut, dhe bazuar në mendimin ekspert të Komisionit për sëmundjet infektive për të intensifikuar transmetimin lokal dhe përhapjen e korona virusit, Qeveria e RMV për herë të parë në historinë e vendit tonë vendosi një ndalim të lëvizjes së qytetarëve në të gjithë vendin.

Kjo është një nga masat më të rrepta të ndërmarra nga Qeveria në luftën kundër pandemisë. Nga njëra anë, lëvizja e qytetarëve si një nga të drejtat e rëndësishme të njeriut ishte e kufizuar, dhe nga ana tjetër, kufizimi i kësaj të drejte kufizoi dhe uli mundësinë që qytetarët të ushtrojnë të drejta të tjera. Përveç kësaj, pas miratimit të kësaj mase, Qeveria njoftoi se shkelja e saj do të nënkuptojë drejtpërdrejt përgjegjësi penale sipas nenit 206 të Kodit Penal.

50 Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë së Veriut.
Gjendet në: <https://bit.ly/3sq39ut>

3.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E MASAVE PËR NDALIMIN DHE KUFIZIMIN E LËVIZJES

Masa për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes së popullsisë dhe transportit publik në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut u prezantua më 22 mars 2020 dhe zgjati deri më 27 maj 2020 dhe ndalimi i transportit të organizuar të udhëtarëve në komuna të caktuara mbeti e vlefshme, megjithëse Qeveria më 27 maj 2020 nxori një vendim për fshirjen e dispozitave në lidhje me ndalimin e lëvizjes së popullsisë dhe transportit publik, megjithatë, pasoi një ndryshim tjetër i Vendimit i cili përsëri kufizoi lëvizjen e qytetarëve gjatë një fundjave. Ky vendim përfundoi plotësisht i vlefshëm më 22 qershor 2020.

Vendimi i parë për të futur dhe rregulluar ndalimin e lëvizjes u mor nga Qeveria në seancën e mbajtur në 21 mars, i publikuar në “Gazetën zyrtare” nr. 72 të vitit 2020^[51].

Me këtë vendim, për të parandaluar përhapjen e sëmundjes infektive Covid-19 dhe për mbrojtjen e popullatës, lëvizja e popullatës në territorin e RMV u ndalua në periudhën nga 21:00 deri në 6:00 të ditës së nesërme. Gjatë së njëjtës periudhë, lëvizja e automjeteve të transportit publik në të gjithë territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut ishte e ndaluar.

Me Vendimin parashikohej që Shtabi kryesor i koordinimit të krizave për të parandaluar futjen dhe përhapjen e korona virusit për të përcaktuar regjimin e veçantë të lëvizjes së popullatës dhe automjeteve, përjashtime për kategori të caktuara të personave dhe institucioneve, funksionimin e prodhimit dhe objekteve të tjera, organizimin e transportit ndër urban dhe publik dhe çështje të tjera që lidhen me ofrimin e shërbimeve për popullatën. Prandaj, personat që kanë nevojë për ndihmë urgjente mjekësore, personat në gjendje të rrezikshme për jetën, personat në dializë, të shoqëruar ekskluzivisht nga një maksimum prej dy personash përjashtohen nga ky ndalim, dhe nëse automjeti ndalet nga kontrolli i policisë, do të kontrollohet shtesë arsyetimi për daljen duke paraqitur dokumentacionin mjekësor.

Në të njëjtën seancë u vendos që ky ndalim të mos përfshijë anëtarët e Ministrisë së Punëve të Brendshme, Ushtrisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, zjarrfikësve, punëtorëve të higjienës komunale që punojnë në ndërrime, ndërsa drejtorët e institucioneve shëndetësore publike përgatitën një listë të punëtorëve të cilët do të kenë nevojë të domosdoshme për të lëvizur gjatë ndalimit, në mënyrë që të përgatisin leje të veçanta me të cilat mund të lëvizin.

Për shkak të përjashtimeve të lejuara nga ky Vendim, u siguruan kushte të veçanta për punën e farmacive kujdestare dhe taksive. Hyrja në këto farmaci ishte e kufizuar dhe ato ishin në dispozicion vetëm për ata që kishin qasje në kujdesin mjekësor dhe mund ta provonin atë duke dorëzuar një certifikatë mjeku. Taksitë, të cilat operonin në një numër të kufizuar,

51 Vendim për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 72, 21 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uBTsLD>

mund të përdoren gjithashtu ekskluzivisht për transportin nga dhe në një spital ose farmaci.

Transporti ndër urban dhe publik është i kufizuar në një kapacitet prej 50% në automjet, ose me një distancë të detyrueshme prej të paktën dy metra midis pasagjerëve.

Ndalimi i plotë i lëvizjes në një periudhë të caktuar të ditës ndryshoi në mënyrë të pashmangshme mënyrën e lëvizjes së qytetarëve dhe në periudhën kur lejohej lëvizja. Kështu, me këtë vendim, personat e ngarkuar me objektet tregtare, farmacitë dhe institucionet publike që ofrojnë shërbime për popullatën ku bëhet pagesa dhe funksionimi në sportele ose arka janë të detyruar të përcaktojnë dhe kufizojnë kohëzgjatjen e ndalimit, si dhe si numri i qytetarëve të pranishëm në objekt në përputhje me numrin e arkave apo sporteleve dhe sipas madhësisë së ndërtesës.

Ky vendim e vërtetoi atë që ishte miratuar tashmë me vendimin nr. 62/00^[52], pra tubimet e qytetarëve në grupe me më shumë se pesë persona gjatë periudhës kur lejohet lëvizja ishin të ndaluara. Gjithashtu, përgjegjësit e impianteve ose fabrikave dhe të gjitha institucionet ishin të detyruar të rregullonin orët e tyre të punës dhe prodhimin sipas ndalimit të lëvizjes.

Mangësia më e madhe në marrjen e këtij Vendimi është se nevojat e komuniteteve më të rrezikuara, të cilat u prekën veçanërisht nga kjo masë, nuk u morën parasysh fare. Në kategoritë e qytetarëve që i përkisnin përjashtimeve që mund të lëvizin gjatë ndalimit, viktimat e dhunës në familje nuk u siguruan fare, dhe në kushtet e emergjencës dhe ndalimit të lëvizjes gjatë ditës dhe në karantinë, rreziku i dhunës në familje u rrit të cilat mund të kenë pasoja të rrezikshme për jetën.

Vendimi kontribuoi në problemet në rastet e takimeve, tubimeve dhe kontakteve personale të prindërve me fëmijët e tyre të mitur, gjë që si pasojë cenon të drejtën e fëmijës për të mbajtur kontakte me prindërit dhe të afërmit. Për shkak të ndalimit të lëvizjes, por edhe rrezikut të transmetimit të virusit, disa prindër të cilëve u ishin besuar fëmijët nuk ishin në gjendje t'i mbanin gjithmonë fëmijët e tyre në takimet e planifikuara, veçanërisht nëse prindi me të cilin fëmijët nuk jetojnë me njerëz potencialisht të infektuar me virus. Për shkak të kësaj situate, Ministria e Punëve të Brendshme paralajmëroi prindërit se ata duhet të respektojnë vendimet për takime dhe se procedurat penale mund të fillojnë për mosrespektimin e tyre. Prindi me të cilin jetojnë fëmijët, dhe shpesh ato janë gra, e informoi Qendrën për punë sociale për situatat e tilla, por Qendra nuk veproi në mënyrë efikase dhe në kohën e duhur për të gjetur zgjidhje të përshtatshme në raste të tilla. Shoqata ESE regjistron raste në të cilat prindërit me të cilët fëmija jeton nuk kanë marrë ndonjë reagim ose zgjidhje për situatën.^[53]

Ky vendim gjithashtu preku drejtpërdrejt punëtorët seksual, veçanërisht ata që punojnë në ambiente të hapura dhe për të cilët puna seksuale është

52 Vendim mbi masat për të parandaluar futjen dhe përhapjen e korona virusit. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 62, 12 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3r5U7Tk>

53 "Analiza e situatës së grave viktime të dhunës në familje: Një raport i shkurtër mbi ndikimin e krizës Covid-19". Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020, Shkup.

burimi i vetëm i të ardhurave për ta dhe familjet e tyre. Qeveria injoroi nevojat e këtij grupi të marginalizuar dhe nuk ofroi masa efektive për të lehtësuar gjendjen financiare të punëtorëve seksual. Për shkak të kësaj, shumë punëtorë seksual u detyruan të punojnë gjatë ndalimit të orës, duke rrezikuar kështu përgjegjësi penale për mosrespektim të masës gjatë një epidemie^[54].

Orari i reduktuar publik, si në kapacitetin e pasagjerëve ashtu edhe në numrin e linjave të qytetit gjatë ditës, ishte gjithashtu një problem për shumë qytetarë, veçanërisht për ata që duhet të ndryshojnë më shumë linja dhe ata që jetojnë në zonat rurale për të lëvizur në pjesën e lejuar të kohës dhe t'i kryejnë obligimet ditore, të tilla si arritja në punë, sigurimi i dokumenteve për ushtrimin e të drejtave dhe të tjera. Për shkak të futjes së linjave të kufizuara, autobusët ishin plot me pasagjerë dhe më shumë se kapaciteti i paraparë prej 50%, kështu që në vend që të ishte një masë parandaluese, orari i reduktuar u bë një rrezik i lartë i përhapjes së virusit.

Ky Vendim është ndryshuar dhe plotësuar disa herë, por asnjë ndryshim nuk ka bërë një ndryshim thelbësor për të adresuar problemet që dalin nga kjo masë, veçanërisht për kategoritë më të rrezikuara.

Vetëm pas reagimit të shoqatave të qytetarëve, të cilat paraqitën një kërkesë në Qeveri për të ndryshuar Vendimin për ndalimin dhe regjimin e lëvizjes speciale të miratuar në 6 prill, 2020, u bë një ndryshim sipas të cilit gratë viktimat të dhunës me bazë gjinore dhe dhunës në familje dhe fëmijët e tyre mund të largohen nga shtëpia në rast të një kërcënimi serioz në kohën e ndalimit pa frikë se do të ndëshkohen për mosrespektim.

Ndryshimet në Vendimin për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes më së shpeshti kishin të bënin me ndryshimin e kohës së lëvizjes gjatë ditës, ndalimin e lëvizjes në vazhdimësi prej disa ditësh (karantinë) gjatë fundjavave dhe festave, ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në personat mbi 67 vjeç dhe personat deri në 18 vjeç dhe për një regjim të veçantë të lëvizjes vetëm në komuna të caktuara për shkak të numrit në rritje të personave të infektuar me korona virus.

Regjimi i veçantë për lëvizjen e personave mbi 67 vjeç dhe personave deri në 18 vjeç u vendos me Vendimin Nr. 74/20^[55] të 23 marsit, me propozimin e Ministrit të Shëndetësisë dhe me rekomandimin e Komisionit për sëmundjet infektive. Konkretisht, për këto kategori të qytetarëve, koha në të cilën atyre u ndalohet të lëvizin në kohë të ndryshme të ditës është rritur, për të mos mbivendosur këto dy grupe moshash, të rinjtë si transmetuesit më të mëdhenj të korona virusit dhe të moshuarit si kategoria më e rrezikshme që mund të marrë virusin. Regjimi i veçantë i lëvizjes së këtyre dy kategorive të qytetarëve gjithashtu ndryshoi disa herë për sa i përket kohës së lëvizjes, dhe në periudhën nga 6 prill 2020 deri më 23 prill, këto dy kategori të qytetarëve mund të lëviznin vetëm dy orë gjatë ditës në javën e punës. Pas 23 prillit, koha

54 Raport i brendshëm për punën e HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup në kohën e Covid-19. Mars - Shtator 2020.

55 Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 74, 23 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2MyKAoH>

e lëvizjes për këto kategori qytetarësh rritet deri më 15 maj, kur Vendimi Nr. 125/20^[56] fshiu pikat që u referoheshin vetëm këtyre dy grupeve të moshës dhe në lidhje me ndalimin e lëvizjes, ata u bënë të barabartë me të gjithë qytetarët. Regjimi special preku në mënyrë disproporcionale personat mbi moshën 67 vjeç, të cilët, ndryshe nga të rinjtë nën 18 vjeç, zakonisht kujdesen për veten e tyre, duhet të sigurojnë ushqim, por gjithashtu të kenë akses në shërbime të ndryshme, veçanërisht në shërbimet shëndetësore dhe sociale. Vendimi për të lejuar njerëzit mbi moshën 67 vjeç të lëvizin vetëm për dy orë në një kohë të caktuar të ditës shkaktoi mbingarkesë shtesë, pasi të gjithë të moshuarit u detyruan të siguronin ushqim dhe shërbime të tjera në të njëjtën kohë. Kjo situatë shkaktoi keqkuptim, madje edhe gjuhë urrejtje ndaj të moshuarve nga qytetarë të tjerë. Prandaj, ky vendim kufizoi në mënyrë të papërshtatshme, të papërshtatshme dhe të pajustificueshme të drejtat e personave mbi moshën 67 vjeç.

Ndalimi i lëvizjes për të gjithë popullsinë në vazhdimësi prej disa ditësh, d.m.th. karantina, u vendos për herë të parë me Vendimin Nr. 92/20^[57] të 6 prillit, 2020. Karantinat u futën më pas me Vendimin Nr. 100/20^[58] të 13 prillit 2020, Vendimin Nr. 107/20^[59] të 22 prillit 2020, Vendimin Nr. 134/20^[60] të 22 majit 2020 dhe Vendimin Nr. 147/20^[61] të 3 qershorit 2020. Futja e karantinave u konsiderua nga qeveria si zgjidhja më e mirë për t'u mbrojtur kundër përhapjes së korona virusit gjatë fundjavave dhe festave, kur njerëzit shpesh vizitojnë shtëpitë e të afërmeve dhe miqve. Për shkak të kësaj, me vendimet numër 92/20, 100/20 dhe 107/20 ai vendosi karantina për tre fundjavë radhazi. Ajo që Qeveria nuk e mori parasysh kur merrte vendime për karantinë plotësisht qytetare, veçanërisht kur lëvizja e popullsisë ishte e ndaluar për tre fundjavë radhazi, është se qytetarët kishin një periudhë shumë të shkurtër në të cilën ata mund të siguronin produktet më të nevojshme për t'u përgatitur për karantinë.

Veçanërisht të prekur nga vendime të tilla të Qeverisë janë anëtarët e komuniteteve të margjinalizuara, veçanërisht ata që kanë shumë pak ose aspak të ardhura dhe nga dita në ditë gjejnë mënyra të ndryshme për të ngrënë. Në kushtet e karantinës, është e pamundur që këta njerëz të sigurojnë ushqim për të gjithë familjen. Nga puna e shoqatave, janë identifikuar raste

56 Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 125, 15 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uK2J4n>

57 Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 92, 6 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3sDKpIq>

58 Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 100, 13 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3dR57jI>

59 Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 107, 22 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3q6Z257>

60 Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 134, 22 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3009Gjx>

61 Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 147, 3 qershor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uJh4xW>

në të cilat disa njerëz shkelën ndalimin e lëvizjes gjatë karantinës vetëm për të siguruar ushqim për familjen e tyre duke kërkuar mbetjet që njerëzit hedhin në kosha dhe kontejnerë, dhe për këtë ata morën një propozim për të lëshuar një urdhër ndëshkimi për kryerjen e një krimi sipas nenit 206 të KP^[62]. Rrjeti për mbrojtjen nga diskriminimi gjithashtu u përgjigj duke parashtruar ankesa pranë Avokatit të Popullit dhe Sektorit për kontroll të brendshëm në rastet e diskriminimit, shkeljes së të drejtave dhe përdorimit të forcës së tepruar fizike nga policia ndaj anëtarëve të komunitetit rom gjatë karantinës, në të cilët anëtarët e komuniteti rom, përveç që ishte viktimë e dhunës nga policia, mori një propozim për të lëshuar një urdhër penal për një krim të pretenduar sipas nenit 206 të Kodit Penal, dhe këta janë njerëz të pastrehë që jetojnë në shtëpi të improvizuara nën Stacionin hekurudhor në Shkup. Për të pastrehët, ndalimet e udhëtimit dhe urdhrat për t'u ulur në shtëpi nuk kanë kuptim, veçanërisht duke pasur parasysh që shteti nuk ka ofruar mbrojtje sociale efektive dhe masa strehimi për këta njerëz.

Vlefshmëria e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes pushoi në 22 qershor, me Vendimin Nr. 169/20.^[63]

Vërejtja kryesore gjatë futjes dhe rregullimit të mëtejshëm të masës së ndalimit dhe regjimit të veçantë të lëvizjes, është se kjo masë shumë shpesh pësonte ndryshime, herë nga dita në ditë, dhe nganjëherë ato ndryshime referoheshin vetëm në një orë ose disa orë. Shumë qytetarë, veçanërisht ata më të prekshmit, ata që nuk kanë shtëpi ose pajisje të tilla si televizione, kompjuterë dhe telefona inteligjentë, nuk ishin në gjendje të informoheshin rregullisht dhe me kohë për këto ndryshime dhe ishin të ekspozuar ndaj përgjegjësisë penale për mosrespektim të masat gjatë pandemisë.

Kufizimi i lëvizjes së qytetarëve u konsiderua nga Qeveria si një nga masat më efektive për t'u mbrojtur kundër përhapjes së korona virusit^[64], gjë që tregohet nga fakti që ajo e futi atë për herë të parë në historinë e vendit. Sidoqoftë, kjo masë nuk u tregua e efektshme për faktin se, përkundër futjes së saj, numri i pacientëve me Covid-19 në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut ndryshonte, gjë që mund të shihet nga statistikatat e mbajtura nga Komisioni për sëmundjet infektive^[65]. Në fillim, pra me fillimin e kësaj mase, numri i njerëzve të infektuar rritet gjatë marsit dhe prillit, vetëm shënon rënie gjatë majit. Sidoqoftë, në fund të të njëjtit muaj, amplituda u rrit në mënyrë dramatike, me një numër rekord të pacientëve në atë periudhë. Gjatë zbatimit të kësaj mase në sipërfaqe u shfaq problemi themelor i shtetit të së drejtës dhe barazisë së qytetarëve para ligjit, publiku dëshmoi për brutalitetin e policisë ndaj njerëzve të pastrehë dhe romëve,

62 Raport i brendshëm për punën e HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup në kohën e Covid-19. Mars - Shtator 2020.

63 Vendimi për përfundimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 169, 22 qershor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/37U1lIB>

64 "MAQEDONIA E VERIUT COVID-19 – Hulimtim cilësor dhe sasior". Instituti kombëtar demokratik (NDI) dhe IPSOS, shtator 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3ce54wZ>

65 Statistikat zyrtare për koronavirusin në Maqedoninë e Veriut. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Gjenden në: <https://koronavirus.gov.mk/stat>

përdorimin e tepruar të forcës ndaj qytetarëve të tjerë që nuk respektojnë ndalim, etj. Kjo situatë kontribuon në mënyrë të pashmangshme në humbjen e besimit tek qeveria dhe inkurajon mosrespektimin e ndalesave. Në zyrat e prokurorit publik, shumica e çështjeve sipas nenit 206 të Kodit Penal i referohen mosrespektimit të kësaj mase^[66], e cila tregon se qytetarët ishin të ekspozuar ndaj përgjegjësisë më të madhe penale.

Qëndrimet e qytetarëve mbi ndalimin e lëvizjes dhe karantinën gjatë pandemisë me Covid-19 mund të gjenden në raportin e Institutit Demokratik Kombëtar.^[67]

3.2. NDIKIMI I MASAVE PËR NDALESË DHE KUFIZIMI I LËVIZJES PËR PËRBALLJE ME COVID-19 MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA

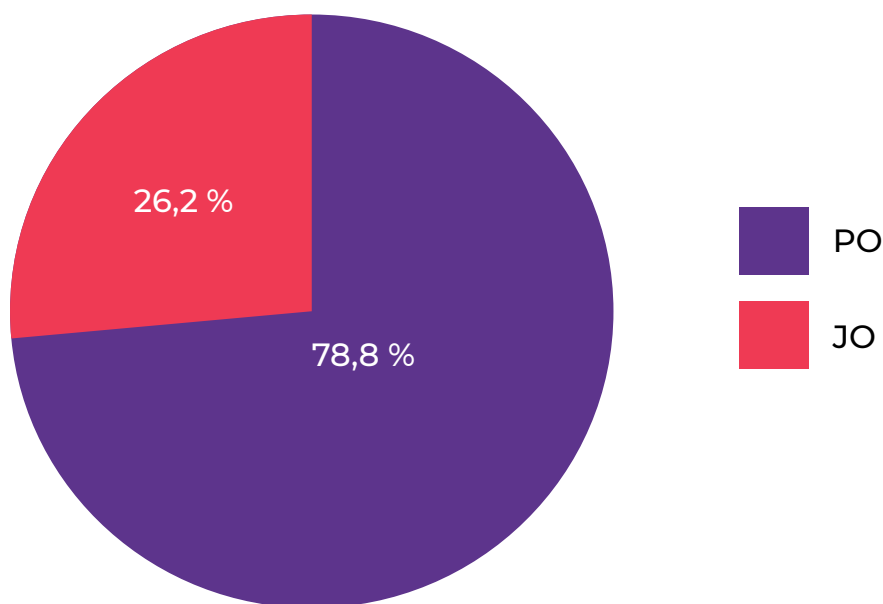
Lidhur me faktin nëse vendosja e një ndalimi të udhëtimit si një nga masat më të rrepta për të mbrojtur nga përhapja e korona virusit ua bëri më të vështirë jetën e përditshme, 73.8% e të anketuarve thanë se ishte e vështirë, mbi të gjitha, të merrnin shërbime shëndetësore në kohë, ata që kanë nevojë të ndryshojnë dy linja autobusi për të shkuar në një institucion shëndetësor, i cili me një orar të reduktuar është pothuajse i pamundur. Zgjidhja e vetme ishte që ata të shkonin me taksi, e cila është shumë e shtrenjtë dhe e paarritshme për këto kategori qytetarësh, kështu që ata shpesh vendosnin të mos shkonin. Pastaj, si problem, ata deklarojnë se nuk ishin në gjendje të siguronin dokumente për ushtrimin e të drejtave të caktuara, sepse një numër i madh i njerëzve kishin nevojë për të marrë dokumente në një periudhë të shkurtër kohe në të cilën institucionet punuan me staf të reduktuar dhe protokolle për të punuar në kushtet e korona virusit. Kjo situatë rezultoi me turma në institucione, e cila nga njëra anë shkaktoi pamundësinë për të siguruar dokumente në kohë dhe për të ushtruar të drejtat e atyre më në nevojë gjatë një pandemie, dhe nga ana tjetër, ishte një rrezik i përhapjes së virusit. Ata gjithashtu përmendin si problem faktin që për shkak të të gjitha obligimeve që duhet të përmbushnin gjatë ditës, shpesh ndodhte që ata të mos kishin kohë për të blerë ushqime dhe produkte të tjera të nevojshme për disa ditë. Për shumicën e të anketuarve, vendosja e ndalimit të udhëtimit ishte një problem për ata për të arritur në punë. Shumë nga anëtarët e kategorive më të rrezikuara punojnë të padeklaruara, për shkak të së cilës ata nuk ishin në gjendje të merrnin licencë për të lëvizur gjatë ndalimit, dhe me futjen e orarit të reduktuar, ata vështirë se mund të shkonin në punë në kohë. Një nga komunitetet më të prekura nga kjo masë janë punëtorë seksi, ndalimi i lëvizjes i të cilëve ka ulur ndjeshëm kohën e tyre të punës, dhe kështu aftësinë e tyre për të siguruar jetesën.

66 Informacion për çështjet në zyrat e prokurorisë themelore publike sipas nenit 205 ose 206 të Kodit Penal. Prokuroria Publike e Republikës së Maqedonisë së Veriut, 22 korrik 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3b00Cnd>

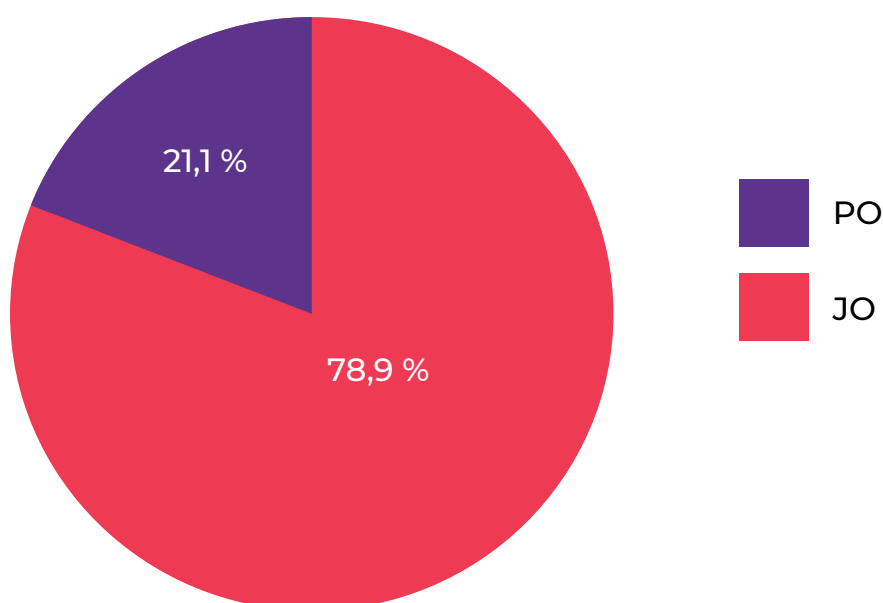
67 "MAQEDONIA E VERIUT COVID-19 – Hulimtim cilësor dhe sasior". Instituti kombëtar demokratik (NDI) dhe IPSOS, shtator 2020.

GRAFIKU NR. 5: A E KA BËRË TË VËSHTIRË PËR JU KRYERJEN E DETYRAVE TË PËRDITSHME VENDOSJA E ORËS POLICORE (NDALESA PËR LËVIZJE)?

Shumica e të anketuarve, përkatësisht 81.7%, dinin për përjashtimet nga ndalimi i lëvizjes, dhe vetëm 21.1% e tyre përdorën një përjashtim. Përjashtimet u përdorën kryesisht për shkak të nevojës për kujdes mjekësor urgjent, për blerjen e ilaçeve dhe për dhunën në familje. Disa nga ata që përdorën përjashtimet përballen me një ndëshkim për lëvizje gjatë një ndalimi, në një rast për shkak të nevojës për kujdes mjekësor urgjent, dhe në rastin tjetër kur blejnë përsëri ilaçe për shkak të përkeqësimit të shëndetit aktualisht (të dy rastet shpjegohen në këtë analizë , në seksionin për qasjen në drejtësi).

GRAFIKU NR. 6: TË ANKETUARIT TË CILËT KANË SHFRYTËZUAR PËRJASHTIME NGA NDAIMI PËR LËVIZJE

Orari i reduktuar, si një nga masat për mbrojtjen e popullatës në kushtet e virusit korona, gjithashtu e kufizoi dhe pengoi lëvizjen e qytetarëve. Të anketuarit në këtë analizë përmendin problemin me futjen e orarit të reduktuar pasi janë të detyruar të përdorin taksi shumë shpesh për të kryer detyra urgjente, e cila është një kosto e madhe dhe shtesë në kohë shëndetësore dhe vështirësish ekonomike. Njerëzit që përdorin ilaçe u përgjigjën se kjo masë u bëri atyre ndjeshëm qasje në trajtim, d.m.th. terapi me metadon, për të cilën ata kanë nevojë çdo ditë, veçanërisht për ata që jetojnë në zona rurale dhe larg Qendrës së trajtimit, kështu që ata duhet të ndryshojnë dy linja autobusi në një drejtim, duke rrezikuar kështu që të mos mund të arrijnë në shtëpitë e tyre gjatë kohës së lejuar të lëvizjes. Gjithashtu, si problem thuhet se kjo masë në mënyrë të konsiderueshme ua bëri të vështirë sigurimin e dokumenteve për ushtrimin e të drejtave të mbrojtjes sociale, të cilat për disa prej tyre në këtë krizë ishin mundësia e vetme për të ardhura. Sidoqoftë, të gjithë përmendën si një problem të përgjithshëm që me orarin e reduktuar dhe numrin e vogël të autobusëve, krijoi një turmë shumë më të madhe dhe një rrezik më të madh të përhapjes së virusit.

4. ANALIZË E GJENDJES ME TË DREJTËN PËR ARSIMIM TË KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA NË KUSHTE TË COVID-19

Përkundër numrit të madh të masave për të siguruar mbrojtjen e shëndetit të popullatës në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut, të cilat në fakt ishin hapat e parë në luftën kundër pandemisë, Qeveria ndaloj procesin arsimor në të gjitha kopshtet, qendrat për zhvillimin e hershëm, qendrat e kujdesit ditor, shkollat fillore dhe të mesme, si dhe në institucionet e arsimit të lartë dhe institucionet shkencore publike, të cilat çuan në mbylljen e të gjitha institucioneve arsimore.

Pas mbylljes së institucioneve arsimore, lindi nevoja për riorganizimin e sistemit arsimor, përkatësisht përshtatjen e tij me situatën e re dhe futjen e mënyrave të reja të arsimit. Si rezultat, sistemi arsimor riorientohet në mësimin në distancë, pra mësimin nga shtëpia, i cili pas shpalljes së gjendjes së jashtëzakonshme u rregullua me dekrete me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor, Ligjit për arsimin e mesëm dhe Ligji për arsimin e lartë gjatë emergjencave. Pakoja e parë e dekreteve u miratua në seancën e Qeverisë të mbajtur në 23 mars 2020, të cilat u publikuan në “Gazetën zyrtare të RMV” nr. 76/20. Pastaj vijuan dekretet për ndryshimin e Dekreteve për zbatimin e ligjeve për arsimin, të publikuara në “Gazetën Zyrtare” Nr. 116/20, 128/20, 134/20 dhe 149/20.

4.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E DEKRETEVE ME FUQI LIGJORE NGA FUSHA E ARSIMIT

ARSIMI FILLOR

Me Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor gjatë gjendjes së jashtëzakonshme^[68], Qeveria e rregullon realizimin dhe organizimin e mësimdhënies në shkollat fillore, si dhe vlerësimin e nxënësve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. Dekretet që rregullojnë mësimin në shkollat fillore prekin 187.240 nxënës në territorin e RMV.

Me këtë dekret përcaktohet që mësimi në shkollat fillore do të organizohet dhe do të zhvillohet përmes mësimi në distancë, gjegjësisht mësimi nga shtëpia, duke përdorur mjetet e komunikimit elektronik. Si

68 Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 76, 24 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bSQ1aE>

mjet i komunikimit elektronik, ai parashikon platforma video konferencash, postë elektronike ose sisteme të tjera për shkëmbimin elektronik të të dhënave, të cilat pa praninë fizike të nxënësve në procesin e mësimdhënies duhet të sigurojnë komunikim të dyanshëm. Vendimi për llojin e mjeteve të komunikimit elektronik që do të përdoret për mbarëvajtjen e mësimdhënies, duhet të merret nga shkolla fillore.

Lidhur me mënyrën e vlerësimit, Dekreti përcakton që mësimdhënësi në periudhën e organizimit të mësimdhënies përmes mësimi në distancë, d.m.th. të mësuarit nga shtëpia, mund të vlerësojë nxënësit, dhe për mënyrën e përcaktimit të njohurive të tyre mund të zhvillojë pyetje, teste ose të përdorë forma të tjera të përcaktimit të njohurive të nxënësve.

Mangësia më e madhe, d.m.th. ajo që Qeveria nuk e mori parasysh fare kur e miratoi këtë Dekret, është se ajo parasheh mbajtjen e orëve mësimore nga shtëpia përmes përdorimit të mjeteve elektronike pa marrë parasysh shkallën e varfërisë në Republikën e Maqedonisë së Veriut. Sipas Entit për Statistikë, e analizuar nga llojet e familjeve, shkalla e varfërisë së familjeve të përbërë nga dy të rritur me dy fëmijë në vitin 2019 është 19.3%. Qeveria nuk parashikoi se si nxënësit nga familjet më të varfra duhet të sigurojnë mjetet e komunikimit elektronik në mënyrë që të jenë në gjendje të ndjekin mësimin në distancë nga shtëpia, sepse këto janë pajisje që kushtojnë shumë në treg, si dhe fakti që për këtë lloj të mësimi kërkohej lidhje e qëndrueshme në internet.

Pastaj, lind një problem se nxënësit që janë në fillim të procesit arsimor dhe ata që shkojnë në klasa më të ulëta, kur i ndjekin mësimet kanë nevojë për ndihmë shtesë nga prindërit, si për të përdorur pajisjet elektronike ashtu edhe për të monitoruar klasat kur ka nevojë për shpjegim të materialit mësimor dhe ndihmë për të shkruar detyrat e shtëpisë. Kjo është e mundur vetëm për ata prindër që punojnë nga shtëpia ose nuk punojnë, dhe është një problem për ata prindër që shkojnë në punë. Nga ana tjetër, ata prindër që nuk kanë njohuri për punën dhe menaxhimin me pajisjet elektronike dhe përdorimin e internetit, përballen me vështirësi më të mëdha sepse shpesh kanë nevojë të kërkojnë ndihmë nga njerëz të tjerë.

Më të prekurit nga kjo situatë e re dhe futja e mësimi në distancë si zgjidhja e vetme për nxënësit për të vazhduar arsimin gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, janë anëtarët e komuniteteve të marginalizuara. Kur vendosni masa dhe gjeni zgjidhje në luftën kundër pandemisë, shteti duhet të sigurojë qasje të barabartë në arsim për të gjithë qytetarët, dhe veçanërisht të kujdeset për më të prekshmit, që vështirë se mund të përshtaten me të gjitha ndryshimet që ndodhin gjatë pandemisë.

Gjithashtu, një problem që del nga ky Dekret është vlerësimi i nxënësve, sepse u jep mësuesve mundësinë, jo detyrimin për të vlerësuar. Për më tepër, thuhet vetëm se për përcaktimin dhe vlerësimin e njohurive të nxënësve përmes komunikimit elektronik, mund të bëhen pyetje, teste dhe forma të tjera, pa zhvilluar një metodologji për mënyrën e vlerësimit në këto kushte të arsimit. Kjo është veçanërisht e rëndësishme sepse vlerësimi është një nga kriteret më të rëndësishëm për përcaktimin e njohurive të fëmijëve, si

dhe për zhvillimin e tyre të mëtejshëm dhe realizimin e potencialeve të tyre.

Ky Dekret u ndryshua me një Dekret me fuqi ligjore që ndryshon Dekretin mbi zbatimin e Ligjit për arsimin fillor, të publikuar në “Gazetën zyrtare të RMV” Nr. 116 të 5 majit 2020.^[69] Neni 1 u plotësua në lidhje me zgjatjen e afateve për thirrjen publike për të mbuluar tarifën e regjistrimit dhe mënyrën e pjesëmarrjes në një konkurs ndërkombëtar, u zgjatën afatet për regjistrimin e fëmijëve në klasën e parë, u vazhdua mandati i organeve drejtuese dhe menaxhuese në shkolla dhe rregulloi numrin e ditëve të mësimdhënies në vitin akademik 2019/2020. Ky Dekret nuk bën ndryshime thelbësore në Dekretin që rregullon mësimin në distancë nga shtëpia, në mënyrë që të kapërcehen problemet me të cilat përballen nxënësit e varfër dhe familjet e tyre.

Ndryshimi i fundit i Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor u bë me Dekretin e publikuar në “Gazetën zyrtare të RMV” Nr. 128/20^[70], i cili përsëri nuk përmban dispozita me zgjidhje të përshtatshme për të kapërcyer problemet e të mësuarit në shtëpi, por i referohet vetëm rregullimit të punësimit të stafit administrativ dhe stafit ndihmës.

ARSIMI I MESËM

Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e mesëm, i publikuar në “Gazetën zyrtare të RMV” numër 76 në 24 mars 2020^[71], është identik me Dekretin për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor. Në të njëjtën mënyrë, parashikohet mësimdhënia, pra me mësimin në distancë nga shtëpia me ndihmën e mjeteve të komunikimit elektronik, si dhe mënyrën e vlerësimit të nxënësve në shkollat e mesme gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. Prandaj, ky Dekret ka të njëjtat mangësi të shpjeguara në këtë analizë në seksionin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor. Dekretet që rregullojnë mësimin në shkollat e mesme, nga ana tjetër, prekin 69.980 nxënës në territorin e RMV.

Dekreti me fuqi juridike për ndryshimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e mesëm, i publikuar në “Gazetën zyrtare të RMV” Nr. 116 më 5 maj 2020^[72], parashikon ndryshime dhe shtesa që i referohen vetëm nxënësve të cilët janë përjashtohen nga marrja e maturës shtetërore, matura shkollore, provimi përfundimtar me një kohëzgjatje prej tre vjet dhe provimi përfundimtar me një kohëzgjatje prej katër vjet, për të cilën nxënësve u jepet një diplomë dhe që nxënësit duhet të japin maturën shtetërore dhe provimin përfundimtar.

69 Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor. “Gazeta zyrtare”, nr. 116, 5 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bO1ath>

70 Dekreti me fuqi ligjore për plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 128, 8 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3sIPdfz>

71 Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e mesëm gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 76, 24 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bSQ1aE>

72 Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e mesëm gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 116 od 5 maj 2020

Gjendet në: <https://bit.ly/3bO1ath>

Dekreti i fundit me të cilin u bënë ndryshime numër 128^[73] i referohet punësimit të stafit administrativ dhe stafit mbështetës teknik.

Një nga defektet më të mëdha në rregulloret që e rregullojnë procesin e arsimit në shkollat fillore dhe të mesme gjatë gjendjes së jashtëzakonshme është se qeveria nuk e mori parasysh faktin që fëmijët nën moshën 18 vjeç mund të lëviznin vetëm gjatë orarit policor. Dy orë gjatë ditën, dhe disa studentë për shkak të kohëzgjatjes së orëve nuk ishin në gjendje të largoheshin nga shtëpia edhe gjatë periudhës kur u lejohej të lëviznin. Nuk u morën masa për të mbrojtur shëndetin e tyre mendor, dhe posaçërisht për frekuentimin e rregullt dhe efektiv në shtëpi.

Hapi i parë më serioz i Qeverisë së RMV për perceptimin e problemeve të mësimin në distancë në arsimin fillor dhe të mesëm është hulumtimi “Përvojat dhe qëndrimet për mësimin në distancë gjatë pandemisë me Covid-19”, i porositur pas përfundimit të vitit shkollor nga Ministria për Arsim dhe Shkencë, Byroja për Zhvillimin e Arsimit dhe UNICEF, në mënyrë që të marrin rezultate që do të ndihmojnë në sjelljen e zgjidhjeve më të mira për realizimin e procesit arsimor në të ardhmen, publikuar në gusht.^[74] Sidoqoftë, qeveria duhej të parashikonte problemet me të cilat përballen nxënësit dhe studentët më të varfër, ndërsa parashikonte masa për të siguruar qasje në arsim për qytetarët e prekshëm.

ARSIMI I LARTË

Për mbarëvajtjen e mësimin në institucionet e arsimit të lartë, gjithashtu më 23 mars 2020, Qeveria miratoi një Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e lartë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, publikuar në “Gazetën zyrtare të RMV” Nr. 76/20 të 24 marsit.^[75] Ky Dekret i rregullon çështjet që lidhen me mënyrën e kryerjes së programeve të studimit, organizimin e sesioneve të provimeve të të tre cikleve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, akreditimet dhe riakreditimet, si dhe zgjatjen e mandatit të organeve të institucioneve të arsimit të lartë.

Ky Dekret u ndryshua dhe u plotësua tri herë. Ndryshimi i parë u bë nga Dekreti për ndryshimin Nr. 116, nga 5 maj 2020^[76], i cili ndryshon nenin 1, d.m.th. shtrihet zbatimi i këtij Dekreti gjatë një gjendje të jashtëzakonshme, dhe i referohet kushteve për regjistrimin e institucioneve të arsimit të lartë

73 Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e mesëm gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 128 од 18 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3slPdfz>

74 “Përvojat dhe qëndrimet në lidhje me mësimin në distancë gjatë pandemisë Covid-19: Gjetjet paraprake të kërkimit me drejtorët, mësuesit dhe prindërit.” Reaktor – Hulumtime në veprim, korrik 2020.

Gjendet në: <https://uni.cf/2ZZ1Nej>

75 Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e lartë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, 6p 76, mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bSQ1aE>

76 Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e lartë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 116, 5 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bO1ath>

në RMV, si dhe zgjidhje për fillimin e punës së programeve të studimit dhe për zgjatjen e afateve për miratimin e akteve brenda kompetencës së Agjencisë për cilësinë e arsimit të lartë. Pastaj ndryshohet neni 4, i cili zgjat afatet për vlefshmërinë e akreditimit, pra riakreditimin në të gjitha programet e studimit, afatet për marrjen e një vendimi për akreditimin, pra fillimin e punës për një program të ri studimi, si dhe zgjatjen e afateve për miratimin e akteve nga ana e Agjencisë së cilësisë në arsimin e lartë.

Ndryshimi i dytë u bë me Dekretin Nr. 134 të 22 majit 2020^[77], i cili lejon realizimin e programeve të studimit, pra leksione, ushtrime, si dhe kontrollimin e njohurive, marrjen e kolokviumeve dhe provimeve dhe mbrojtjen e tezave të diplomës, masterit dhe doktoratës me prani fizike të studentëve, në përputhje me masat për mbrojtjen kundër korona virusit nga Komisioni për sëmundjet infektive. Parashikohet gjithashtu që puna e shërbimeve profesionale mund të zhvillohet me praninë fizike të punësuarve.

Ndryshimi i tretë u bë me Dekretin e publikuar në “Gazetën zyrtare të RMV” Nr. 149 të 5 qershorit 2020^[78], i cili ndryshon nenin 4 dhe parashikon një shumë maksimale të tarifave të shkollimit për studentët që regjistrohen në ciklin e parë të studimeve në universitetin publik në vitin akademik 2020/2021, arsimi i të cilit financohet nga buxheti i RMV. Pastaj i njëjti artikull plotësohet për regjistrimin e studentëve të rinj në studimet e ciklit të tretë në programet e studimit në vitin akademik 2020/2021. Përfundimisht, neni 5 mbi procedurën e zgjedhjes së organeve drejtuese të institucioneve të arsimit të lartë, si dhe procedura për zgjedhjen e organeve, mandati i të cilave skadon për kohën e gjendjes së jashtëzakonshme, ndryshohet.

Megjithëse me ndryshimet në Dekretin për arsimin e lartë Qeveria bëri një përpjekje për të rregulluar çështje të rëndësishme për funksionimin më të mirë të institucioneve të arsimit të lartë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, megjithatë, këto ndryshime nuk adresojnë mënyrat për funksionimin më të mirë të mësimin nga shtëpia. Të mësuarit nga shtëpia, si një risi, ka sjellë sfida për stafin mësimdhënës, studentët dhe familjet e tyre, dhe në mënyrë të pashmangshme ndikon si në cilësinë e njohurive ashtu edhe në vlerësimin e njohurive të studentëve^[79]. Në arsimin e lartë, gjithashtu, qeveria nuk ka ofruar fare zgjidhje se si të lehtësojë mësimin në distancë për ata që i përkasin kategorive më të prekshme.

77 Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e lartë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme.. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 134, 22 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3009Gjx>

78 Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e lartë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 149, 5 qershor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2PnQIBp>

79 Informacion shtesë për këtë mund të gjendet në studimin “Përpjekjet e krizës së institucioneve të arsimit të lartë për digjitalizimin në vitin akademik 19/20” nga Vangel Gjorgjiev dhe Petar Barakovski,

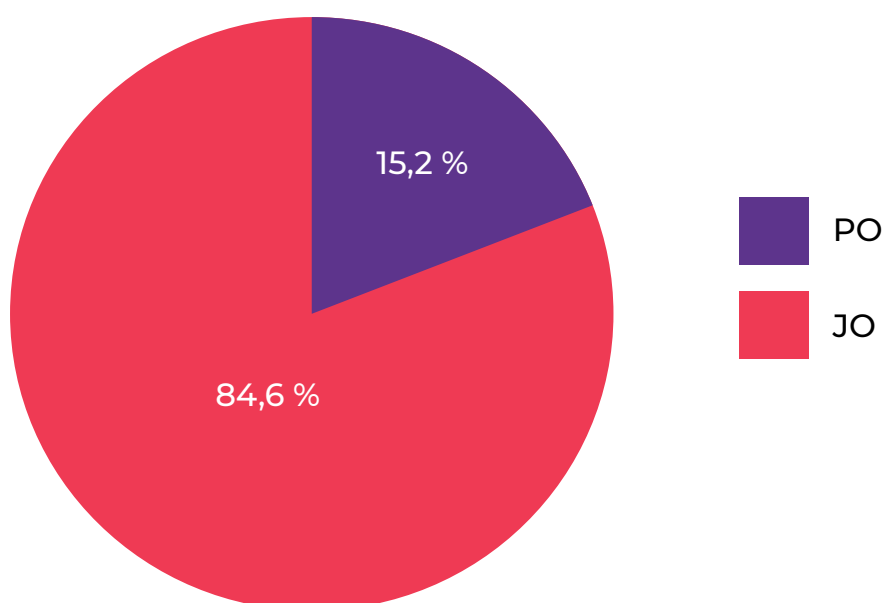
Gjendet në: <https://bit.ly/318DQII>

4.2. NDIKIMI I MASAVE PËR PËRBALLJE ME COVID-19 NË ARSIM MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA

Në fushën e arsimit, nga gjithsej 127 të anketuar, 74 u përgjigjën se kanë përvojë me mësimin në distancë, dhe 56.8% e tyre u përgjigjën se është e vështirë për ta që në kohë të urgjencës mësimi të zhvillohet përmes mësimin në distancë, d.m.th. të mësuarit nga shtëpia. Problemi më i madh me të cilin përballen ishte pamundësia për t'u siguruar fëmijëve kushte mësimore në shtëpi për shkak të mungesës së mjeteve të komunikimit elektronik, ose në familje me më shumë fëmijë për t'u bashkuar në mësim, mungesa e pajisjeve të mjaftueshme elektronike për të monitoruar mësimin, e cila është një rezultat i situatës së tyre të vështirë financiare. Problemi tjetër i madh për të ndjekur mësimet është mungesa e internetit ose lidhje e dobët në internet, si midis studentëve ashtu edhe mësuesve. Një numër i vogël i të anketuarve theksuan mungesën e interesit të fëmijëve, mungesën e organizimit të mësuesve - të tilla si vonesa në orë, humbja e orëve, dërgimi i detyrave të shtëpisë në aplikacionet e komunikimit në internet (të tilla si Viber) që nuk janë mjaft të qarta, dhe të ngjashme. Numri më i vogël prej tyre e theksoi si problem se për shkak të obligimeve të punës ata nuk mund t'i përkushtohen procesit arsimor të fëmijëve të tyre.

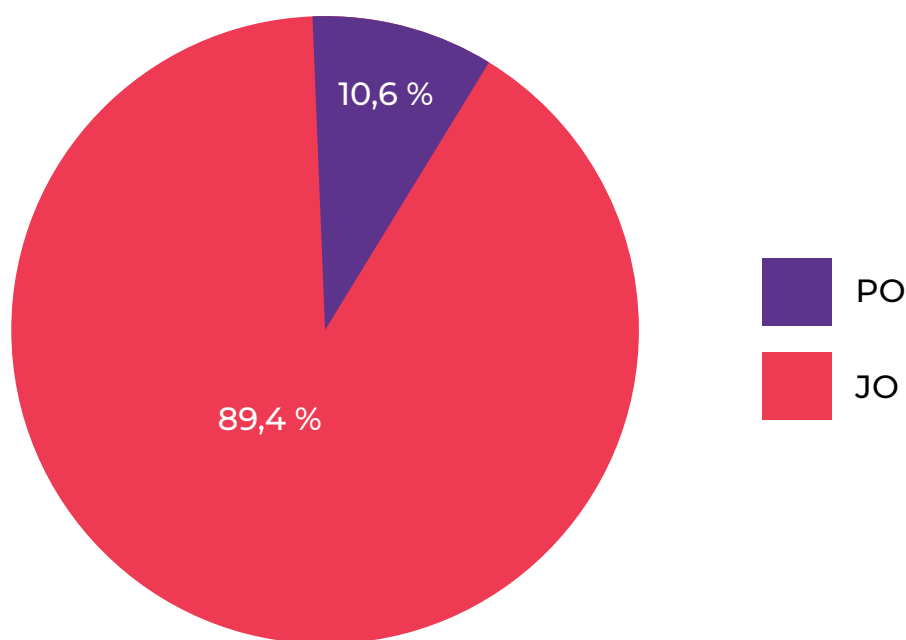
Vetëm 15.2% e atyre që raportuan vështirësi arritën të zgjidhin problemin, ndërsa 84.8% nuk gjetën zgjidhje fare. Ata që merreshin me problemet zakonisht merrnin ndihmë nga njerëz të tjerë (miq, të afërm, shoqata të qytetarëve, etj.); gjithashtu u bënë përpjekje të mëdha nga prindërit për të ndihmuar fëmijët si në ndjekjen e mësimin ashtu edhe në zotërimin e materialit.

GRAFIKU NR. 7: TË ANKETUAR TË CILËT (NUK) I KANË TEJKALUAR PROBLEMET ME TË MËSUARIT NGA DISTANCA

Sa i përket cilësisë së mësimin në distancë nga shtëpia, 89.4% e të anketuarve u përgjigjën se nuk janë të kënaqur, dhe vetëm 10.6% se janë të kënaqur. Pakënaqësia më e madhe lind nga mënyra e organizimit të mësimin në shtëpi dhe nga personeli mësimdhënës. Pakënaqësia me mënyrën e organizimit të mësimdhënies, d.m.th. nëse mësimi zhvillohet rregullisht dhe në kohën e planifikuar, treguan 57.4% të të anketuarve. Ata i gjejnë arsyet në mungesën e pajisjeve teknike të përshtatshme në shkollë, kështu që për shkak të mbingarkesës shpesh ndodhte që orët të anuloheshin, dhe studentëve t'u dërgoheshin vetëm materiale dhe u jepej mësim mësimor pa ndonjë shpjegim, udhëzim dhe ndihmë për të zotëruar materialin, si dhe detyrat e shtëpisë që do të dorëzohen në një datë të caktuar. Pastaj ata tregojnë se gjithçka ndodhi shumë ngadalë, d.m.th. mësuesit nuk u jepnin nxënësve rregullisht as materiale as detyra shtëpie, ndonjëherë ndodhte vetëm një herë në javë. Si rezultat, prindërit u detyruan të ndihmonin fëmijët e tyre në shtëpi, dhe disa prindër u përgjigjën se ata nuk kishin njohuri të mjaftueshme për t'i ndihmuar ata, kështu që fëmijët u detyruan të menaxhonin vetë. Për nxënësit në klasat e ulëta, detyrat e shtëpisë janë plotësisht përgjegjësi e prindërve, të cilët duhet të marrin detyrat e shtëpisë nga mësuesi, ta bëjnë atë me fëmijët e tyre, dhe më pas ta fotografojnë dhe t'ia dërgojnë mësuesit në Viber. Për shkak të gjithë kësaj, 72.7% e njerëzve të përfshirë në këtë pyetësor u përgjigjën se fëmijët e tyre nuk arritën t'i përgjigjeshin në mënyrë adekuate dhe në kohë detyrave të dhëna nga shkollë.

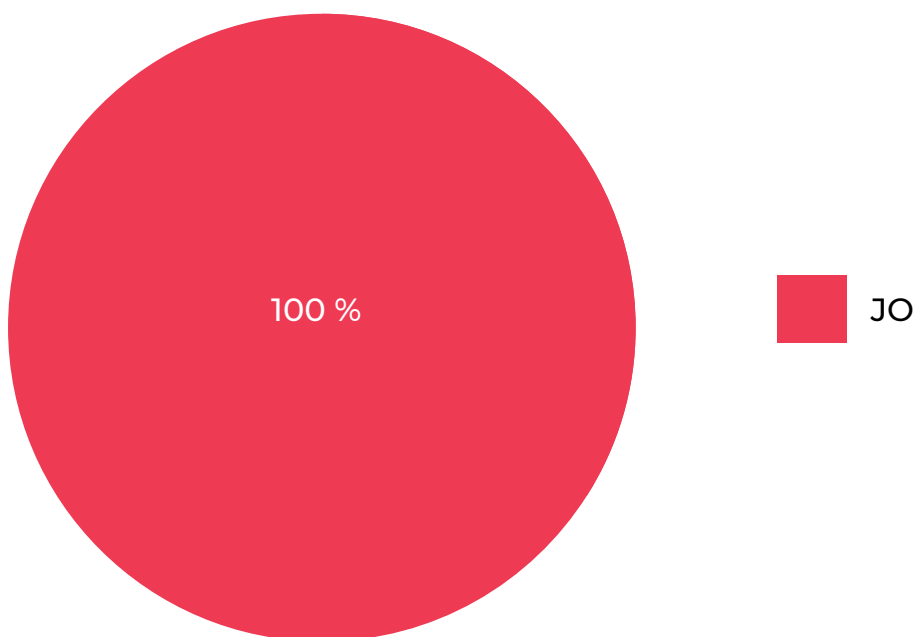
GRAFIKU NR. 8: NUMRI I TË ANKETUARVE QË KANË QENË TË KËNAQUR NGA CILËSIA E MËSIMIT ME TË MËSUARIT NË DISTANCË

Të anketuarit besojnë se stafi mësimdhënës nuk është i gatshëm për këtë lloj mësimi, se shumë prej tyre nuk u paraqitën rregullisht në orët e planifikuara, se ata e mbajtën mësimin mekanikisht pa ndonjë ndërveprim, nuk ishin aq ambiciozë dhe krijues sa të mbanin vëmendjen e nxënësve dhe ata nuk bënë përpjekje të mjaftueshme për t'ua shpjeguar materialin atyre. Një numër i vogël i të anketuarve gjithashtu u përgjigjën se disa nga mësuesit nuk dinin të punonin me mjete dhe platforma digjitale.

Si rezultat i pakënaqësisë me cilësinë e të mësuarit në shtëpi, 100% e të anketuarve u përgjigjën se fëmija i tyre nuk ka marrë njohuri adekuate. Në veçanti, ata besojnë se të mësuarit në shkollë dhe në shtëpi nuk është e njëjtë, se është më mirë që fëmijët të shkojnë në shkollë për të marrë njohuritë e duhura. Përkundër të gjitha mangësive të treguara në lidhje me organizimin e mësimi në distancë dhe stafin mësimdhënës, si një problem për shkak të të cilit fëmijët nuk morën njohuri adekuate nga pjesëmarrësit në këtë hulumtim, u shpreh se nxënësit nuk e morën seriozisht këtë lloj mësimi rregullisht, dhe madje edhe kur e ndiqnin atë, ata nuk ishin të interesuar dhe të përqendruar, ata nuk mësuan si më parë, ata kopjuan dhe në shumë raste prindërit e tyre përgatitën detyrat e shtëpisë.

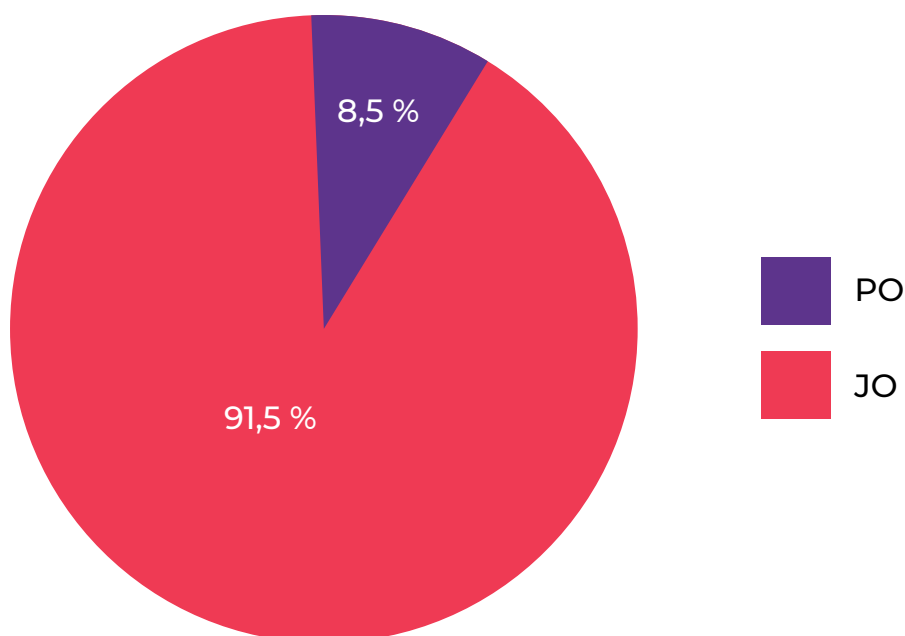
GRAFIKU NR. 9: A KA FITUAR FËMIJA JUAJ NJOHURI TË PËRSHTATSHME PËRMES MËSIMIT NË DISTANCË?

Lidhur me vlerësimin, i cili është një nga kriteret më të rëndësishëm për të kontrolluar njohuritë e nxënësve për marrjen e një arsimi cilësor, 91.5% besojnë se fëmijët e tyre me mësim në distancë nga shtëpia nuk mund të vlerësohen si duhet. Arsyeja më e rëndësishme pse ata mendojnë se vlerësimi nuk është i përshtatshëm është që mësuesit të mos marrin në pyetje fëmijët, por t'i vlerësojnë ata vetëm në bazë të detyrave me shkrim të cilat, në shumicën e rasteve, janë shkruar nga prindërit, ose vetëm rishkruajnë vlerësimin për njohuritë nga tremujori paraardhës. Për të gjitha

këto arsye, të anketuarit besojnë se mësimi në distancë i lejon nxënësit të marrin nota më të larta me më pak njohuri. Këto kushte janë alarmante dhe me këtë mënyrë të mësimdhënies nuk mund të konsiderojmë që nxënësit në thelb janë të përfshirë në procesin arsimor. Ulja e cilësisë së arsimit, e cila edhe jashtë kushteve të pandemisë vlerësohet si e vjetruar dhe me cilësi të dobët, ka pasoja serioze për zhvillimin e nxënësve në drejtim të ndërtimit të njohurive përkatëse dhe vlerave pozitive, por edhe pasoja afatgjata për të gjitha sferat shoqërore në të cilat këta të rinj do të duhet të punojnë dhe të kontribuojnë. Kur arsimi zhvillohet në kushte të tilla, mund të konkludojmë se shteti nuk ka marrë masa të mjaftueshme për të ushtruar të drejtën e arsimit në një pandemi.

GRAFIKU NR. 10: A ËSHTË I MJAFTUESHËM VLERËSIMI PËRMES MËSIMIT NË DISTANCË PËR NJOHURITË E STUDENTËVE?

5. ANALIZË E GJENDJES ME TË DREJTAT E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA NGA MBROJTJA SOCIALE NË KUSHTE TË COVID-19

Kriza shëndetësore e shkaktuar nga gjendja me Covid-19, përveç që ndikon në shëndetin e qytetarëve dhe disponueshmërinë e shërbimeve, gjithashtu ndikon në mënyrë të konsiderueshme në mirëqenien materiale të familjeve përmes humbjeve të punës dhe uljes së të ardhurave.^[80] Duke qenë se vendi është përqendruar kryesisht në marrjen e masave për t'iu përgjigjur krizës dhe të gjitha burimet janë përdorur në maksimum për ofrimin e shërbimeve shëndetësore, është e nevojshme të merret parasysh zvogëlimi i ndikimit negativ të krizës në ekonomi dhe zbutjen e pasojave të të ardhurave, veçanërisht kategoritë më të prekshme të qytetarëve. Përveç kësaj, izolimi social dhe kufizimet në lirinë e lëvizjes së qytetarëve çojnë në një rrezik më të madh të shkeljes së të drejtave, siç janë diskriminimi dhe dhuna në familje, veçanërisht për gratë dhe grupet e marginalizuara që normalisht i nënshtrohen këtyre fenomeneve.^[81] Sidomos duke pasur parasysh rolet tradicionale të grave në shoqërinë tonë, mbyllja e kopshteve dhe shkollave rrit barrën e nënave që kanë nevojë të qëndrojnë në shtëpi. Këto rrethana ndikojnë më tej në uljen e të ardhurave, zvogëlimin e numrit të orëve të punës ose angazhimeve, si dhe humbjen e vendeve të punës. Sipas Organizatës Ndërkombëtare të Punës, pandemia ka një ndikim serioz te punëtorët që i përkushtohen kryerjen e obligimeve në shtëpi: punëtorët e higjienës, shtëpiake dhe profesione të ngjashme, duke theksuar se ata janë ndër kategoritë më të prekshme të qytetarëve, shpesh pjesë e tregut informal të punës dhe shumica e tyre janë gra.^[82]

Përfshirja në sistemin e mbrojtjes sociale dhe zgjerimi i programeve të mbrojtjes sociale është një hap i domosdoshëm për të përmbushur nevojat ekzistenciale dhe për të ruajtur shëndetin dhe mirëqenien e të gjithë qytetarëve në kohë krize. Të kujdesesh për vendosjen e parimit të barazisë do të thotë që edhe në kushte të tilla nuk duhet të ketë kategori të harruara - masat duhet të mbulojnë të gjithë qytetarët dhe askush nuk duhet të përjashtohet prej tyre, madje edhe komunitetet më të vogla.

80 "COVID-19 and the world of work (Sixth edition Updated estimates and analysis)". International Labour Organization. Септември 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3b3ILtq>

81 "COVID-19 – Violence Against Women". World Health Organization. 15 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3r53GSv>

82 "Impact of the COVID-19 crisis on loss of jobs and hours among domestic workers". International Labour Organization. Јуни 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/37VSY9g>

Në këtë kapitull analizohen dekretet dhe masat në fushën e mbrojtjes sociale, si dhe efektet e tyre në komunitetet e marginalizuara: Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë një gjendje të jashtëzakonshme, Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë një gjendje të jashtëzakonshme, Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë një gjendje të jashtëzakonshme, Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligji për mbrojtjen e fëmijëve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe Konkluzioni nga seanca e 15-të e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut. Për më tepër, të dhënat nga hulumtimi i kryer mbi situatën me të drejtat sociale të komuniteteve të marginalizuara janë analizuar, dhe në fund të këtij raporti, rekomandohen rekomandime për përmirësimin e situatës dhe qasjen në të drejtat sociale në periudhën vijuese, duke marrë parasysh situatën me virusin dhe pasiguria për fazat e ardhshme të krizës në nivel vendi dhe globalisht.

5.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E DEKRETEVE ME FUQI LIGJORE NË FUSHËN E MBROJTJES SOCIALE

DEKRET ME FUQI LIGJORE PËR ZBATIMIN E LIGJIT PËR MBROJTJEN SOCIALE GJATË NJË GJENDJE TË JASHTËZAKONSHME^[83]

Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë një gjendje të jashtëzakonshme përcakton se Ligji për mbrojtjen sociale do të zbatohet për kohëzgjatjen e gjendjes së jashtëzakonshme, me përjashtim të rasteve që rregullohen ndryshe në përputhje me Dekretin. Neni 28 i Ligjit për mbrojtjen sociale përcakton se një familje që është materialisht e pasigurt dhe nuk zotëron pronë ose të drejta pronësore që mund të mbahen, ka të drejtën e ndihmës minimale të garantuar.^[84] Materialisht i pasigurt, sipas këtij ligji, konsiderohet një familje e cila ka shumën mesatare totale të të gjitha të ardhurave të të gjithë anëtarëve të familjes për të gjitha bazat, në tre muajt e fundit para paraqitjes së kërkesës për ushtrimin e së drejtës dhe gjatë ushtrimit të së drejtës, është më e ulët sesa shuma e asistencës minimale të garantuar.

Dekreti ndryshon kriteret për pasiguri materiale të familjes të përfshira në Ligjin për mbrojtjen sociale, kështu që në vend të tre muajve, vendimi merr parasysh një muaj para paraqitjes së kërkesës për ushtrimin e së drejtës për ndihmë minimale të garantuar. Kjo është, sipas Nenit 2 të Dekretit: “një familje, shuma mesatare totale e të gjitha të ardhurave të të gjithë anëtarëve të familjes për të gjitha bazat në muajin para paraqitjes së kërkesës për ushtrimin e së drejtës për ndihmë minimale të garantuar

83 Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 89, prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3kAEvEI>

84 Ligji për mbrojtjen sociale. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 104, maj 2019.

Gjendet në: <https://bit.ly/37ZJdXH>

dhe gjatë përdorimit të së drejtës është më e ulët se shuma e asistencës minimale të garantuar“. Qëllimi i këtij ndryshimi është të lehtësojë kriteret për qasje në ligj duke marrë parasysh ndikimin e situatës me Covid-19 në humbjet e vendeve të punës dhe të ardhurat e tjera të qytetarëve, d.m.th. të lehtësojë aksesin në të drejtën për të ardhura minimale të garantuara duke ulur periudhën e provës dhe përshejtimin e përfshirjes së qytetarëve që kanë humbur vendet e tyre të punës në sistemin e mbrojtjes sociale duke shkurtuar periudhën e provës nga tre muaj në një muaj.

Një ndryshim u bë gjithashtu në nenin 42 të Ligjit për mbrojtjen sociale, i cili përcakton që një familje që përdor ndihmë minimale të garantuar fiton një ndihmë parash për të mbuluar një pjesë të kostove për konsumin e energjisë në familje, për muajt Tetor - Mars. Shuma mujore e shtesës nga paragrafi 1 i këtij neni është 1.000 denarë, e rregulluar me rritjen e kostos së jetesës për vitin paraprak, të publikuar nga Enti Shtetëror i Statistikave në janar për vitin aktual.^[85] Dekreti ndryshon Ligjin për mbrojtjen sociale në lidhje me të drejtën e përdorimit të ndihmës së parave të gatshme për energji, d.m.th. familjet që përdorin ndihmë minimale të garantuar gjithashtu marrin ndihmë parash për të mbuluar një pjesë të kostove të konsumit të energjisë në familje për muajt Prill dhe Maj 2020. Lidhur me shumën e kompensimit për energji, nuk u bë asnjë ndryshim, d.m.th. mbetën 1.000 denarë në muaj, përshtatur me rritjen e kostos së jetesës për vitin paraprak, të publikuar nga Enti Shtetëror i Statistikave në janar për vitin aktual.

Sipas nenit 30 të Ligjit për mbrojtjen sociale, gjatë parashtrimit të kërkesës, mbajtësi i së drejtës është i detyruar të raportojë numrin e statusit të familjes dhe statusin e pronës për vete dhe të gjithë anëtarët e familjes dhe të raportojë për ndryshimet gjatë ushtrimit të së drejtës, të cilat ndikojnë në realizimin dhe përdorimin e së drejtës, brenda 15 ditëve nga ndodhja e ndryshimit, në qendrën kompetente për punë sociale.^[86] Me nenin 4 të Dekretit, afati themelor ndryshohet dhe zgjatet në 30 ditë, d.m.th. parashtruesi i kërkesës, përfaqësuesi i tij ligjor ose kujdestari i tij është i detyruar të informojë qendrën kompetente për çështje sociale, me shkrim ose elektronikisht, për çdo ndryshim të fakteve ose rrethanave që ndikojnë në ushtrimin e së drejtës dhe që ishin baza për njohjen e së drejtës për mbrojtje sociale, jo më vonë se 30 ditë nga dita kur ndodhën ato ndryshime. Ky dekret, përveç zgjatjes së periudhës së raportimit, ofron një mundësi për ta dërguar atë në mënyrë elektronike, në mënyrë që të zvogëlojë rrezikun e transmetimit të virusit dhe për të lehtësuar dhe përshejtuar komunikimin midis qytetarëve dhe institucionit.

Me Dekretin nuk bëhen ndryshime të rëndësishme që do të përmirësonin thelbësisht të drejtat sociale, as në aspektin e gamës së përfituesve dhe as në aspektin e shumës së ndihmës. Ulja e periudhës së inspektimit nga tre muaj në një muaj, futja e një shtojce të energjisë për

85 Ligji për mbrojtje sociale. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 104, maj 2019.
Gjendet në: <https://bit.ly/37ZJdXH>

86 Ligji për mbrojtje sociale. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 104, maj 2019.
Gjendet në: <https://bit.ly/37ZJdXH>

dy muaj shtesë (prill dhe maj, në shumën totale prej 2,000 denarë), si dhe ndryshimet në mënyrën e dërgimit të njoftimeve për Qendrën për çështje sociale, nuk janë të mjaftueshme për të përmbushur nevojat ekzistenciale të qytetarëve në kushtet e krizës shëndetësore dhe ekonomike.

DEKRETI ME FUQI LIGJORE PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E DEKRETIT ME FUQI LIGJORE PËR ZBATIMIN E LIGJIT PËR MBROJTJEN SOCIALE GJATË NJË GJENDJE TË JASHTËZAKONSHME^[87]

Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, zgjat kohëzgjatjen e Dekretit me fuqi ligjore - në vend të periudhës nga Prilli deri në Maj, i referohet periudhës nga Prilli deri në Dhjetor, dhe të drejtat nga mbrojtja sociale plotësohen - e drejta e kompensimit për paaftësinë, e drejta e kompensimit të ndihmës dhe kujdesit nga një person tjetër, vendosja e vendit të punës dhe puna profesionale në një institucion të mbrojtjes sociale për ofruesit profesionistë të shërbimeve publike, zgjatja e licencës për punën në një institucion për mbrojtje sociale, si dhe procedurën e lëshimit dhe rinovimit të licencës për punë të ofruesve profesional të shërbimeve publike.

Me Dekretin ndryshon përkufizimi i familjes së pasigurt materialisht dhe lehtëson kriteret, d.m.th. merr parasysh shumën totale të të gjitha të ardhurave të të gjithë anëtarëve të familjes për të gjitha bazat në muajin para paraqitjes së kërkesës për të drejtën e ndihmës minimale të garantuar, dhe në muajin para muajit aktual të ushtrimit të së drejtës për të qenë më i ulët se shuma e asistencës minimale të garantuar. Ky dekret përcakton që fshirja e një anëtari të familjes nga regjistrat e personave të papunë nuk ndikon në të drejtën e familjes për të marrë ndihmë minimale të garantuar, nëse anëtari ka raportuar në mënyrë të parregullt ose puna e të cilit është ndërprerë në mënyrë miqësore, me kërkesën e tij ose me pushimin nga puna i punëdhënësit për shkak të shkeljes së detyrimeve kontraktuale ose detyrimeve të tjera të punës. Duke qenë se shumë punëtorë humbën punën e tyre gjatë krizës, qëllimi i Dekretit është përfshirja e atyre punëtorëve në sistemin e mbrojtjes sociale. Në fakt, shumë punëtorë u detyruan të lidhnin marrëveshje për ndërprerjen e marrëdhënies së punës me punëdhënësin e tyre sepse mendonin se nëse nuk e pranonin marrëveshjen, kjo mund të ndikonte negativisht në mundësinë e ri-punësimit me të njëjtin punëdhënë. Sipas analizës së Komitetit të Helsinkit, duke abuzuar me gjendjen e jashtëzakonshme, punëdhënësit filluan të zgjidhnin masivisht kontratat e punës për grupe të tëra punëtorësh, dhe aty ku mundnin, ndikuan që ata të përfundonin punën e tyre. Pagat e disa prej punëtorëve u ulën ndjeshëm.^[88]

87 Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë një gjendje të jashtëzakonshme. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 108, prill 2002.

Gjendet në: <https://bit.ly/2OfKCTa>

88 "Pasqyrë e masave qeveritare për parandalimin dhe mbrojtjen kundër korona virusit dhe ndikimi i tyre në të drejtat e punëtorëve." Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, Nëntor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bSVe26>

Prandaj, vullnetarizmi në lidhjen e marrëveshjes nuk ishte në thelb një shprehje e vullnetit personal të punëtorit. Me Dekret, shteti njeh dhe pranon faktin se të drejtat e punëtorëve ishin shkelur dhe rrezikuar dhe mbi këtë bazë e ka bazuar Dekretin për përfshirjen në sistemin e mbrojtjes sociale të të gjithë punëtorëve, punësimi i të cilëve është ndërprerë për ndonjë arsye.

Në përputhje me Dekretin, si pronë që përfituesi i së drejtës së ndihmës minimale të garantuar mund të tjetërsojë ose të marrë me qira dhe kështu të mbështesë, konsiderohet një apartament në të cilin nuk jeton, automjet i regjistruar jo më i vjetër se pesë vjet (AP, motor mbi 50 m³, furgon, autobus, kamion, kombajnë dhe traktor) dhe tokë ndërtimore me një sipërfaqe mbi 500 m², përveç tokës në të cilën ndodhet ndërtesa ku jeton përdoruesi.

Për më tepër, u bë një ndryshim në pjesën e ndërprerjes së të drejtës, për të cilën ofrohen lehtësime në lidhje me regjistrimin e rregullt në Agjencinë e punësimit, i cili sipas Ligjit për mbrojtjen sociale parashikohet si kusht themelor për ushtrimin e së drejtës. Kështu, sipas Nenit 2-a të Dekretit, e drejta për ndihmë minimale të garantuar nuk mbaron nëse përfituesi nuk paraqitet në qendrën kompetente të punësimit dhe nuk përmbush rregullisht detyrimet për regjistrim në përputhje me rregulloret për punësimin dhe sigurimin në rast të papunësisë. Qendrat e punësimit kanë shtyrë regjistrimin e të papunëve ndërsa vlejnë masat për mbrojtje nga virusi covid-19. Ky informacion u shpërnda në formën e një njoftimi për shtyp, njoftimit në faqen e internetit të Agjencisë së punësimit, si dhe duke dërguar mesazhe SMS tek të papunët.

Në nenin 3, në vend të majit, shtohet shtatori, dhe i referohet ushtrimit të së drejtës për shtesë të energjisë, në vend të muajve prill dhe maj, i referohet periudhës nga prilli deri në shtator. Kjo dispozitë shtrin të drejtën për të përdorur shtesën e energjisë për 4 muaj.

Dekreti shton që Qendra për çështjet sociale do të vendosë për të drejtën për të ardhura minimale të garantuara në bazë të dokumentacionit të paraqitur nga parashtruesi, por gjithashtu të marrë sipas detyrës zyrtare, dhe inspektimi i familjes do të kryhet brenda dy muajsh pas përfundimit të gjendjes së jashtëzakonshme. Qëllimi i kësaj dispozite është të zvogëlojë mundësinë e transmetimit të virusit duke kufizuar kontaktet, por përveç kësaj ai prezantohet për shkak të kapacitetit të zvogëluar të institucioneve për të zbatuar normalisht detyrimet e tyre sipas Ligjit për mbrojtjen sociale.

Lidhur me të drejtën e kompensimit të aftësisë së kufizuar, dekreti zgjat afatin e provimit të kontrollit për dy muaj pas përfundimit të gjendjes së jashtëzakonshme. E njëjta zgjatje vlen për të drejtën e kompensimit të ndihmës dhe kujdesit nga një person tjetër, nëse rekomandohet një ekzaminim kontrolli nga një komision ekspert.

DEKRET ME FUQI LIGJORE PËR ZBATIMIN E LIGJIT PËR MBROJTJEN E FËMIJËVE GJATË NJË GJENDJE TË JASHTËZAKONSHME^[89]

Me Dekretin me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë një gjendje të jashtëzakonshme ndryshohet Ligji për mbrojtjen e fëmijëve në lidhje me zgjatjen e afateve për paraqitjen e kërkesës për ushtrimin e të drejtës për ndihmë një herë për një të sapolindur, kërkesën për realizimin ose zgjatjen e ndihmës prindërore për fëmijën e tretë dhe të katërt, si dhe për kontrollimin e përmbushjes së kushtit për ndjekjen e të paktën 85% të numrit të përgjithshëm të orëve mësimore të realizuara për secilën nga periudhat matëse për pagesën e shtojcës së arsimit për periudha e tretë dhe e katërt matëse për vitin akademik 2019/2020.

Neni 2 i Dekretit përcakton që afatet e parashikuara nga Ligji për mbrojtjen e fëmijëve pushojnë së funksionuari gjatë kohëzgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme dhe zgjaten për tre muaj nga data e skadimit të kohëzgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme. Në zbatim të këtij Dekreti, kontrolli i përmbushjes së kushtit për frekuentimin e të paktën 85% të numrit të përgjithshëm të orëve mësimore të realizuara për secilën nga periudhat e matjes, për shkak të pagesës së shtesës të arsimit për periudhën e tretë dhe të katërt të matjes për vitin akademik 2019/2020, nuk do të kryhet deri në fund të vitit shkollor.

Qëllimi i zgjatjes së afateve është të lehtësojë aksesin, d.m.th. të parandalojë heqjen e së drejtës për shkak të krizës dhe të parandalojë përhapjen e covid-19 gjatë parashtrimit të dokumentacionit për ushtrimin e së drejtës. Për më tepër, me zgjatjen e periudhës së kontrollit të përmbushjes së kushtit për frekuentim të paktën e 85% të numrit të përgjithshëm të klasave të realizuara, kontrolli nuk do të kryhet deri në fund të vitit shkollor, duke pasur parasysh se ndryshimet ishin bërë në procesin arsimor, pra gjatë gjendjes së jashtëzakonshme mësimi u modifikua dhe në vend që të ishte fizikisht i pranishëm, ai u realizua nga distanca.

DEKRET ME FUQI LIGJORE PËR NDRYSHIMIN DHE PLOTËSIMIN E DEKRETIT ME FUQI LIGJORE PËR ZBATIMIN E LIGJIT PËR MBROJTJEN E FËMIJËVE GJATË NJË GJENDJE TË JASHTËZAKONSHME^[90]

Me Dekretin me fuqi juridike për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme shtohet e drejta për ndihmë të veçantë, përkatësisht afati i fundit për paraqitjen e kërkesës për ushtrimin e së drejtës për një shtesë speciale përfundon të vlejë gjatë kohëzgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme dhe zgjatet për tre muaj nga dita e mbarimit të kohëzgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme: “si dhe për ushtrimin e

89 Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë një gjendje të jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 88, prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3r7cqr5>

90 Dekret me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë një gjendje të jashtëzakonshme. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 103, prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3q0uNg1>

së drejtës për një ndihmë të veçantë, bazuar mbi gjetjet, vlerësimet dhe mendimet e lëshuara të organit përkatës të ekspertëve rekomandohet një ekzaminim kontrolli, d.m.th. një rishikim - kontroll dhe rikategorizim.

Me këtë Dekret shtohet një nen i ri, 3-a, i cili thotë: rikategorizimi, në periudhën e zgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme, vazhdon gjatë kohëzgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme, si dhe dy muaj nga dita e përfundimit të kohëzgjatja e gjendjes së jashtëzakonshme.”.

Qëllimi i zgjatjes së afatit për kontroll, pra ri-ekzaminimi, është zvogëlimi i kontaktit fizik, dhe kështu rreziku i transmetimit të virusit, duke pasur parasysh kapacitetin e zvogëluar të objekteve shëndetësore që në periudhën e krizës kanë për qëllim të merren me virusin dhe kanë protokolle të veçanta për punën me pacientët.

KONKLuzion NGA SEANCA E 15-TË E QEVERISË SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT (10.3.2020)^[91]

Sipas pikës 3 të Konkluzionit të seancës së 15-të të Qeverisë së RMV, detyrohen të gjitha organet e administratës shtetërore, ndërmarrjet publike shtetërore, shoqëritë aksionare shtetërore, agjencitë, fondet, byrotë, zyrat, administratat dhe të gjitha institucionet e tjera shtetërore, si dhe njësitë e vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë së Veriut, ndërmarrjet publike dhe personat e tjerë juridikë të themeluar nga njësitë e vetëqeverisjes lokale, si dhe rekomandohet sektori privat, për punëtorët në këto institucione dhe ndërmarrjet që kanë një fëmijë të mitur deri në 10 vjeç për të cilin është i nevojshëm kujdesi në shtëpi, njëri prind duhet të lirohet nga puna dhe aktivitetet e punës dhe mungesa e tij gjatë kësaj periudhe duhet të regjistrohet si e justifikuar nga punëdhënësi.

Në përputhje me pikën 20, obligohen të gjitha organet e administratës shtetërore, ndërmarrjet publike shtetërore, shoqëritë aksionare shtetërore, agjencitë, fondet, byrotë, zyrat, administratat dhe të gjitha institucionet e tjera shtetërore, ndërsa mendohet edhe për njësitë e vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë së Veriut, ndërmarrjet publike dhe personat e tjerë juridikë të themeluar nga njësitë e vetëqeverisjes lokale, si dhe sektori privat, këshillohen t'i pushojnë përkohësisht gratë shtatzëna dhe persona të sëmurë kronikë (mos frekuentimi i punës dhe këta persona të qëndrojnë në shtëpitë e tyre).

Nevoja për të miratuar këto masa buron nga mbyllja e kopshteve dhe shkollave, me kujdesin ndaj fëmijëve duke kaluar nga kushte institucionale në ato shtëpiake. Mënyra në të cilën formulohet Konkluzioni i miratuar nga Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut tregon një shkallëzim të detyrimeve, përkatësisht borxhit të pabarabartë të subjekteve të ndryshme. Nga njëra anë, ekziston një detyrim i institucioneve shtetërore që t'i përmbahen masës, d.m.th. të respektojnë të drejtën e punëtorit për të

91 Konkluzion nga seanca e 15-të e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 44-2147/1, 10 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3b4t3hN>

përdorur masën dhe të qëndrojnë në shtëpi, ndërsa, nga ana tjetër, komunat udhëzohen dhe sektori privat, vetëm një rekomandim për largimin nga puna të punëtorëve që kanë fëmijë deri në 10 vjeç. Formulimi për pushimin nga puna të grave shtatzëna dhe të sëmurëve kronikë përcaktohet në të njëjtën mënyrë. Efekti që shkaktojnë këto masa është i pabarabartë për kategori të ndryshme të qytetarëve, në varësi të sektorit në të cilin ata punojnë. Gjegjësisht, punëtorët e institucioneve shtetërore kishin përfitimet më të mëdha nga këto masa, dhe ata që punojnë në sektorin privat kishin më pak.

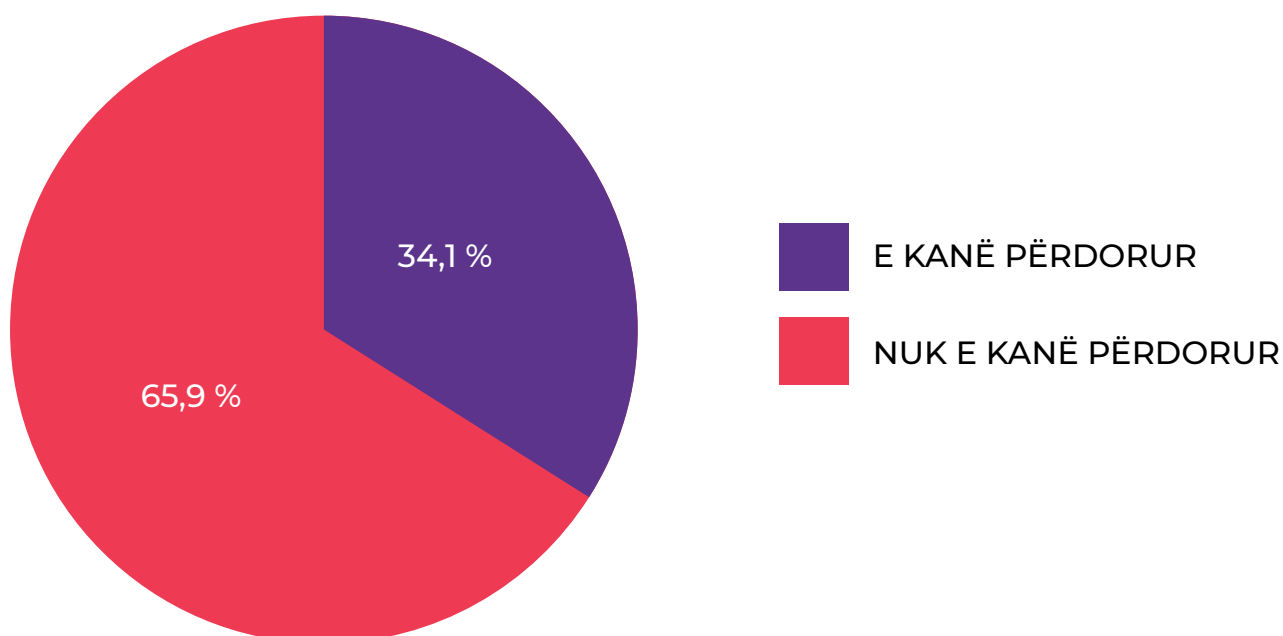
Në këtë studim, 98% e të anketuarve (viktima të dhunës në familje, punëtorë seksual, LGBTI, romë dhe njerëz që jetojnë me HIV dhe komunitete të tjera të margjinalizuara) deklaruan se nuk e përdorën masën e mungesës në punë si prind i fëmijës deri në 10 vjeç, dhe shumica e tyre (83.3%) punojnë në sektorin privat.

5.2. NDIKIMI I MASAVE PËR PËRBALLJE ME COVID-19 NË MBROJTJEN SOCIALE MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA

Masat e mbrojtjes sociale gjatë pandemisë kishin për qëllim ndryshimin e kushteve për përdorimin e kompensimeve monetare të përcaktuara me ligj, zgjatjen e afateve të kontrollit dhe depërtimit në përdorimin ose vendosjen për të drejtën, si dhe lehtësimin e përmbushjes së detyrimeve të përcaktuara me Ligjin për mbrojtje sociale për të përdorur të drejtën.

Të dhënat e marra nga hulumtimi tregojnë se 34.1% e të anketuarve përdorën kompensim me para nga mbrojtja sociale ose mbrojtja e fëmijëve para se të shpallet gjendja e jashtëzakonshme.

GRAFIKU NR. 11: PËRDORIMI I KOMPENSIMEVE NË PARA NGA MBROJTJA SOCIALE OSE MBROJTJE E FËMIJËVE PARA SHPALLJES SË GJENDJES SË JASHTËZAKONSHME

Prej tyre, 12.6% kanë përdorur ndihmë minimale të garantuar, 1.6% kanë përdorur ndihmë invaliditeti, 5.5% kompensim për ndihmë dhe kujdes nga një person tjetër, 1.8% ndihmë të përhershme, 2.4% ndihmë të njehershme për një të porsalindur, 6.3% ndihmë prindërore për një fëmijë të tretë, 3.9% kanë përdorur shtesat arsimore. Askush nga të anketuarit nuk tregoi se ata kishin përdorur një shtesë të pagës me orar të shkurtuar, ndihmë strehimi ose shtesë prindërore për një fëmijë të katërt. Pas shpalljes së gjendjes së jashtëzakonshme, 9.4% e të anketuarve paraqitën një kërkesë të re për përdorimin e kompensimit financiar për mbrojtjen sociale, d.m.th. ata kishin mundësinë të përballen me rrethanat e reja për punë në institucionet që vendosin për ligjin. Shumica e të anketuarve që përdorin të drejtat nga mbrojtja sociale dhe e fëmijëve deklaruan se gjatë kohës së gjendjes së jashtëzakonshme përdorimi i tyre i së drejtës nuk ka ndaluar.

Dëshmitë personat të të anketuarve që morën pjesë në këtë hulumtim treguan sfida në qasjen në ushtrimin e së drejtës. Pengesat më të mëdha ishin mungesa e informacionit dhe mungesa e komunikimit me zyrtarët nga qendrat për punë sociale. Për më tepër, disa prej të anketuarve të cilët gjatë krizës paraqitën kërkesa për realizimin e përfitimeve financiare nga mbrojtja sociale, morën vendimin që vendos për të drejtën e tyre në dy, d.m.th. për tre ose më shumë muaj. Vendimi i ngadaltë për të ushtruar të drejtën për mbrojtje sociale i vë qytetarët në rrezik edhe më të madh social, veçanërisht në kohë krizash.

“Për shkak të gjendjes së jashtëzakonshme, qendrat për punë sociale kishin një kapacitet të zvogëluar, punonin me orar të shkurtuar dhe shpesh nuk pranonin klientë. Zyrtarët ishin të padisponueshëm për informacion dhe dokumentacionin e nevojshëm, nuk dhanë udhëzime dhe nuk donin të merrnin dokumentet e mia për ndihmën minimale të garantuar,” ishte një nga përgjigjet e një të anketuari.

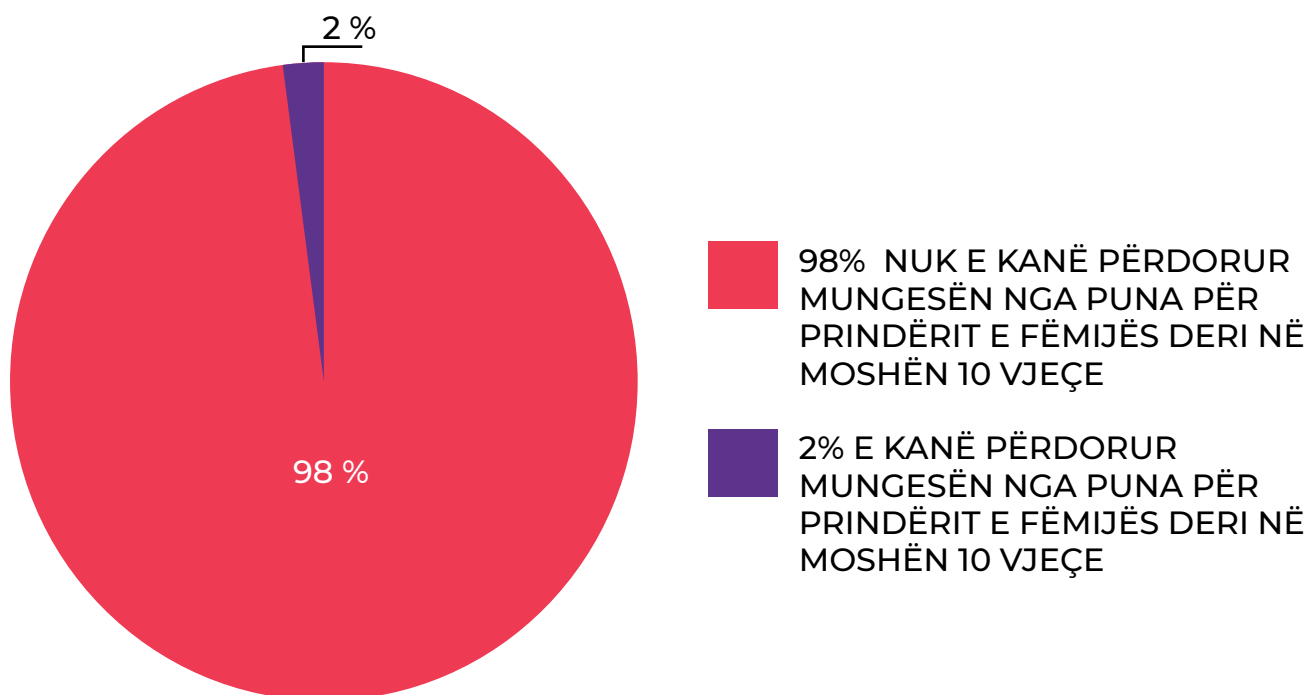
“Qendra për punë sociale në Shuto Orizari punoi me orar të shkurtuar, palët shkuan disa herë për të gjetur punëtorin social 'të tyre', sipas rrugës ku ata jetojnë. Dokumentet duhej të dorëzoheshin kur punëtori social që drejtonte çështjen e tyre ishte në sportel. Duhet më shumë se 7 muaj për të marrë një vendim mbi kërkesën e paraqitur për ushtrimin e së drejtës për fëmijë dhe ndihmë arsimore. Aktualisht, në kohë krize, gjatë dorëzimit të dokumenteve në Qendrën për çështje sociale në Shuto Orizari, kërkohet të paraqesë një deklaratë të re me një vulë të përhershme, megjithëse institucioni ka detyrimin të marrë dokumentacionin sipas detyrës zyrtare. Përveç faktit që nuk është vendosur për kërkesat që janë dorëzuar në vitin 2020, nuk është vendosur për kërkesat që janë dorëzuar në 2019,” na tha një përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile.

“Një problem shtesë në qasjen në të drejtat sociale është kryerja e ekzaminimeve të kontrollit të personave për të cilët ndihma dhe kujdesi është aprovuar nga një person tjetër - nuk është e mundur të caktoni një takim dhe të kryeni provimin në një kohë të shkurtër, por është e nevojshme të caktojë të paktën një muaj e gjysmë më parë, në rrezik të revokimit të

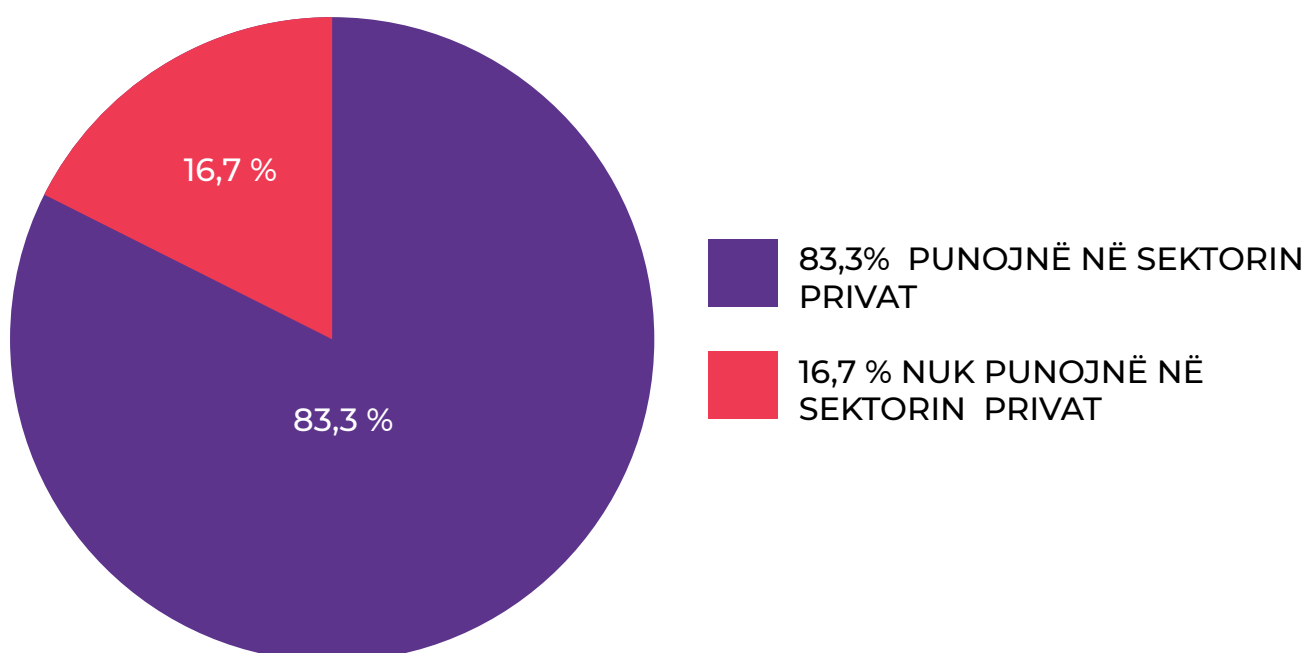
së drejtës, nëse provimi nuk kryhet në kohë,” tha një përfaqësues i një organizate të shoqërisë civile.

Nga numri i përgjithshëm i të anketuarve të përfshirë në këtë hulumtim, 55% janë prindër të fëmijëve deri në 10 vjeç. Në këtë studim, 98% e të anketuarve që janë prindër të fëmijëve deri në moshën 10 vjeç (viktima të dhunës në familje, punëtorë seksual, persona LGBTI, romë, njerëz që jetojnë me HIV dhe komunitete të tjera të marginalizuara) thanë që nuk përdornin masën e mungesës nga puna si prind i një fëmije deri në 10 vjeç, dhe shumica e tyre (83.3%) punojnë në sektorin privat.

GRAFIKU NR. 12: PËRDORIMI I MASËS SË MUNGESËS NË PUNË PËR NJË PRIND TË NJË FËMIJE DERI NË 10 VJEÇ

GRAFIKU NR. 13: SEKTORI NË TË CILIN TË ANKETUARIT KANË PUNUAR GJATË GJENDJES SË JASHTËZAKONSHME

6. ANALIZË E GJENDJES ME QASJEN DERI TE DREJTËSIA E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA NË KUSHTE TË COVID-19

Ligjet ndikojnë në çdo aspekt të jetës - shëndetin, arsimin, strehimin, punësimin, sigurinë, qasjen në mallra dhe shërbime. Njerëzit përballen me probleme ligjore pothuajse në çdo fushë të jetës. Edhe para Covid-19, 1.5 miliard njerëz në të gjithë botën përballen me çështje të pazgjidhura ligjore.^[92] Sipas Projektit Botëror të Drejtësisë, dy të tretat e popullsisë së botës përballen me një problem ligjor që prek në mënyrë disproporcionale të marginalizuarit dhe të varfrit.^[93] Sistemi aktual gjyqësor me procedura të komplikuar ligjore, qasje të pabarabartë në institucione, nivel të lartë të diskriminimit, siguron drejtësi për vetëm disa, ndërsa i lë shumicën e qytetarëve të varfër dhe të marginalizuar, të përjashtuar nga aksesimi në drejtësi. Hulumtimet kombëtare tregojnë se romët përballen me dy herë më shumë probleme ligjore^[94] sesa popullata e përgjithshme^[95], ndërsa punëtorë seksi dhe përdoruesit e drogës kanë dhjetë herë më shumë probleme ligjore sesa popullata e përgjithshme.^[96]

Kriza shëndetësore dhe ekonomike e shkaktuar nga Covid-19 e rrit numrin e problemeve ligjore dhe zvogëlohet mundësia për zgjidhjen e shpejtë dhe efikase të tyre. Covid-19 zgjeron ndjeshëm hendekun në qasjen në drejtësi, gjë që thellon më tej pabarazinë. Problemet ligjore përkeqësohen nga humbjet e vendeve të punës, vështirësitë në pagimin e faturave për shpenzimet e përgjithshme dhe strehimit, aksesimi në kujdesin shëndetësor dhe trajtimi i pasojave të tjera direkte dhe indirekte të pandemisë. Pandemia e theksoi nevojën për të mbrojtur të drejtën e komuniteteve të marginalizuara për të hyrë në kujdesin shëndetësor dhe social, strehimin e duhur, qasjen në ujë të pastër dhe kanalizimi. E gjithë

92 Steven, D., Langen, de Maaïke and others. "Justice for All and the Public Health Emergency". 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/37YkyCW>

93 "Measuring the justice gap, A People-Centered Assessment of Unmet Justice Needs Around the World". World Justice Project, 2019.

Gjendet në: <https://bit.ly/3e4Eizc>

94 "Nevojat juridike të komunitetit rom në Republikën e Maqedonisë". "Reaktor - hulumtim në veprim", 2018.

Gjendet në: <https://bit.ly/3IEWb0R>.

95 Korunovska Srbijanko, J., Korunovska N., Maleska T. "Nevojat ligjore dhe rruga drejt drejtësisë në Republikën e Maqedonisë". Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni, Shkup, 2013.

Gjendet në: <https://bit.ly/3suBFnl>

96 Cekovski I., Dimitrievski V., "Kërkesat ligjore dhe aksesimi në drejtësi për të varurit nga droga dhe punëtorët e seksit". Shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, Shkup, 2018.

Gjendet në: <https://bit.ly/3ong0vj>

kjo nuk mund të arrihet pa mekanizma efektivë për qasje në drejtësi.

Kjo pjesë e analizës ofron një pasqyrë të situatës në terren në një periudhë të caktuar kohe në vend, d.m.th. periudhës midis fillimit të pandemisë me Covid-19, në mars 2020 dhe kryerjes së intervistave me komunitete individuale në shtator 2020. Ndryshimi i shpejtë i kontekstit me zhvillimin e mëtejshëm të krizës dhe futjen e masave të reja të krizës mund të sigurojë një pasqyrë shtesë mbi ndikimin e pandemisë në qytetarët më të prekshëm në vend (romë, punëtorë seksi, përdorues të drogës, persona që jetojnë me HIV, LGBTI dhe gratë viktime të dhunës në familje).

6.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E DEKRETEVE ME FUQI Ë LIGJIT NË FUSHËN E QASJES DERI TE DREJTËSIA

Pas deklarimit të pandemisë nga Organizata Botërore e Shëndetësisë, Republika e Maqedonisë së Veriut filloi të zbatojë një seri masash që synojnë trajtimin e korona virusit. Me shpalljen e gjendjes së jashtëzakonshme, më 18 mars 2020, Qeverisë iu dha autoriteti për të miratuar dekrete me fuqi ligjore të cilat, ndër të tjera, synojnë të harmonizojnë masat për trajtimin e Covid-19 me funksionimin e institucioneve. Si në shumicën e vendeve, masat ndikojnë në fushën dhe mënyrën e punës së gjykatave dhe institucioneve të tjera përmes të cilave qytetarët mund të ushtrojnë të drejtat e tyre. Afatet në procedurat administrative që skadojnë gjatë kohëzgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme ndalojnë të rrjedhin gjatë kohës së gjendjes së jashtëzakonshme dhe vazhdojnë të funksionojnë kur gjendja e jashtëzakonshme mbaron me aq ditë sa kishin mbetur para ndërprerjes së afateve me gjendjen e jashtëzakonshme.^[97] Rregulli për përfundimin e afateve në procedurën administrative nuk përfundon në procedurat e zhvilluara në përputhje me Ligjin për prokurimin publik, përveç nëse personi zyrtar vendos ndryshe me kërkesë të personit të interesuar.

Me një Dekret të veçantë me fuqi ligjore mbi afatet në procedurat gjyqësore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe procedurat e gjykatave dhe prokurorive publike^[98] përcaktohen afatet brenda të cilave qytetarët mund të marrin masa për të mbrojtur të drejtat e tyre. Gjegjësisht, për kohëzgjatjen e gjendjes së jashtëzakonshme, afatet ligjore dhe prekluzive për ngritjen e një padie në procedurat civile, padi private në procedurë penale, propozim për ndjekje penale te prokurori publik, propozim për fillimin e procedurës jashtëgjyqësore, parashtrim procedura për sigurimin e kërkesave, një proces gjyqësor për fillimin e një konflikti administrativ,

97 Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për procedurën e përgjithshme administrative gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 76, 24 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bSQ1aE>

98 Dekret me fuqi ligjore për afatet në procedurat gjyqësore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe procedurave të gjykatave dhe prokurorive publike. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 84, mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3b0v12C>

fillimin e një procedure para Gjykatës Kushtetuese ose fillimin dhe fillimin e një procedure tjetër gjyqësore.^[99]

Në procedurat penale dhe të kundërvajtjes, afatet për paraqitjen e ankimit ose ankimit ndaj vendimeve që përfundojnë procedurën, si dhe për deklarimin e mjeteve të jashtëzakonshme, pushojnë së funksionuari nga dita kur Dekreti hyn në fuqi deri në përfundimin e gjendjes së jashtëzakonshme. Gjithashtu, afati i parashkrimit për ndjekjen penale, fillimin dhe kryerjen e procedurave për kundërvajtje, për ekzekutimin e sanksioneve penale dhe kundërvajtëse, do të pushojë së funksionuari nga dita e hyrjes në fuqi të këtij dekreti deri në përfundimin e gjendjes së jashtëzakonshme. Kjo masë mundësoi përfundimin e parashkrimit duke mos filluar një procedurë në rast se mundësia për ndërmarrjen e veprimeve ligjore ishte e vështirë, d.m.th. institucionet punuan me kapacitet të zvogëluar, transporti publik ishte me linja të kufizuara dhe kishte faktorë të tjerë për shkak të të cilave qytetarët nuk mund të ushtronin të drejtat e tyre.

Menjëherë para shpalljes së gjendjes së jashtëzakonshme, më 17 mars 2020, Këshilli Gjyqësor i Republikës së Maqedonisë së Veriut miratoi një Vendim që gjykatat e Republikës së Maqedonisë së Veriut të veprojnë në kushte të rritjes së rrezikut të Covid-19.^[100] Sipas këtij vendimi, seancat e planifikuara për çështje jo urgjente mbahen nëse plotësohen kërkesat ligjore dhe nëse kryetari i gjykatës dhe gjyqtarët vlerësojnë se ato nuk paraqesin rrezik të lartë për shëndetin e gjyqtarëve, shërbimin gjyqësor, palëve dhe pjesëmarrësit e tjerë në procedurë. Këshilli gjyqësor përcaktoi se cilat detyra të nevojshme do të kryhen në gjykata, përkatësisht: gjykimet në çështjet penale kur i pandehuri ose disa nga të pandehurit janë në paraburgim, arrest shtëpiak ose masa të tjera janë shqiptuar për të siguruar praninë e të pandehurit në procedurë; çështjet penale në të cilat palët nuk kanë vendbanim, d.m.th. vendbanim në shtet dhe gjenden në shtet; çështjet penale për të cilat ekziston rreziku i parashkrimit të ndjekjes penale; çështjet penale të zhvilluara për vepra të caktuara penale^[101]; çështjet e kundërvajtjes nën procedurë urgjente; procedurat për shqiptimin e masave të përkohshme dhe rastet e tjera që përcaktohen si urgjente me forcën e ligjit.

Gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, me Dekretin me fuqi ligjore për afatet në procedurat gjyqësore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe veprimet e gjykatave dhe prokurorive publike, shtyhet edhe lëshimi i akteve të referimit. Gjegjësisht, sipas Dekretit, lëshimi i akteve të referimit

99 Petrovska N., Haxhi-Zafirov ZH. "Implikimet ligjore për çështjet gjyqësore emergjente, Qendra për Hulumtime dhe Analiza Juridike". Qendra për hulumtime dhe analiza juridike, 2021.

Gjendet në: <https://bit.ly/3vCdLcn>

100 Vendim për veprimin e gjykatave të Republikës së Maqedonisë së Veriut në kushte të rritjes së rrezikut të Covid-19. Këshilli Gjyqësor i RMV, nr. 02-606/1, 17 mars 2020.

101 Vepra penale:

Transmetimi i sëmundjeve infektive sipas nenit 205;

Mosveprimi në përputhje me rregulloret shëndetësore gjatë një pandemie sipas nenit 206;

Mosdhënia e ndihmës mjekësore sipas nenit 208;

Parandalimi i një personi zyrtar nga kryerja e një veprimi zyrtar sipas nenit 382;

Sulmi ndaj një zyrtari gjatë kryerjes së veprimtarive të sigurisë sipas nenit 383;

Organizimi i rezistencës sipas nenit 387 të Kodit Penal.

nga gjyqtari për ekzekutimin e sanksioneve për burgim deri në tre vjet shtyhet deri më 1 shtator 2020, me përjashtim të rasteve kur ekziston rreziku i vjetërsimit të dënimit. Ekzekutimi i akteve të referimit që janë dorëzuar tashmë në institucionet e vuajtjes së dënimit shtyhet deri në 1 shtator 2020, përveç akteve të referimit për të cilat janë lëshuar tashmë urdhër-arreste ndërkombëtare. Personat që janë në paraburgim, pas hyrjes në fuqi të vendimit, menjëherë dërgohen për të vuajtur dënimin me burg.^[102] Kjo masë synon të parandalojë transmetimin e virusit korona midis të burgosurve duke ulur numrin e njerëzve që vuajnë dënimin me burg në burgje. Sidoqoftë, shtyrja e ekzekutimit të dënimeve ka prekur në mënyrë disproporcionale viktimat e dhunës në familje të cilat duhet të vazhdojnë të jetojnë në të njëjtën shtëpi ose të vazhdojnë të funksionojnë ndërsa kryerësi i dhunës është ende i lirë.

Në periudhën nga 1 prilli 2020, kur hyri në fuqi Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për zbatimin gjatë gjendjes së jashtëzakonshme^[103], deri më 30 qershor 2020, agjentët e përmbarimit ndaluan të gjitha veprimet e përmbarimit për mbledhjen e borxheve të qytetarëve, me përjashtim të disa rasteve, të përmendura në mënyrë taksative në Dekret. Me Dekretin me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për zbatimin gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, ky afat u zgjat deri në skadimin e 30 ditëve nga përfundimi i gjendjes së jashtëzakonshme, pra deri në 22 korrik 2020.^[104] Agjentët e përmbarimit vazhduan të mbledhin pretendimet e bazuara në ushqim ligjor; shpërndarja e fondeve të marra në llogari të agjentit përmbarimor pas ndërmarrjes së veprimeve paraprake të zbatimit; veprimet që pasojnë pas mbledhjes së fondeve të debitorit; veprime pas kryerjes me sukses të ofertave publike ose shitjes së menjëhershme dhe veprime të tjera përmbarimore që nuk nënkuptojnë mbledhjen e borxheve nga llogaritë e qytetarëve. Brenda afatit të caktuar në Dekret, punëdhënësit e debitorëve, Fondi i sigurimit pensional dhe invalidor të Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe transportuesit e operacioneve të pagesave ishin të detyruar të ndalonin veprimin sipas urdhrave të lëshuara nga agjentët e përmbarimit. Nëse qytetarët kishin një ndalim administrativ për një shumë të caktuar të pagës ose pensionit të tyre për sa kohë zgjaste gjendja e jashtëzakonshme, nuk do të ishte subjekt i zbatimit. Kjo masë zbatohet për të gjithë qytetarët, pavarësisht nga fuqia financiare e kreditorit dhe debitorit, d.m.th. është miratuar pa e vlerësuar ndikimin në debitorët që janë likuidë dhe mund të shlyejnë borxhin në periudhën kritike dhe ndikimin mbi kreditorët tek të cilët fluksi i veprimeve të zbatimit janë të rëndësishme për ata në sigurimin e të ardhurave në kohë krize ekonomike.

102 Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve në kohë të emergjencës. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 95, prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/37SU3Ph>

103 Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për ekzekutimi gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 86, prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3025Gio>

104 Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për ekzekutimi gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. "Gazeta zyrtare e RMV", nr. 156, qershor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3sA92FG>

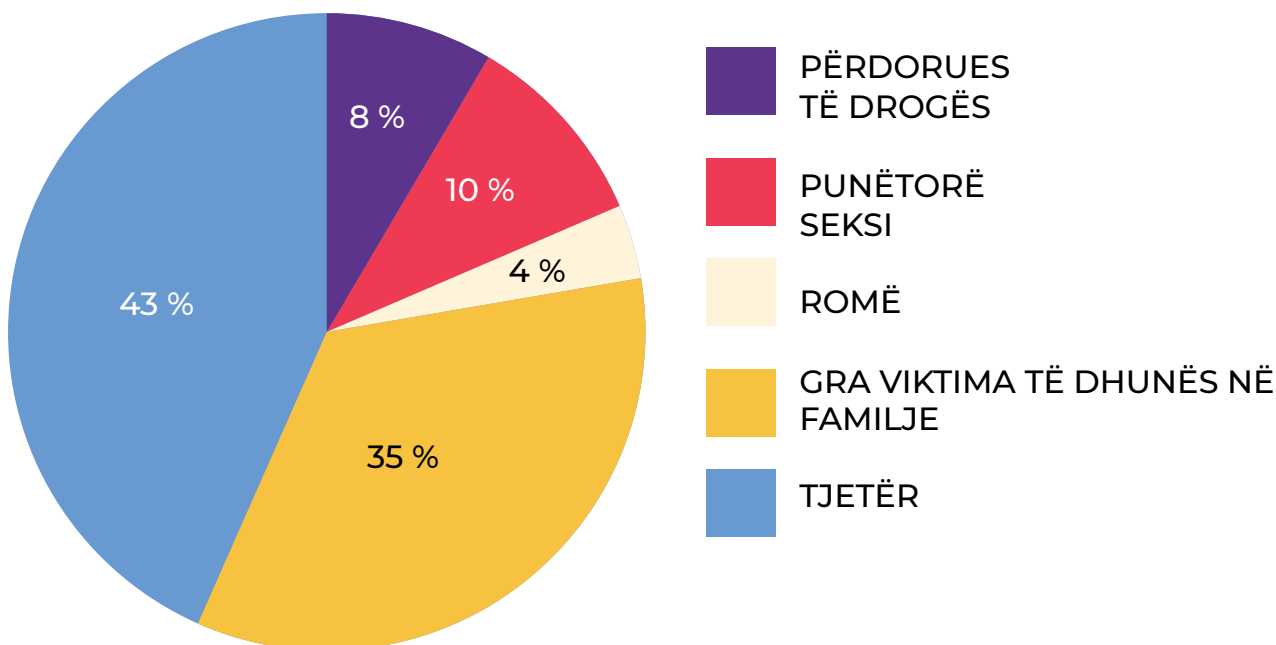
Një aspekt pozitiv i kësaj mase është se Qeveria e anuloi mbledhjen e detyrimeve ushqimore, e cila për shumë përfitues të ushqimit është një burim i rëndësishëm ose i vetëm i të ardhurave.

6.2. NDIKIMI I MASAVE PËR PËRBALLJE ME COVID-19 MBI QASJEN DERI TE DREJTËSIA E KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA

Kjo pjesë e analizës paraqet gjetjet e intervistave të kryera me romë, punëtorët e seksit, përdorues të drogës, persona që jetojnë me HIV, persona LGBT dhe gra që kanë vuajtur dhunë në familje, dhe përvojat e tyre në qasjen në drejtësi gjatë gjendjes së jashtëzakonshme.

Sipas përgjigjeve të të intervistuarve, vetëm 12.6% (16) persona kishin filluar procedura gjyqësore ose procedura para një institucioni tjetër para vendosjes së gjendjes së jashtëzakonshme, dhe shumica e tyre, d.m.th. 33.1% janë gra që kanë pësuar dhunë në familje. Gjysma e procedurave të zhvilluara nga të intervistuarit kanë të bëjnë me rregullimin e marrëdhënieve familjare në procedurat e divorcit, dhënien e kujdestarisë, dhënien e detyrimit ushqimor, vendosjen e masave të përkohshme për mbrojtjen nga dhuna në familje ose mbrojtjen nga dhuna në familje në procedurat penale. Procedurat e tjera i referohen procedurës civile për kompensimin e dëmeve, procedurës penale për veprën penale të vjedhjes dhe procedurës administrative për ushtrimin e së drejtës për mbrojtje sociale. Analiza e të dhënave tregon se, përkundër vendimit të Këshillit Gjyqësor për trajtim të pandërprerë në çështjet për vendosjen e masave të përkohshme të mbrojtjes, qytetarët u përballën me shtyrjen e seancave për vendosjen e masave të përkohshme të mbrojtjes. Në një nga rastet, u kërkuar një masë e përkohshme për dhënien e kujdestarisë së fëmijëve para fillimit të gjendjes së jashtëzakonshme, d.m.th. në janar 2020, por gjykata nuk mori një vendim mbi propozimin edhe pas përfundimit të gjendjes së emergjente.

GRAFIKU NR. 14: TË ANKETUARIT TË CILËT KANË FILLUAR PROCEDURË PARA GJENDJES SË JASHTËZAKONSHME

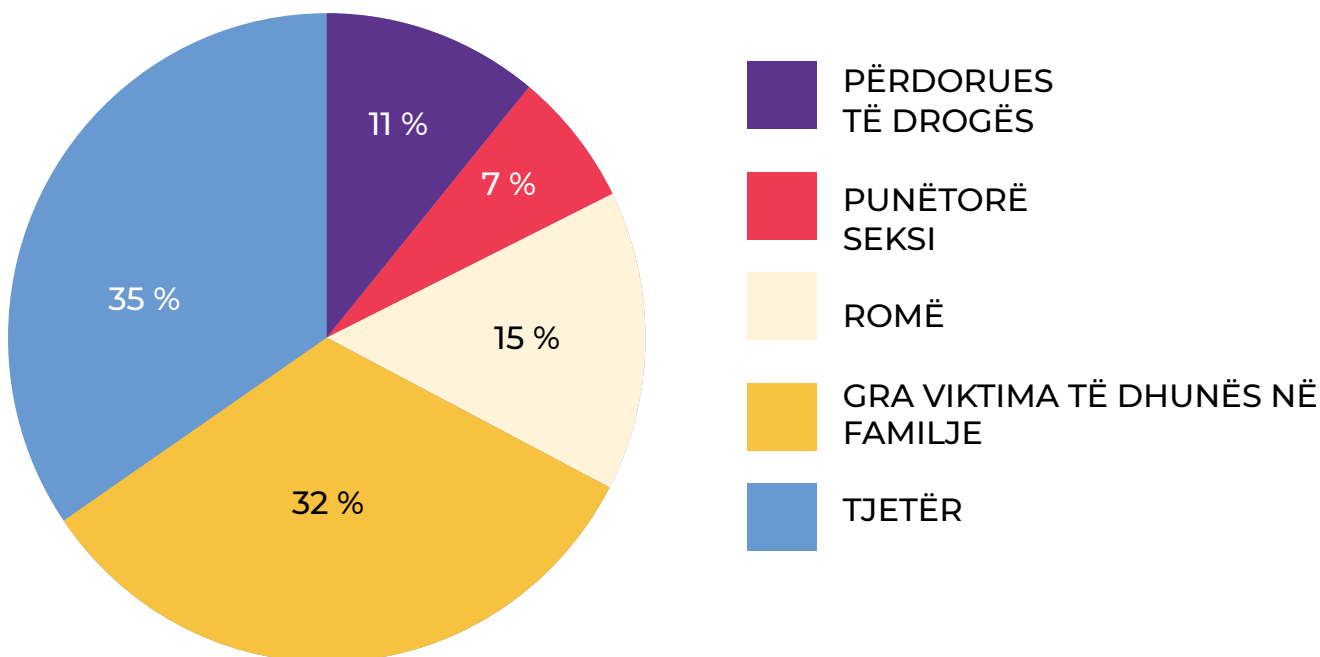

Të anketuarit treguan më pak aktivitet në ushtrimin e të drejtave të tyre gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. Vetëm 9.4% (12) filluan procedurat gjyqësore ose procedurat para një institucioni tjetër gjatë gjendjes së jashtëzakonshme. Nga përgjigjet mund të konkludohet se të intervistuarit për kohëzgjatjen e gjendjes së jashtëzakonshme filluan procedurat që ishin të nevojshme për t'u kryer në atë periudhë kritike. Gjysma e atyre që u përgjigjën se kishin filluar një procedurë ishin për paraqitjen e një kërkesë për arritjen e një të ardhure minimale të garantuar, ndërsa tjetra i referohej rregullimit të marrëdhënieve familjare duke ndryshuar ose rregulluar kujdestarinë përpara një qendre për punë sociale. Në rast të dhunës në familje, ishte paraqitur një propozim për vendosjen e një mase të përkohshme për mbrojtjen nga dhuna në familje, por procedura zgjati gjithsej 40 ditë nga paraqitja e propozimit deri në shpalljen e vendimit. Praktika e shtyrjes së seancave për vendosjen e masave të përkohshme të mbrojtjes është e dukshme edhe para periudhës së futjes së një gjendje të jashtëzakonshme.^[105] Nga analiza e përgjigjeve të marra dhe nga raportet e shoqatave është e qartë se gjyqtarët në veprimet e tyre nuk drejtohen nga parimi i sigurimit të mbrojtjes së menjëhershme të viktimës dhe parandalimit të dhunës në të ardhmen, në krahasim me veprimet e zakonshme në mosmarrëveshjet civile nën juridiksionin e tyre.

¹⁰⁵ "Raporti mbi monitorimin gjyqësor të rasteve penale dhe civile të dhunës në familje". Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bMnRyd>

GRAFIKU NR. 15: TË ANKETUARIT TË CILËT KANË FILLUAR PROCEDURË GJATË GJENDJES SË JASHTËZAKONSHME

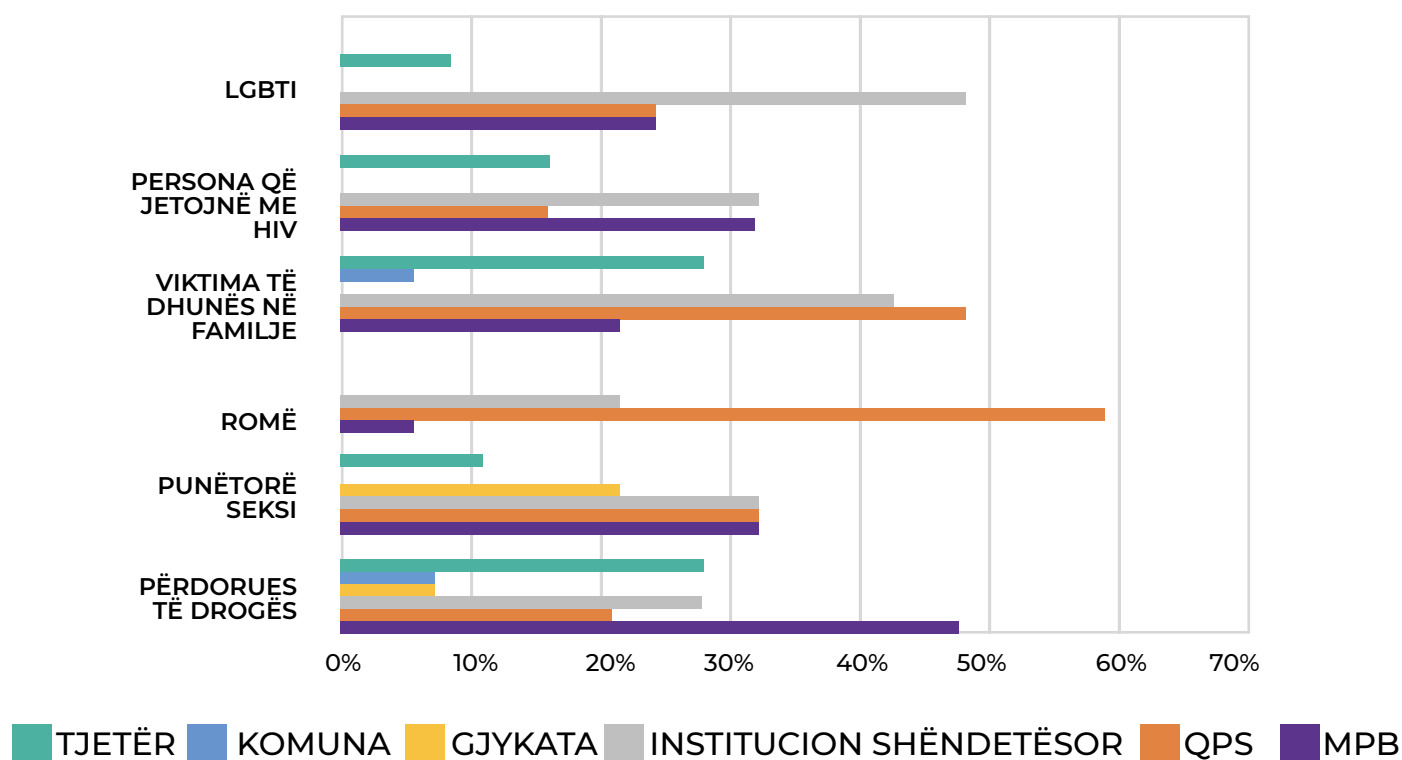
Të anketuarit gjithashtu ndërmorën veprime të tjera për t'u mbrojtur nga dhuna në familje duke paraqitur një propozim të ndjekjes penale në Prokurorinë themelore publike ose një proces gjyqësor privat penal në rast se ata ishin viktimë e dhunës së palës së tretë. Në një rast, një punëtorë seksi ishte viktimë e një tejkalimi të autoritetit nga policia, për të cilën iu paraqit një ankesë Avokatit të Popullit dhe Sektorit të kontrollit të brendshëm dhe standardeve policore në Ministrinë e Punëve të Brendshme.

Ashtu si në periudhën e mëparshme, dhe gjatë kohëzgjatjes së gjendjes së jashtëzakonshme, komunitetet e marginalizuara përballen me probleme në rregullimin dhe/ose ushtrimin e të drejtave prindërore për shkak të trajtimit joaktiv të qendrave për punë sociale. Gjegjësisht, disa nga të intervistuarit theksojnë si problem ndryshimin e shpeshtë të masave dhe kohës dhe mënyrës së lëvizjes së qytetarëve, gjë që padyshim ndikon në dinamikën e ushtrimit të së drejtës për të parë fëmijët me prindërit me të cilët nuk jetojnë. Sipas gjetjeve nga intervistat, shërbimet profesionale të Qendrës për punë sociale i lënë prindërit të bien dakord se si të rregullojnë vizitën e tyre, pa marrë parasysh faktin që ata iu drejtuan këtij institucioni pikërisht sepse nuk mund të bien dakord. Në situata kur ekziston një histori dhune midis partnerëve ose tension që mund të kalojë në dhunë në rast urgjence, zbatimi i parregullt i vendimeve të kujdestarisë dhe vizita e fëmijëve nga prindërit e tyre përbën rrezik për viktimat e përsëritjes së dhunës.

Analiza e përgjigjeve nga të intervistuarit tregon se gjatë gjendjes së jashtëzakonshme duhet t'u jepet përparësi veprimeve të institucioneve dhe në rastet për rregullimin e marrëdhënieve familjare që nuk i referohen vetëm dhunës në familje. Procedurat e vazhdueshme të divorcit, kujdestaria dhe ushqimi komplikojnë më tej aksesin në drejtësi për viktimat e dhunës në familje.

Rreth 59.8% (76) e të anketuarve iu drejtuan njërit prej institucioneve kompetente për ushtrimin e të drejtave të tyre. Kuptohet, në periudhën e hulumtimit, një e katërta (26%) e tyre shkuan në një institucion shëndetësor, ndërsa 22.8% në qendrat për punë sociale. Të anketuarit në përgjigjet shprehën pakënaqësi për trajtimin e qytetarëve nga institucionet në kushte emergjente. Një 58% e lartë e atyre që iu drejtuan qendrave për punë sociale u përgjigjën se për shkak të Covid-19 nuk u lejohej të hynin në institucion, dhe disa nga punonjësit nuk treguan interes për problemet e tyre. Të intervistuarit tregojnë se ata ishin të ekspozuar ndaj fyerjeve për shkak të situatës së pafavorshme ekonomike, ata nuk kishin informacion se si të ushtronin të drejtat e tyre dhe dokumentacionin e nevojshëm për zbatimin e masave ekonomike. Lidhur me rregullimin e marrëdhënieve familjare dhe marrëdhëniet prind-fëmijë, kjo pjesë e analizës konfirmon gjithashtu se qendrat për punë sociale nuk kanë ushtruar kompetencat e tyre për të ndihmuar dhe mbështetur familjet. Gjegjësisht, viktimat e intervistuar e dhunës në familje tregojnë se për shkak të mosgatishmërisë së babait për të bashkëpunuar në rregullimin dhe zbatimin e vizitës me fëmijën, ajo pësoi kërcënime nga punonjësit e Qendrës për punë sociale se ata do ta merrnin fëmijën e saj nga divorci dhe procedura e kujdestarisë, pas së cilës ajo tërhoqi padinë e saj të divorcit.

GRAFIKU NR. 16: INSTITUCIONET KU JANË DREJTUAR TË ANKETUARIT GJATË GJENDJES SË JASHTËZAKONSHME

Aksesi në drejtësi për viktimat e dhunës nënkupton gjetjen dhe ndëshkimin e autorit të krimit, vuajtjen e dënimit nga autorët dhe dëmshpërblimin e viktimave të dhunës. Kryesit e dhunës në familje zakonisht morën masa alternative të provës, dhe për ata që marrin një dënim efektiv me burgim është deri në tre vjet burg.^[106] Sipas Dekretit i cili parashikon shtyrjen e ekzekutimit të sanksioneve, i referohet ekzekutimit të sanksioneve për burgim deri në tre vjet. Pas masës, shoqatat kanë shprehur shqetësimin se mund të rezultojë në abuzuesin që mbetet në shtëpi gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe karantinës, kur njerëzit kalojnë shumicën e kohës në shtëpi. Rezultatet e hulumtimit tregojnë se vetëm 3.1% (4) e të intervistuarve ose anëtarit të familjes së tyre duhet të kishin filluar vuajtjen e një dënimi me burg në periudhën e jashtëzakonshme, d.m.th. në periudhën kur ekzekutimi i vuajtjes së dënimit me burg është shtyrë. Të intervistuarit nuk theksuan ndonjë vështirësi si rezultat i kësaj mase, por vetëm se ekzekutimi i dënimit me burg u shty.

Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për zbatimin gjatë gjendjes së jashtëzakonshme shtyu ekzekutimin e shumave që u detyrohen qytetarëve, gjë që la disa prej kreditorëve pa fondet që ata marrin në bazë të mbledhjes së borxheve. Analiza e përgjigjeve të të intervistuarve zbuloi se një numër i vogël i tyre (3.1%) kanë filluar një procedurë për ekzekutim para ose gjatë pandemisë. Shtyrja e ekzekutimit nuk ndikon në mbledhjen e përkrahjes për fëmijë, por në rast të mosekzekutimit të aktgjyqimit penal për mospagim të përkrahjes, rrezikohet ekzistenca e familjes dhe fëmijës për të cilin është dhënë mbështetja. Një nga të intervistuarit deklaroi se, përkundër vonesës në ekzekutim, ai u përball me një situatë ekzekutimi për shkak të faturave të papaguara të energjisë elektrike.

106 “Raport mbi monitorimin gjyqësor të rasteve penale dhe civile të dhunës në familje”. Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bMnRyd>

7. ANALIZË E NDIKIMIT TË COVID-19 MBI GJENDJEN EKONOMIKE TË KOMUNITETEVE TË MARGJINALIZUARA

Pandemia e shkaktuar nga virusi korona ka krijuar sfida të papara me pasoja të rëndësishme socio-ekonomike^[107]. Kriza aktuale ekonomike në të cilën ndodhet Republika e Maqedonisë së Veriut (RMV) dhe bota është kriza e parë e kësaj madhësie dhe e para e shkaktuar nga arsye shëndetësore. Kriza ekonomike e krijuar kishte ndikimin më të madh në bizneset e vogla dhe të mesme, veçanërisht ato që merren me artizanat, tregti, turizëm, hotelieri, etj. Kriza ka prekur veçanërisht kompanitë e themeluara dhe të drejtuara nga një person, dhe veçanërisht ato të drejtuara nga gra (më shumë se gjysma e atyre që fituan statusin e papunësisë në vitin 2020 janë gra), njerëz që punojnë në biznese informale numri i të cilëve vlerësohet në 130.000^[108], personat përdorues të ndihmës sociale, etj. ^[109]

Prandaj, ishte e nevojshme që të gjitha vendet të bënin përpjekje për të stimuluar ekonominë e brendshme dhe për të ndihmuar ata të prekur nga kriza, e cila do të mundësojë ndërtimin e rritjes ekonomike në të ardhmen. Kjo është, që nga fillimi i pandemisë deri më tani, të gjitha vendet janë sfiduar të krijojnë strategji të koordinuara gjithëpërfshirëse afatshkurtra, afatmesme dhe afatgjata për të mbështetur aktivitetin ekonomik dhe për të hapur rrugën për rimëkëmbjen ekonomike.^[110]

Pandemia e shkaktuar nga Covid-19 kishte një ndikim të madh në ekonominë në Republikën e Maqedonisë së Veriut me një rënie të supozuar prej 4.9% në fund të vitit 2020^[111], gjë që e futi ekonominë kombëtare në recesion. Pasojat negative në ekonomi, sipas analizës së Bankës Popullore, pritet të ndihen deri në vitin 2022. Kjo situatë preku seriozisht qytetarët, me më shumë se 16,381 persona që humbin punën në periudhën nga 11

107 "Report on the comprehensive economic policy response to the COVID-19 pandemic". European Council: Council of the European Union, 9 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uKaXth>

108 "Punëtorët informalë në kushtet pandemisë preken më së shumti, dhe pa asnjë mekanizëm për të mbrojtur shëndetin e tyre dhe burimin e jetesës" (infografik). Analitika, 20 janar.

Gjendet në: <https://bit.ly/3tUe9>

109 "Planifikimi dhe zbatimi i pakos së parë dhe të dytë të masave ekonomike ishin më konfuze dhe të fshehura sesa 'në kohë' dhe 'serioze', ndërsa pakoja e tretë ishte e bujshme". Shoqata ESE, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bPt9sD>

110 "Planifikimi dhe zbatimi i pakos së parë dhe të dytë të masave ekonomike ishin më konfuze dhe të fshehura sesa 'në kohë' dhe 'serioze', ndërsa pakoja e tretë ishte e bujshme". Shoqata ESE, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bPt9sD>

111 Delimitrov, K., "Ekonomia maqedonase edhe zyrtarisht në recesion". "Dojçe vele", dhjetor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3q6GKAO>

Mars 2020 deri më 30 Nëntor 2020.^[112] Sipas vlerësimeve nga Organizata Ndërkombëtare e Punës, në tremujorin e dytë të vitit 2020 më shumë se 85,500 qytetarë humbën statusin e punëtorëve me orar të plotë të punës.^[113]

7.1. KORNIZA LIGJORE – ANALIZË DHE PASQYRË E DEKRETEVE ME FUQI LIGJORE LIDHUR ME ÇËSHTJET EKONOMIKE

Në periudhën Mars - Dhjetor 2020, Qeveria përgatiti dhe miratoi katër pako të masave ekonomike me një vlerë totale prej 1,200 milion euro. Pakoja e parë dhe e dyta të masave ekonomike arritën në 200-250 milion euro, e treta 355 milion euro dhe e katërta 470 milion euro. Pakoja e katërt e masave ekonomike në periudhën e zbatimit të analizës nuk është operacionalizuar dhe nuk është subjekt i analizës.^[114]

Përmes tre pakove të masave ekonomike, duke përdorur qasje të ndryshme, Qeveria u përpoq të zhvillonte dhe zbatonte masa që do të përmbushin nevojat e qytetarëve të prekur dhe bizneseve nga pandemia e shkaktuar nga Covid-19.

Ndihma e ofruar për qytetarët, në të cilën bazohet kjo analizë, mund të ndahet në tre grupe, si më poshtë: ndihma e drejtpërdrejtë për qytetarët duke siguruar fonde, ndihmë indirekte për qytetarët duke siguruar fonde për kompanitë në të cilat ata punojnë, dhe ndihmë për qytetarët duke ngrirë ose shtyrë detyrimet e tyre financiare.

Në kuadër të pakos së ndihmës së drejtpërdrejtë për qytetarët, përmes tre masave të reja dhe tre masave ekzistuese, Qeveria siguroi fonde për qytetarët. Kjo ndihmë përfshin masat e mëposhtme:

- Mbështetje financiare për qytetarët dhe punëtorët me të ardhura të ulëta, të rinjtë dhe punëtorët shëndetësorë duke lëshuar kartela pagese “Blej prodhime vendi” në vlerë prej 3,000 deri 9,000 denarë (masë e re);
- Kupon për turizëm të punëtorëve me të ardhura të ulëta “Në shtëpi si në shtëpi” në vlerë prej 6,000 denarë (masë e re);
- Vauçerë për të mbuluar shkollimin për regjistrim në fakultet ose akomodim në konvikte studentore në vlerë prej 6,000 denarë, të destinuara për të rinjtë nga familjet me të ardhura të ulëta (masë e re);
- Vauçer në vlerë prej 30,000 denarë për bashkëfinancim të trajnimeve dhe kurseve për TI dhe aftësi digjitale për të rinjtë deri në 29 vjeç

112 “Pasqyrë e personave të regjistruar në Agjencinë e punësimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut”. Agjencia e Punësimit, 30 nëntor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3r5UttA>

113 “COVID – 19 and World Work, Rapid Assessment of the Employment Impact and Policy Responses. North Macedonia”. International Labour Organization, 28 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3dXDx4s>

114 Masat ekonomike për t’u përballë me pasojat e Covid-19. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Gjendet në: <https://bit.ly/3q2krMJ>

(masa ekzistuese);

- Kompensimi monetar për të gjithë personat që kanë humbur punën për shkak të krizës me korona virusin në shumën deri në 80% të pagës mesatare neto për punëtor në RMV (masa ekzistuese);
- Sigurimi i shtojcës shtesë të energjisë prej 1.000 denarë për të gjithë përfituesit e ndihmës sociale, si dhe pagesa e ndihmës arsimore për fëmijët në arsimin fillor në vlerë prej 700 denarë, ose fëmijët në arsimin e mesëm në vlerë prej 1.000 denarë (masa ekzistuese).

Si pjesë e pakos së ndihmës indirekte për qytetarët, përmes dy masave të reja, Qeveria siguroi fonde për kompanitë në të cilat ata punojnë, përmes masave të mëposhtme:

- Ndihmë e drejtpërdrejtë prej 14,500 denarë për muajt prill dhe maj për punëtorët e sportit, atletët, artistët dhe profesione të tjera (masë e re) dhe
- Mbështetje me pagë për guidat turistike (masë e re).

Në kuadër të pakos së ndihmës për qytetarët, përmes tre masave të reja, sigurohet kthimi, ngrirja ose shtyrja e detyrimeve të tyre financiare, si më poshtë:

- Fundjava pa TVSH (masë e re);
- Ndalimi i procedurës për përmbarim (masa e re); dhe
- Shtyrja e detyrimeve për pagesën e kredive dhe banesave sociale (masë e re).

Nga 11 masat e përmendura më sipër, vetëm shtatë janë masa të sapo futura, dhe katër të tjerat janë masa në të cilat qytetarët kishin akses para krizës së shkaktuar nga pandemia e Covid-19.

Por, përkundër konsultimeve të gjera për të cilat foli Qeveria, ka një seri debatesh në publikun profesional në lidhje me justifikimin dhe efikasitetin e masave të miratuara ekonomike, dhe midis qytetarëve flitet për vështirësi në arritjen e masave dhe joadekuatësinë e kushteve të parashikuara ndihmë.^[115]

“Pse ata kërkojnë një grumbull dokumentacionesh për dorëzim? Të gjithë duhet të shkojnë me një kartë identiteti, dhe që dokumentet e tjera të kujdeset shërbimi social, në mënyrë që të mos bëjnë tollovi me milje” - deklarata e një qytetari.

“Ata nuk na ndihmuan, sepse nuk na i dhanë, me shpjegimin se nuk kemi fonde të mjaftueshme për një kompani transporti”, tha një qytetar.

Sa para ka shpenzuar shteti për mbështetjen e drejtpërdrejtë të

¹¹⁵ “Planifikimi dhe zbatimi i pakos së parë dhe të dytë të masave ekonomike ishin më konfuze dhe të fshehura sesa ‘në kohë’ dhe ‘serioze’, ndërsa pakoja e tretë ishte e bujshme”. Shoqata ESE, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bPt9sD>

qytetarëve, në krahasim me financimin e ekonomisë, nuk mund të përcaktohet qartë nga të dhënat e disponueshme publikisht, por gjithsesi, shuma totale e fondeve të shpenzuara për programet e menaxhimit të krizës me korona virusin nga maji deri në dhjetor të vitit 2020 arrin në 245 milion euro^[116] ose 40% e fondeve të alokuara për këtë qëllim. Është e rëndësishme të theksohet se një pjesë e madhe e fondeve të destinuara për mbështetjen e qytetarëve, siç është mbështetja për pagimin e pagave, janë fonde që paguhen indirekt përmes punëdhënësve. Duke pasur parasysh mbrojtjen joadekuate dhe joefikase të të drejtave të punëtorëve, lind pyetja se deri në çfarë mase fondet e paguara indirekt përmes punëdhënësve kanë arritur te punëtorët. Në veçanti, për faktin se në dhjetor 2020, Drejtoria e të ardhurave publike filloi procedurat kundër 179^[117] ndërmarrjeve që morën ndihmë shtetërore të destinuar për punëtorët e tyre, por nuk e përdorën atë për atë qëllim.

7.2. NDIKIMI I MASAVE EKONOMIKE PËR PËRBALLJE ME COVID-19 MBI KOMUNITETET E MARGJINALIZUARA

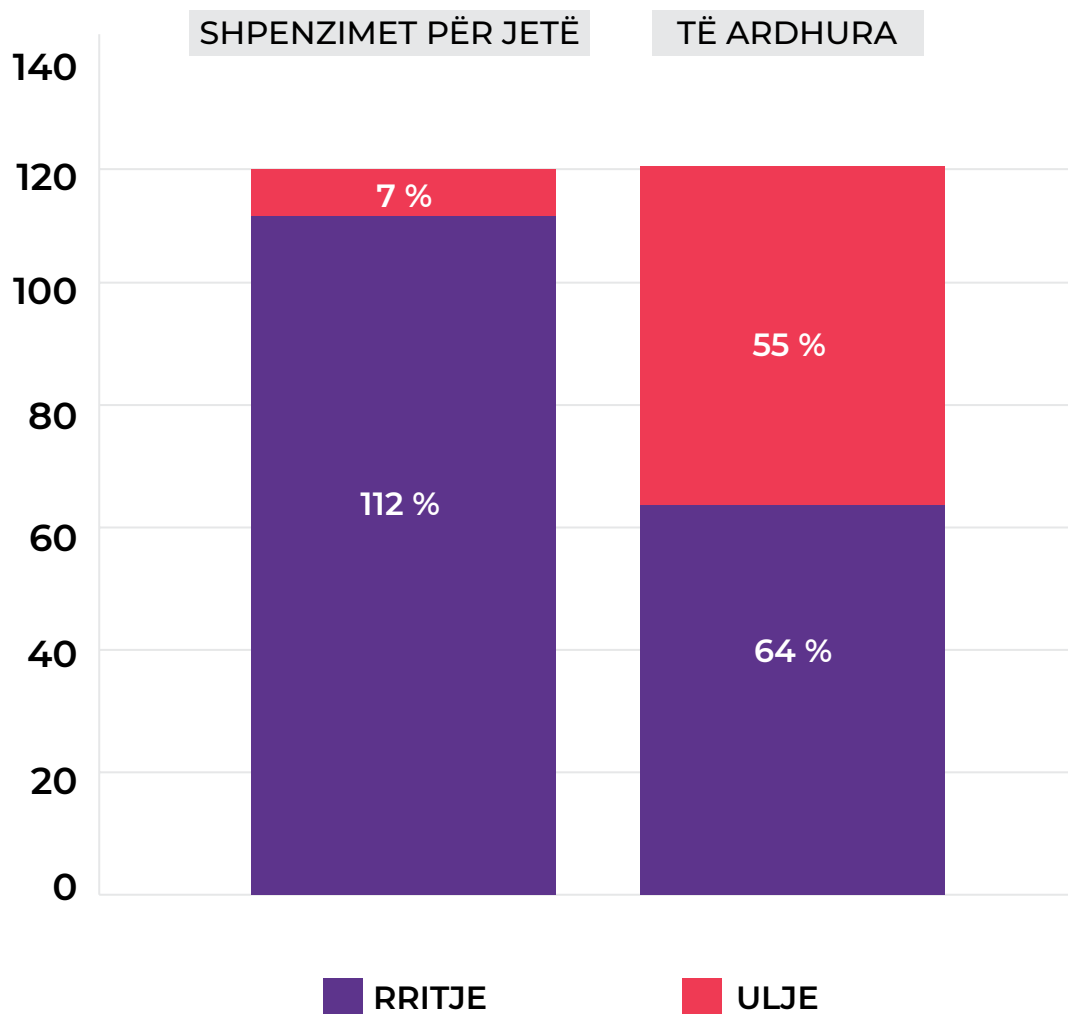
Kriza preku veçanërisht të punësuarit në biznese të ndjeshme, si dhe ata që operojnë në tregun informal. Për të zbutur ndikimin e pandemisë, qeveria miratoi masa (të përshkruara më sipër) për të ndihmuar dhe mbështetur qytetarët dhe bizneset formale, por në të njëjtën kohë shtyu punëtorët në sektorin informal, punëtorët e vendit, anëtarët e grupeve të margjinalizuara të varfërisë edhe më të thellë, veçanërisht për faktin se ata nuk kishin qasje në të gjitha masat (për shembull, punëtorët seksualë që fitojnë të ardhura përmes shërbimeve joformale nuk mund të ushtronin të drejtën e tyre për kompensim page, ose përfitime papunësie). Kjo është veçanërisht e rëndësishme sepse këto grupe qytetarësh, mbi të gjitha, kishin akses në ndihmë minimale një herë, ose ndihmë sociale nga shteti, e cila nga ana tjetër nuk është e mjaftueshme për një jetë normale dhe dinjitoze.

Sipas rezultateve të hulumtimit të kryer midis grupeve të ndryshme të ndjeshme, një e katërta e të anketuarve (38 nga 116) fitojnë më pak se paga minimale, shumica e tyre (112) përballen me kosto të rritura të jetesës, dhe më shumë se gjysma (54%) përballen me një ulje e të ardhurave si rezultat i një ulje ose humbje të pagës. Por, përkundër ndryshimeve në fuqinë financiare të të anketuarve, 37% e tyre kishin ulur kostot, 23% ishin rritur dhe 19% mbetën të pandryshuara.

116 Covid-19 - Transparenca Financiare. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut.
Gjendet në: <https://bit.ly/2PmRPkN>

117 “Lista e 179 ndërmarrjeve që morën para nga shteti dhe nuk paguanin paga u publikua.”
MIA, 15 dhjetor 2020.
Gjendet në: <https://bit.ly/2Pb4qYa>

GRAFIKU NR. 17: NDRYSHIMET NË KOSTON E JETESËS DHE TË ARDHURAT E GRUPEVE NË NEVOJË TË PËRFSHIRA NË INTERVISTA

Më poshtë jepen kufizimet e identifikuara brenda masave të parashikuara në paketën e ndihmës së drejtpërdrejtë për qytetarët.

1. Mbështetje financiare për qytetarët dhe punëtorët me të ardhura të ulëta, të rinjtë dhe punëtorët shëndetësor duke lëshuar kartela pagesore “Blej prodhime vendore” në vlerë prej 3,000 deri 9,000 denarë

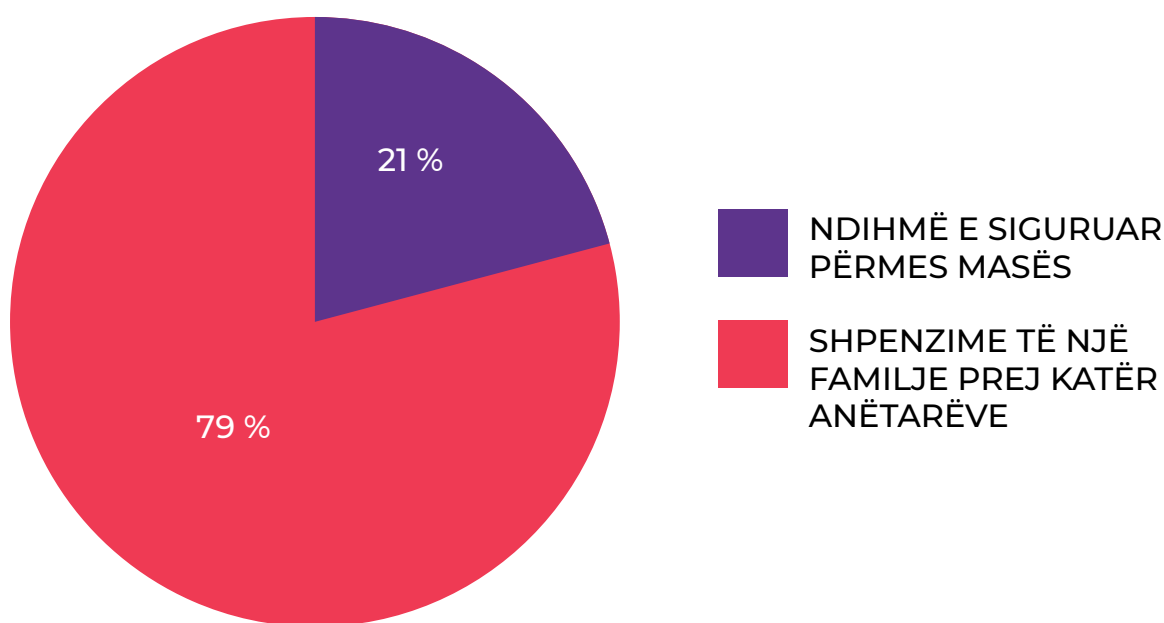
Duke lëshuar kartela pagese, Qeveria synoi të stimulonte konsumin e brendshëm dhe të mbështeste ekonominë e vendit. Duke analizuar këtë masë nga aspekti i njerëzve nga grupe të marginalizuara, konkludohet se ajo ka efekt të njehershëm dhe afatshkurtër mbi qytetarët. Gjegjësisht, kufizimet kryesore të kësaj mase janë:

- pragu i ulët për alokimin e fondeve përkundërt kostove reale të një familjeje,
- shuma e ulët e fondeve të siguruara për ata,
- përjashtimin e punëkërkuesve pasivë nga kriteret e dhënies,

- periudha e shkurtër për përdorimin e fondeve për një muaj e gjysmë (nga fillimi i korrikut deri më 15 gusht 2020),
- zgjedhje e kufizuar e produkteve që mund të blihen,
- pamundësia për të paguar detyrimet rrjedhëse,
- procedura për tërheqjen e kartave, e cila i ekspozon qytetarët ndaj një rreziku shtesë të sëmundjes ose ndalimit të aktiviteteve dhe detyrimeve të përditshme, dhe
- procedura e gjatë për ankimimin e zgjedhjes së përdoruesve.

Prandaj, nëse shpenzimet themelore të jetesës së një familje me katër anëtarë janë 33,538 denarë, sipas llogaritjeve të Lidhjes së sindikatave të RMV^[118], dhe shuma e siguruar nga Qeveria përmes kësaj mase është më së shumti 9,000 denarë për person, familjet që fitojnë më pak sesa është e nevojshme, pavarësisht nga ndihma e ofruar jo vetëm që do të përballen me vështirësi të konsiderueshme për një jetë normale por gjithashtu do të zhytet në varfëri në rritje. Kështu, për shembull, sipas situatës, në shumicën e familjeve të grupeve të marginalizuara, nëse një anëtar fiton të ardhura të rregullta më të larta se paga minimale dhe anëtarët e tjerë nuk punojnë, megjithëse ndihmën e ofruar një herë, ata do të përballen me një rrezik të urisë dhe varfërisë së thellë.

GRAFIKU NR. 18: PJESËMARRJA E MBËSHTETJES SË QEVERISË NË KOSTOT TOTALE TË NJË FAMILJE ME KATËR ANËTARË DUKE LËSHUAR NJË KARTELË PAGESORE

¹¹⁸ Tumanovska, M., "Kostot po rriten, standardet po ngecin". Radio Evropa e Lirë, 16 shtator 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2ZXW6gw>

Me pakon e katërt të masave, Qeveria miratoi një masë të re e cila gjithashtu mbulonte prindërit e vetëm, punëkërkesit pasivë, artistët e estradës, punonjësit e filmit, artistët e pavarur dhe punonjësit e kulturës.

2. Vauçer për turizëm të punëtorëve me të ardhura të ulëta "Në shtëpi si në shtëpi" në vlerë prej 6,000 denarë

Në mënyrë që të ndihmojë ofruesit e brendshëm të shërbimeve të turizmit, Qeveria ka miratuar një masë për të ofruar ndihmë në vlerë prej 6,000 denarë për secilin person i cili në katër muajt e parë të vitit 2020 ka fituar të ardhura neto bazuar në një pagë më të ulët se 15,000 denarë në muaj. Kjo masë fillimisht ka për qëllim personat e punësuar, e cila edhe me miratimin e saj përjashton qytetarët që nuk janë të punësuar, kategori në të cilën përfshihen shumica e qytetarëve nga grupet e ndjeshme. Për më tepër, përveç kufizimeve fillestare, qytetarët përballen me probleme të tjera, të tilla si:

- periudha e kufizuar për përdorimin e vauçerit të dhënë (deri në dhjetor 2020),
- shuma e ulët e ndihmës së siguruar për familjet (për shembull, nëse një familje prej katër anëtarësh merr një vauçer në vlerë prej 6,000 denarë, në kushtet kur çmimi mesatar i tregut për person është 1,500 denarë, do të jetë në gjendje të përdorë vauçerin për vetëm një qëndrim gjatë natës, ose paguaj sa më pak të jetë e mundur),
- miratimi masiv i fondeve pa analizuar fuqinë reale ekonomike të përfituesve të mundshëm (për shembull, ka qytetarë që fitojnë të ardhura përmes ekonomisë informale më të lartë se pragu i vendosur nga kjo masë, dhe që marrin mbështetje, ndërsa në të njëjtën kohë ka qytetarë të cilët nuk janë të punësuar ose fitojnë të ardhura nën shumën e caktuar, të cilat përjashtohen nga kjo e drejtë),
- mungesa e analizës së nevojave reale të qytetarëve ose mundësive të tyre reale për të përdorur vauçerët e dhënë (për shembull, gratë që vuajnë nga dhuna në familje dhe përballen me një sërë problemesh të tjera, në vend që të marrin ndihmë për kujdes dhe pavarësi ekonomike, të marrin një vauçer turizmi që nuk kanë si dhe kur ta përdorin).

3. Vauçerë për të mbuluar shkollimin për regjistrim në fakultet, ose akomodimin në konvikte studentore, në vlerë prej 6,000 denarë, të destinuara për të rinj nga familje me të ardhura të ulëta

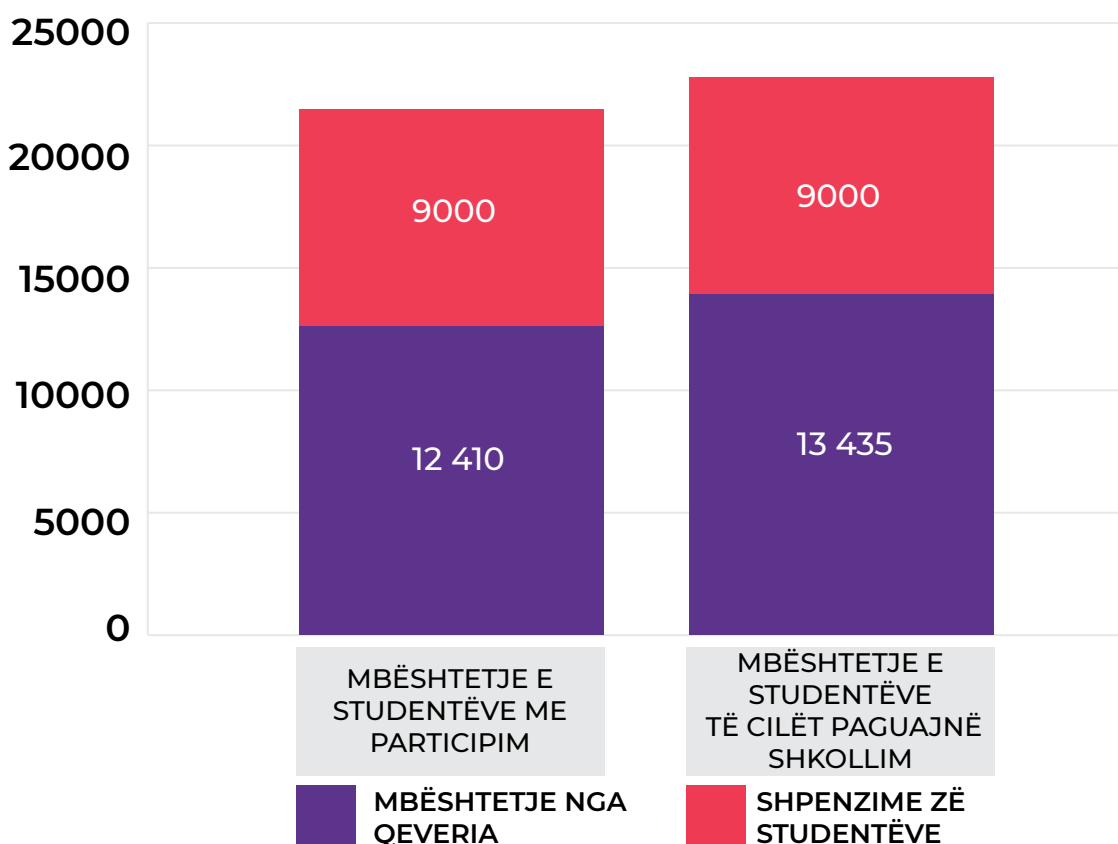
Shporta e konsumit të studentëve, e shprehur në baza mujore, për studentët që studiojnë në universitetet shtetërore në Republikën e Maqedonisë së Veriut, është 21,410 denarë (për një student që studion me participim) dhe 22,435 denarë (për një student që e paguan shkollim) në

muaj.^[119]

Sipas një hulumtimi të kryer nga Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni në vitin 2019, studentët kanë një standard të ulët dhe janë në një situatë të palakmueshme financiare. Situata financiare e studentëve prindërit e të cilëve kanë të ardhura të ulëta (veçanërisht ata me të ardhura deri në 14,000 denarë) ndikon, pjesërisht ose plotësisht, në vendimin për të zgjedhur një fakultet, dhe me rritjen e fuqisë financiare të familjes, rritet edhe pavarësia në zgjedhja e një fakulteti. Burimi kryesor i financimit të studentëve, sipas këtij studimi, janë prindërit dhe të afërmit, dhe burimi i dytë kryesor i financimit për studim është bursa e studentëve, e cila merr pjesë me 11.9%. Prandaj, është me rëndësi të veçantë që studentëve t'u sigurohet mbështetje në mënyrë që të lehtësojë menaxhimin dhe minimizimin e borxhit të studimit dhe për të përmirësuar situatën financiare aktuale dhe të ardhshme të studentëve dhe familjeve të tyre.^[120]

Prandaj, fondet e siguruara nga Qeveria përmes kësaj mase përfaqësojnë vetëm 28, pra 27 për qind të shpenzimeve që studentët kanë për një muaj gjatë një viti studentor. Nëse shtohen mjete në vlerë prej 3,000 denarë që ata marrin përmes kartelës pagesore, Qeveria i ndihmoi këta persona ose familje me vetëm 42%, ose 40% të nevojave të tyre në vetëm një muaj.

GRAFIKU NR. 19: PJESËMARRJA E MBËSHTETJES NGA QEVERIA NË SHPENZIMET MUJORE TË STUDENTËVE

119 Todorovska, S., "Sa dhe për çfarë shpenzon një student maqedonas? Mapimi i kostos së studentëve që studiojnë në universitetet shtetërore në vend." Fondacioni Instituti Shoqëria e Hapur - Maqedoni, Shkup, 2019.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uC7ltf>

120 Todorovska, S., "Sa dhe për çfarë shpenzon një student maqedonas? Mapimi i kostos së studentëve që studiojnë në universitetet shtetërore në vend." Fondacioni Instituti Shoqëria e Hapur - Maqedoni, Shkup, 2019.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uC7ltf>

4. Vauçer me vlerë 30,000 denarë për bashkëfinancim të trajnimeve dhe kurseve për TI dhe aftësi digjitale për të rinjtë deri në 29 vjeç

Investimi i fondeve për trajnim dhe kualifikim shtesë të të rinjve në mënyrë që t'iu mundësojë atyre të plotësojnë vendet e lira të punës në sektorin e TI, është një nga masat kryesore të Qeverisë që nuk mund të përmbushë nevojat e qytetarëve të margjinalizuar. Kjo do të thotë, kjo masë është një investim në stafin dhe trajnimin e tyre për punësim afatgjatë dhe nuk plotëson nevojat e qytetarëve të papunë për rikualifikimin e tyre të menjëhershëm në mënyrë që të gjejnë shpejt punë në një nga sektorët në rritje, e cila është thelbësore për ata që i përkasin grupeve të cënueshme të qytetarëve. Për më tepër, shumica e ndihmës së ofruar është mesatarisht një e katërta e vlerës së tregut për një kurs zyrtar të aftësive TI. Kjo do të thotë, të gjithë ata që do ta përdorin këtë masë, duhet të kenë fondet e tyre prej mesatarisht 90,000 denarë për të qenë në gjendje të përdorin këtë të drejtë. Kështu, kjo masë përjashton plotësisht qytetarët që jetojnë në familje pa të ardhura ose me të ardhura mesatare, të cilat përfshijnë grupet më të rrezikuara. Një faktor shtesë kufizues është procedura për marrjen e ndihmës, duke marrë parasysh faktin se mbi 85,000 qytetarë^[121] nuk kanë qasje në internet dhe teknologji që sipas procedurës janë të nevojshme për të ushtruar të drejtat që rrjedhin nga kjo masë.

5. Kompensim parash për të gjithë personat që kanë humbur punën për shkak të krizës me virusin korona në shumën deri në 80% të pages mesatare neto për punëtor në RMV

E drejta për kompensim monetar për personat që kanë humbur punën në fund të nëntorit u ushtrua nga 6,887 qytetarë, ose 2,168 qytetarë më shumë se në mars 2020. ^[122] Kjo e drejtë i sigurohet çdo qytetari që ka humbur punën e tij ose është pushuar nga punëdhënësi i tij, ka paraqitur një kërkesë në Agjencinë e punësimit dhe është regjistruar si person që kërkon aktivisht punë. Sidoqoftë, një numër i madh i njerëzve humbën punën e tyre gjatë krizës, dhe të cilët nënshkruan një marrëveshje për përfundimin e punësimit, e cila drejtpërdrejt humbi të drejtën dhe mundësinë për të marrë këtë kompensim. Për më tepër, një pengesë për qytetarët është procedura për dorëzimin e dokumenteve në njësitë rajonale të Agjencisë dhe rreziku që kjo procedurë sjell për shëndetin e tyre.

6. Sigurimi i shtojcës shtesë të energjisë prej 1.000 denarë për të gjithë përfituesit e ndihmës sociale, si dhe pagesa e ndihmës arsimore për fëmijët në arsimin fillor në vlerë prej 700 denarë, ose për fëmijët në arsimin e mesëm në vlerë prej 1.000 denarë

121 "85,000 qytetarë në Maqedoni janë pa akses në Internet". MTM, 18 shtator 2018.

Gjendet në: <https://bit.ly/3dWfRx3>

122 "Pasqyrë e personave të papunë të regjistruar - përfitues të së drejtës për kompensim monetar në përputhje me Ligjin për punësimin dhe sigurimin në rast të papunësisë, sipas muajve në vitin 2020." Agjencia e punësimit e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Gjendet në: <https://bit.ly/2Oct7Tq>

Kjo masë, edhe pse në titull thotë se ofron ndihmë financiare për qytetarët nga ekonomia informale, i referohet ofrimit të ndihmës minimale të garantuar përveç 1.000 denarë në formën e një shtojce të energjisë. Kjo do të thotë, i referohet vetëm atyre qytetarëve që do të aplikojnë dhe që plotësojnë kushtet për marrjen e ndihmës minimale të garantuar, jo domosdoshmërisht qytetarëve që kryejnë veprimtari në ekonominë informale. Kufizimi kryesor i kësaj mase është vetë procedura e aplikimit dhe procesi i gjatë i sigurimit të dokumenteve për ushtrimin e kësaj të drejte, si dhe sasia e ulët e fondeve të siguruara përmes saj.

Si pjesë e pakos së **ndihmës indirekte** për qytetarët duke siguruar fonde për kompanitë në të cilat ata punojnë, Qeveria siguroi:

7. Ndhimë e drejtpërdrejtë prej 14,500 denarë për muajt prill dhe maj për punëtorët e sportit, atletët, artistët, të vetë punësuarit dhe profesione të tjera, ose 50% të kostove për secilin punonjës

Përmes kësaj mase, kompanitë që treguan rezultate negative financiare dhe përballen me një problem me pagimin e pagave për muajt prill dhe maj, Qeveria i lejoi ata të marrin ndihmë shtetërore në mënyrë që ta përdorin atë për të mbajtur punonjësit dhe për të vazhduar aktivitetet e tyre ekonomike. E keqja e kësaj mase është se duke vendosur shumën maksimale të ndihmës shtetërore, shumë biznese, edhe pa arsye të justifikuar, kanë përdorur uljen e të ardhurave të rregullta të punonjësve. Për më tepër, 54% e të punësuarve për të cilët u mor ndihma shtetërore (53,700 persona), përkundër ndihmës së marrë, morën një shumë më të vogël se ajo e siguruar (52,000 persona) ose nuk morën fare kompensim (1,700 persona).^[123] Prandaj, Lidhja e Sindikatave rekomandon që shteti ta ofrojë këtë ndihmë drejtpërdrejt për qytetarët, në vend të tërthortë përmes kompanive.^[124]

Por, përkundër kësaj praktike, me pakon e katërt të masave, Qeveria vendosi të vazhdojë të njëjtën mënyrë për të ofruar këtë ndihmë, e cila siguroi një rritje të shumës së fondeve nga kjo masë nga 14,500 në 21,776 denarë, në varësi të rënies së të ardhurave të kompanitë. Në këtë drejtim, ai parashikon mbulimin e kompensimit mujor të pagës për tre muajt e fundit të vitit 2020 për guidat turistike në vlerë prej 21,776 denarë.

Si pjesë e pakos së ndihmës për qytetarët duke ngrirë ose shtyrë detyrimet e tyre, Qeveria siguroi:

8. Fundjavë pa TVSH

Në mënyrë që të stimulojë konsumin dhe të stimulojë ekonominë e brendshme, Qeveria mundësoi blerjen e produkteve dhe shërbimeve vendore, si dhe pajisjeve të TI-së dhe kompjuterëve, duke u mundësuar

¹²³ Stojančov, S., "DHP kërcënoi jo-paguesit se 'kjo do të dëmtojë ndjenjat e tyre'." Radio Evropa e Lirë, 30 korrik 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3b5P0Nk>

¹²⁴ "LSM kërkon që subvencionet e pagave të qershorit të paguhen drejtpërdrejt në llogaritë e punëtorëve." Lidhja e Sindikatave të Maqedonisë.

Gjendet në: <https://bit.ly/37Yada2>

qytetarëve që përdorin aplikacionin TVSH Ime të marrin një rimbursim të shumës së TVSH-së së paguar. Por qytetarët, veçanërisht ata nga kategoritë e prekshme, u përballën me disa probleme dhe kufizime kryesore: zgjedhja e ngushtë e produkteve, mungesa e fondeve për të blerë dhe pamundësia e përdorimit të aplikacionit TVSH Ime. Kjo masë është veçanërisht kufizuese duke pasur parasysh faktin se 304 mijë qytetarë^[125] kanë qasje në aplikacion (15% e popullsisë), dhe qarkullimi për të cilin përjashtohet pagesa e TVSH-së është deri në 30,000 denarë.

9. Ndalimi i procedurës për përmbarim

Me këtë masë, Qeveria e ndaloi procesin e ekzekutimit nga debitorët deri në fund të qershorit. Por qytetarët që janë në një situatë seriozisht të pafavorshme ekonomike, pas përfundimit të kësaj periudhe, u përballën me detyrimin për të paguar borxhet e mëparshme dhe ato aktuale, të cilat nga ana tjetër i ngarkuan më tej ata dhe shkaktuan një ulje të fuqisë së tyre ekonomike tashmë të brishtë.

10. Shtyrja e detyrimeve për pagimin e kredive dhe banesave sociale

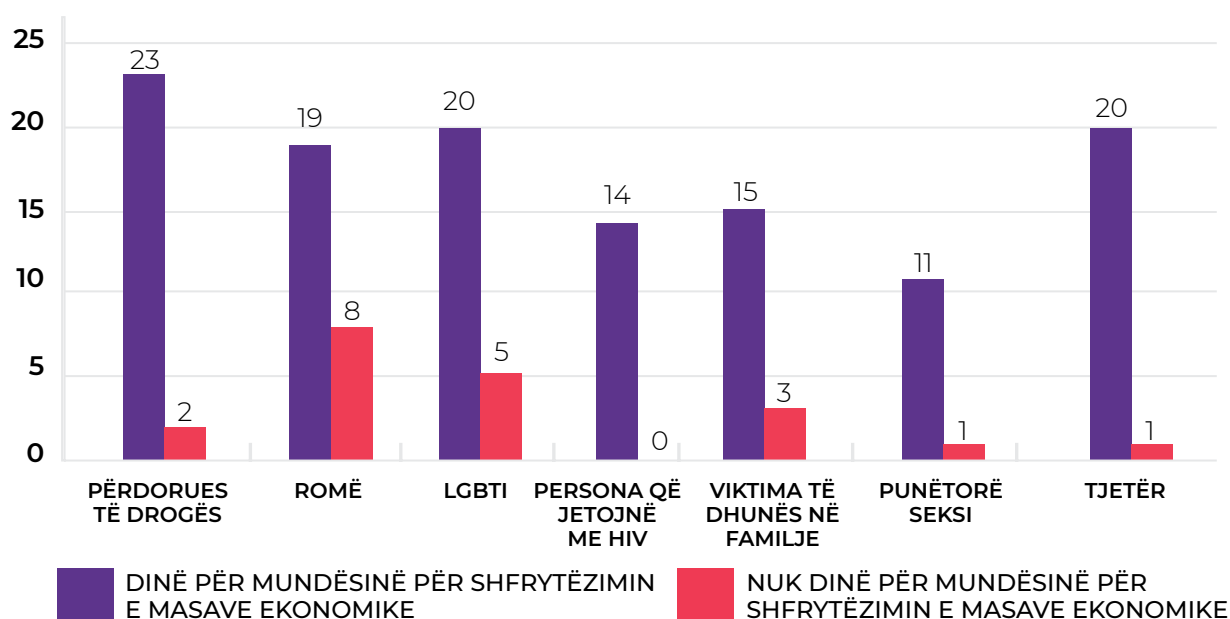
Kjo masë vështirë se mund të shihet si ndihmë, veçanërisht për faktin se gjatë kohëzgjatjes së saj qytetarët nuk ishin liruar plotësisht nga detyrimet e pagesës, d.m.th. ata ishin të detyruar të paguanin principalin e kredive çdo muaj, dhe si rezultat i detyrimit të mospagimit të interesit, bankat zgjatën maturitetin e kredive të lëshuara.

Shumica e qytetarëve që i përkasin grupeve të cenueshme dhe të marginalizuara (personat që përdorin drogë, romë, LGBTI, HIV, viktimat të dhunës në familje, persona me aftësi të kufizuara, punonjës seksi, etj.) janë të njohur me mundësitë e përdorimit të masave ekonomike. Domethënë, 86% e të anketuarve nga këto grupe deklaruan se e dinë që Qeveria u ofron atyre mundësinë për të përdorur masa ekonomike, ndërsa 14% nuk dinë për këtë mundësi. Gratë janë pak më mirë të njohura me mundësitë e marrjes së masave sesa burrat. Kjo do të thotë, me tre pikë përqindje gratë janë më të informuara se burrat. Njohja më e madhe me mundësinë është tek njerëzit që jetojnë me HIV (100% e të anketuarve), dhe më e ulëta tek romët (70%).

¹²⁵ Delimitrov, K., "Fundjava pa TVSH: Rrezik, por gjithashtu ndihmon në krizë." Deutsche Welle, 10 tetor 2020.

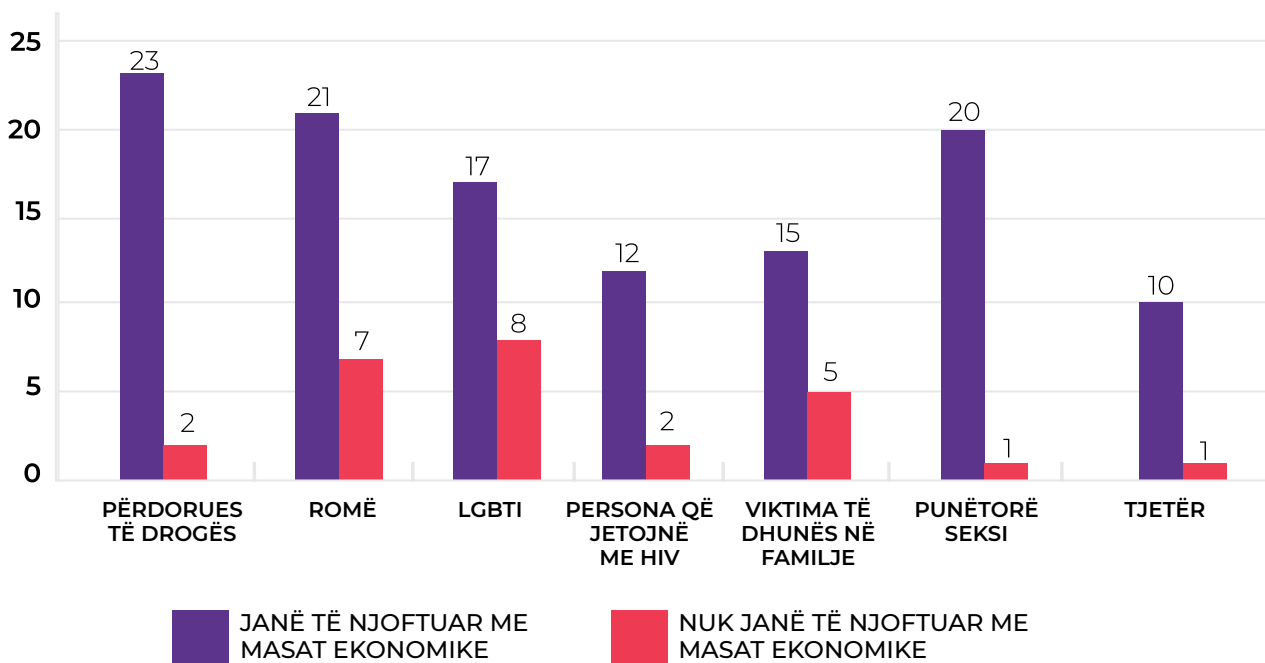
Gjendet në: <https://bit.ly/37WKVZX>

GRAFIKU NR. 20: SHKALLA E NJOHJES ME MUNDËSINË E PËRDORIMIT TË MASAVE EKONOMIKE NGA KATEGORI TË NDRYSHME TË CENUESHME TË QYTETARËVE

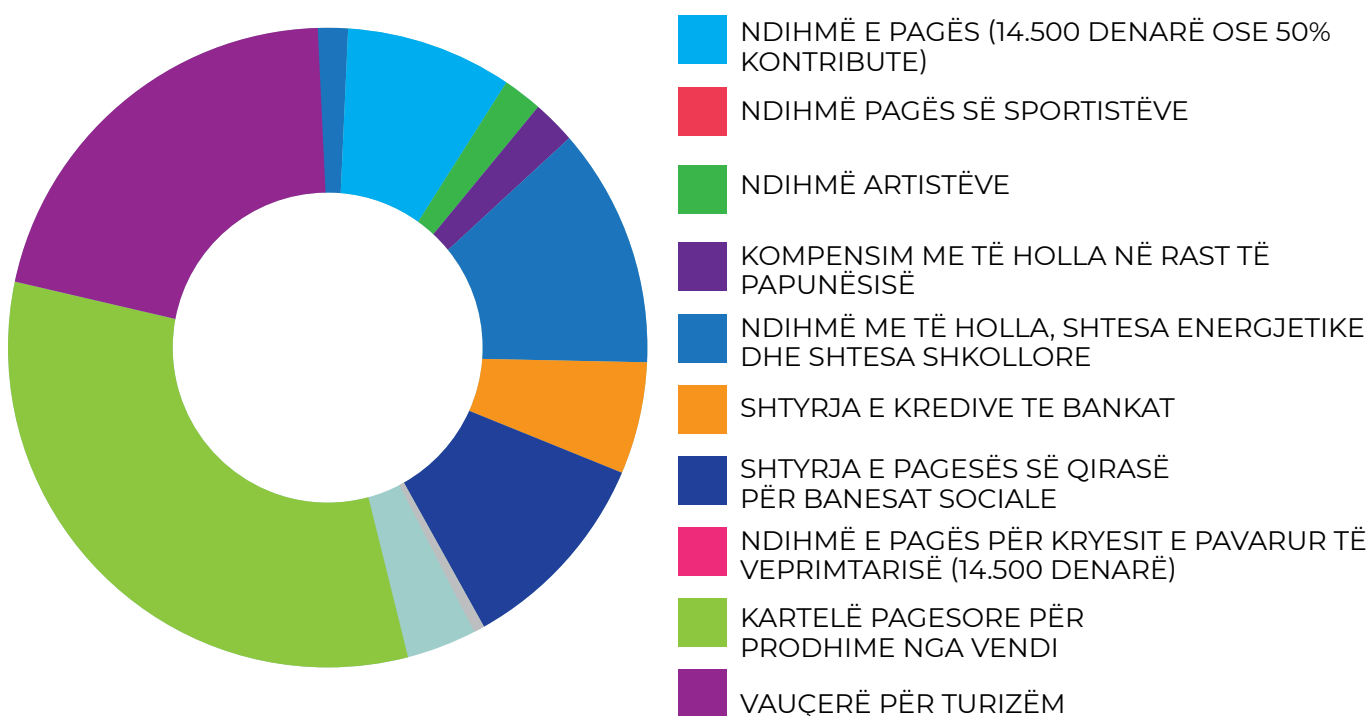
Përkundër vetëdijes së lartë për mundësitë e ofruara atyre nga masat ekonomike, megjithatë, një përqindje më e vogël e qytetarëve e dinë se cilat janë masat specifike ekonomike të ofruara ose çfarë ofron secila prej masave ekonomike. Kjo është, nga të anketuarit që e dinë se kanë mundësinë të përdorin masat ekonomike, katër pikë përqindjeje janë më pak të njohura me masat specifike të ofruara (86% dinë për mundësinë, dhe 82% janë njohur me masat). Punonjësit e seksit janë më të njohur me masat (95%), dhe romët janë më pak të njohur (84%). Është e rëndësishme të theksohet se megjithëse të gjithë njerëzit që jetojnë me HIV të cilët u anketuan dinë për mundësinë e përdorimit të masave ekonomike, numri i njerëzve që dinë për masat ekonomike në dispozicion të tyre është rreth 16 pikë përqindje më i ulët. Shkalla më e madhe e injorancës ndaj masave ekonomike është tek burrat, dhe më e ulëta tek gratë. Gjegjësisht, numri i burrave që nuk janë të njohur me masat ekonomike është tetë pikë përqindje më i lartë se numri i burrave që dinë për mundësitë e ofruara atyre. Ky ndryshim është shumë më i vogël kur bëhet fjalë për gratë, dhe është vetëm dy pikë përqindjeje. Arsyeja kryesore për familjarizimin më të madh të grave me masat ekonomike është disavantazhi në të cilin u gjenden gjatë pandemisë. Pozicioni i tillë i tyre ka bërë që gratë të jenë më të interesuara për masat e miratuara.

GRAFIKU NR. 21: SHKALLA E NJOHJES ME MASAT EKONOMIKE PËR KATEGORI TË NDRYSHME TË CENUESHME TË QYTETARËVE

Shumica e të anketuarve që janë të njohur me masat ekonomike dinë për mundësitë e ofruara përmes masave të mëposhtme: kartela pagesore (31%), vauçer për turizëm (21%), përfitime në para për qytetarët që kanë humbur punën (13%) dhe shtyrja e detyrimi për të shlyer huanë ndaj bankave (12%). Qytetarët janë më pak të njohur me ndihmën e ofruar për artistë dhe atletë (2%) dhe shtyrjen e detyrimeve që vijnë nga qiraja e banesave sociale (0,03%).

GRAFIKU NR. 22: SHKALLA E NJOHJES SË MASAVE EKONOMIKE INDIVIDUALE

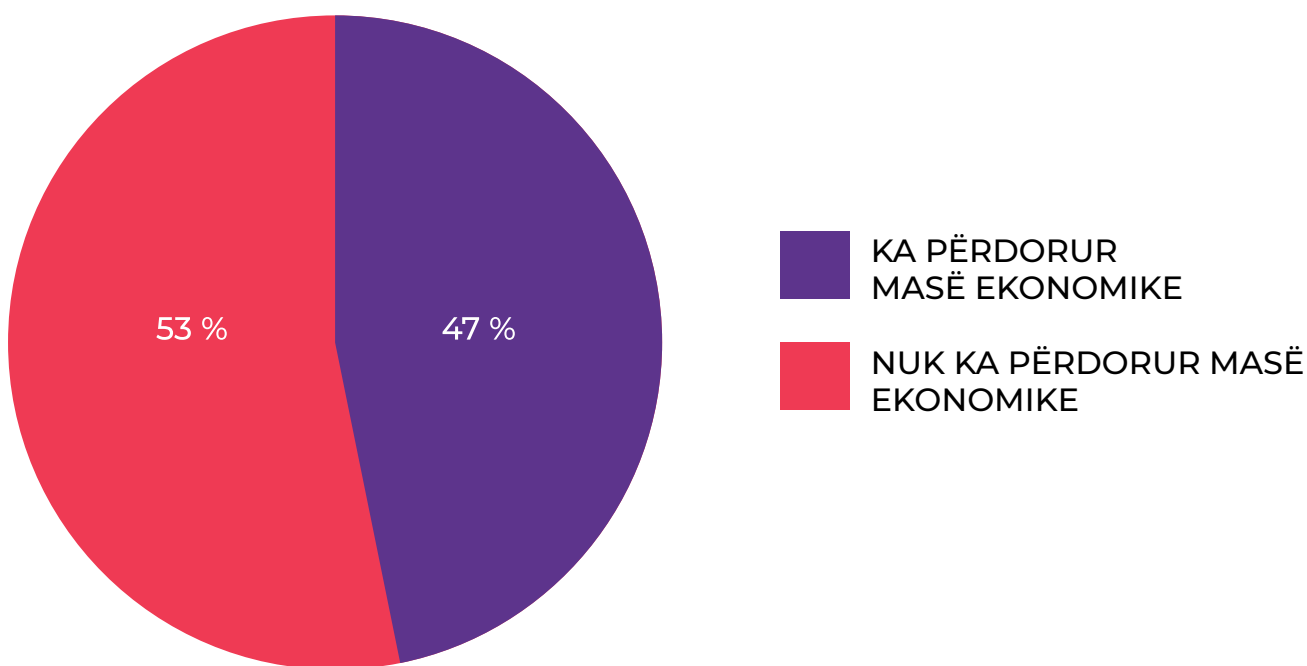
Pothuajse gjysma e qytetarëve të anketuar (46%) nuk i plotësojnë ose nuk e dinë nëse i plotësojnë kriteret e përcaktuara nga masat ekonomike. Domethënë, 26% u shprehen se nuk i plotësojnë kriteret, ndërsa 20% deklaruan se nuk dinë nëse i përmbushin kriteret. Kjo është, 42% e grave të anketuara dhe 49% e burrave të anketuar nuk i plotësojnë ose nuk e dinë nëse i plotësojnë kriteret (25% thonë se nuk i plotësojnë, dhe 19% nuk e dinë nëse i plotësojnë). Numri më i madh i të anketuarve që nuk i plotësojnë ose nuk e dinë nëse i plotësojnë kërkesat janë punëtorë seksi (57%).

GRAFIKU NR. 23: PERCEPTIMI I PLOTËSIMIT OSE MOSPLOTËSIMIT TË KRITEREVE PËR MASAT EKONOMIKE

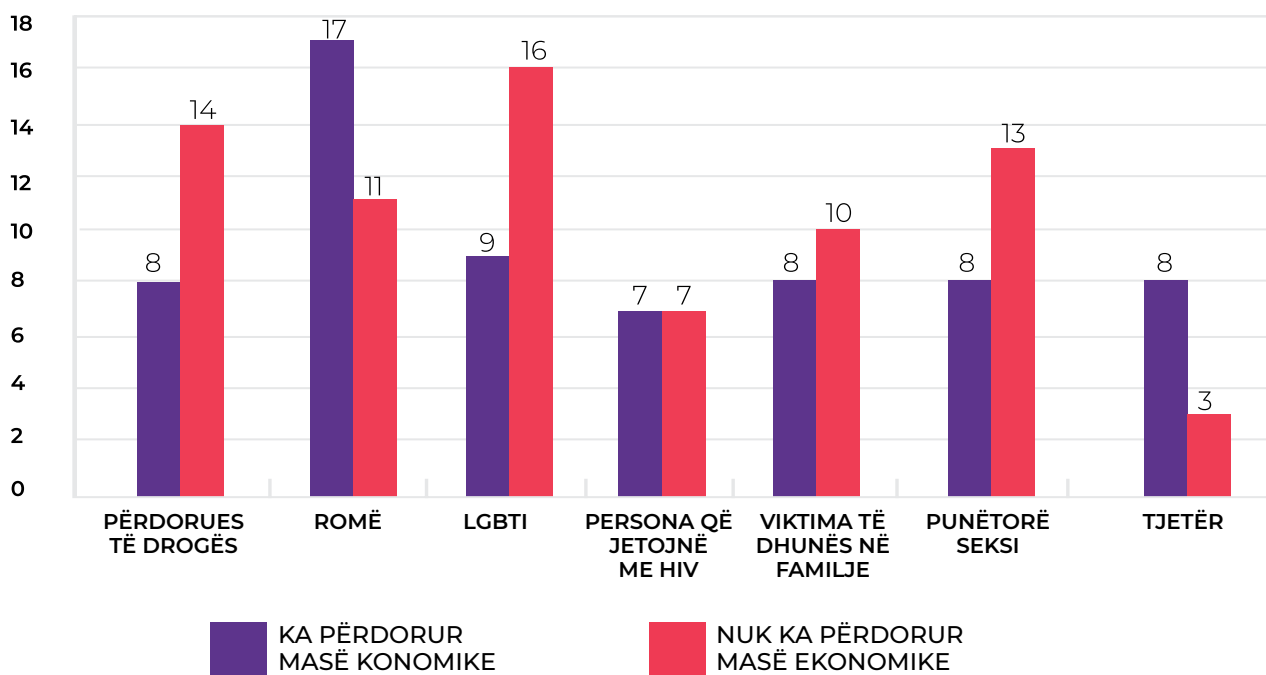
Përkundër vetëdijes relativisht të lartë për mundësitë dhe masat e Qeverisë, përqindja e qytetarëve që nuk përdorën asnjë nga masat është shumë e lartë (52%). Kjo është veçanërisht e theksuar tek burrat - madje 61% nuk kanë përdorur ndonjë masë ekonomike. Mos përdorimi i masave gjithashtu duket të jetë një problem për gratë - 47% nuk kanë përdorur ndonjë nga masat ekonomike.

GRAFIKU NR. 24: SHKALLA E SHFRYTËZIMIT TË MASAVE EKONOMIKE

Nëse marrim parasysh shkallën e shfrytëzimit të mundësive nga grupe të ndryshme të qytetarëve, shkalla më e ulët e shfrytëzimit është tek njerëzit që përdorin drogë dhe LGBTI (64%) dhe punëtorë seksi (62%), dhe më e larta tek njerëzit që u përgjigjën me një tjetër (27% të pashfrytëzuar) dhe romë (39% të pashfrytëzuar).

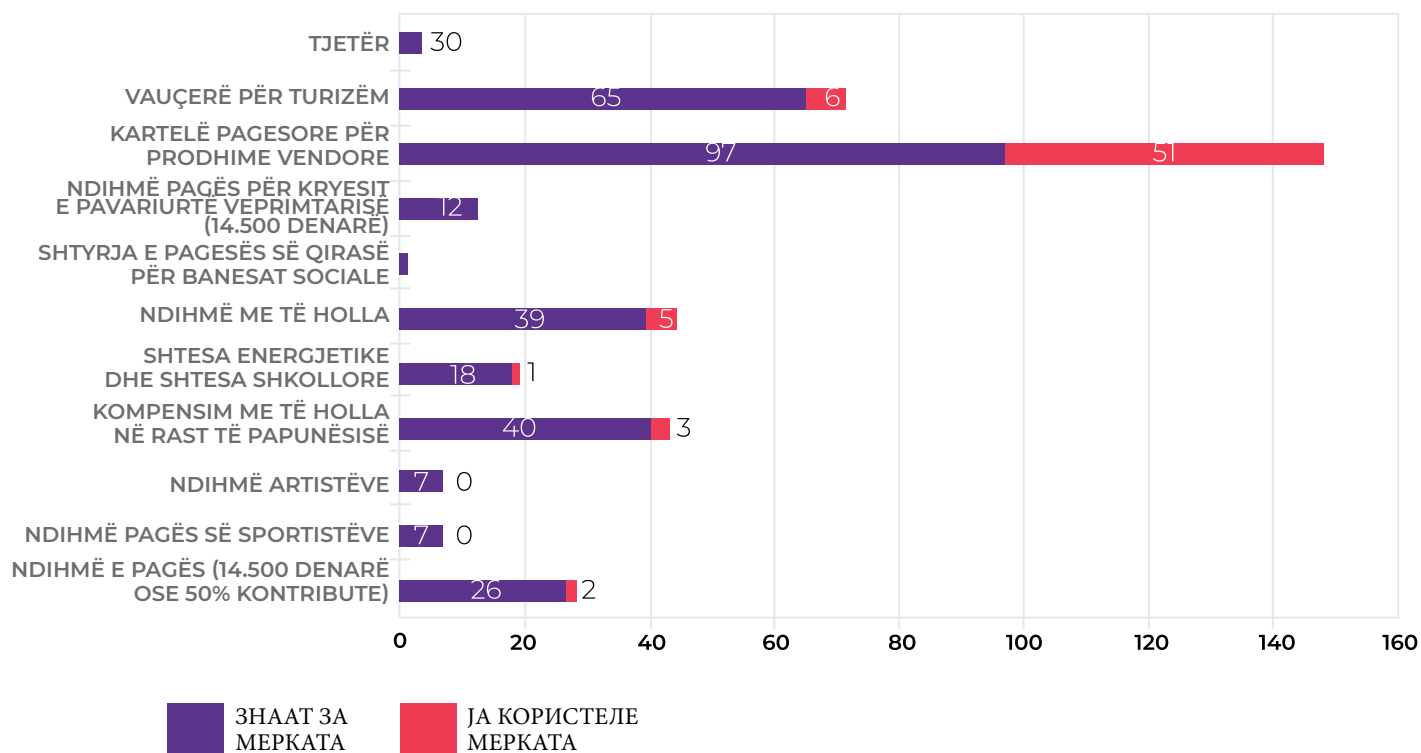
GRAFIKU NR. 25: SHKALLA E SHFRYTËZIMIT TË MASAVE EKONOMIKE TË PARAQITURA NGA GRUPE TË NDRYSHME NË NEVOJË

Mosshfrytëzimi i masave është kryesisht rezultat i mënyrës së dobët të përgatitjes së masave për sa i përket kufizimeve të përcaktuara në kriteret e masave, si dhe për sa i përket kompleksitetit të procedurës për ushtrimin e së drejtës për të përdorur ndonjë të masave. Kjo do të thotë, 20% e të anketuarve deklaruan se kriteret, në mënyrën e përcaktimit të tyre, janë një pengesë që ata të përdorin masat ekonomike. Kriteret janë pengesa më e madhe për marrjen e masave për përdoruesit e drogës (44%), romët (14%), LGBTI (12%), njerëzit që jetojnë me HIV dhe viktimat e dhunës në familje (25%). Ajo që duket të jetë kufizimi më i zakonshëm midis të anketuarve është mos raportimi, ose ndalimi i regjistrimit në regjistrat e të papunëve, dhe të ardhurat minimale të regjistruara në llogari.

Shumica e njerëzve që përdorën disa nga masat ekonomike përdorën masën “Blej prodhime vendore” ose një kartelë pagesore për blerjen e produkteve vendase (88% e përdoruesve), dhe vauçerët e turizmit (10% të përdoruesve). Të gjitha masat e tjera janë përdorur nga një numër shumë i vogël i qytetarëve, ose nuk janë përdorur fare. Kjo tregon nevojën për të përmirësuar mënyrën e zbatimit të masave. Në rastin e vauçerëve të turizmit dhe kartelave pagesore për produktet vendase, institucionet informojnë qytetarët që plotësojnë kriteret se mund të përdorin masën, ndërsa në masat e tjera qytetarët duhet të aplikojnë vetë, ku hasin një sërë pengesash (institucione të paarritshme, mbledhja e dokumenteve, shpenzimet në procedurë, etj.).

GRAFIKU NR. 26: SHKALLA E NJOHJES PÛRKUNDREJT PÛRDORIMIT TÛ MASAVE EKONOMIKE

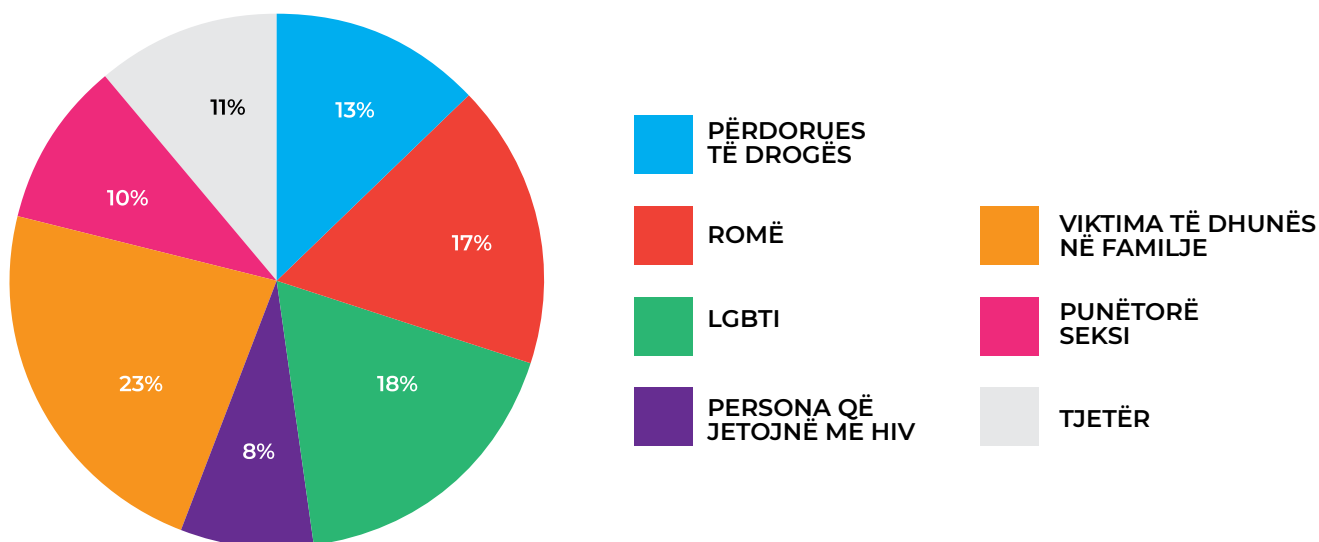

Më shumë se një e treta e të anketuarve (41%) që përdorën ndonjë nga masat ekonomike, ata nuk i ndihmuan ata të kapërcenin problemet me të cilat përballen si rezultat i pandemisë. Si ndihmë më e madhe nga masat, qytetarët që kanë përdorur një masë e veçojnë ndihmën për blerjen e ushqimit për familjen dhe rregullimin e disa shpenzimeve mujore.

Masat ekonomike ishin më së paku të dobishme për gratë viktime të dhunës në familje (75% të atyre që përdorën masa), LGBTI (56% të atyre që përdorën masa) dhe personat që jetojnë me HIV (57%). Masat patën efektin më të favorshëm tek përdoruesit e drogës dhe punëtorët e seksit (13% e atyre që përdorën një masë).

Mbështetja ekonomike e qytetarëve është e rëndësishme, por të anketuarit tregojnë probleme të tjera të rëndësishme. Gjegjësisht, problemet me të cilat përballen qytetarët, të cilat janë shkaktuar nga pandemia, ndonjëherë janë më të mëdha se problemet që lidhen me pafuqinë ekonomike. Sipas pikëpamjeve të të anketuarve, ndihma ekonomike është e nevojshme, por së pari është e nevojshme të punohet në zgjidhjen e problemeve të tjera me të cilat përballen qytetarët nga grupe të ndryshme. Kjo është veçanërisht e rëndësishme për faktin se më shumë se gjysma e të anketuarve (62%) përballen me disa probleme të tjera që nuk janë të një natyre financiare, të tilla si: dhuna në familje, arsimimi i fëmijëve nga shtëpia, lëvizshmëria e kufizuar, përfundimi i procedurës për ekzekutim, pamundësi për të ofruar kujdes shëndetësor, probleme me kujdesin ndaj fëmijëve, etj. Shumica e problemeve të natyrës jo financiare ishin përjetuar nga gratë viktime të dhunës në familje (100% e të anketuarve) dhe anëtarët e komunitetit LGBTI (64%). Ndryshe nga kategoritë e tjera të qytetarëve, njerëzit që jetojnë me HIV dhe njerëzit që përdorin drogë përballen me më pak probleme jo-financiare krahasuar me grupet e tjera (përkatësisht 46% dhe 45%).

GRAFIKU NR. 27: NUMRI I NJERËZVE NGA GRUPE TË NDRYSHME TË QYTETARËVE TË CILËT, PËRVEÇ PROBLEMEVE FINANCIARE, GJITHASHTU PËRBALLLEN ME PROBLEME TË NATYRËS JO-FINANCIARE SI REZULTAT I PANDEMISË

PËRFUNDIM

Raporti i hulumtimit dhe analizës tregon një numër mangësish si në hartimin dhe përgatitjen e masave ashtu edhe në zbatimin e tyre. Prandaj, mund të konkludojmë se ndikimi i masave në zvogëlimin e pasojave të krizës në mirëqenien dhe të drejtat e komuniteteve të marginalizuara është shumë i kufizuar. Dallimet sociale dhe ndryshimet në qasjen në arsim, drejtësi dhe kujdes shëndetësor që ekzistonin para krizës, u thelluan më tej nga pandemia. Komunitetet e marginalizuara, për shkak të rrethanave socio-ekonomike në të cilat jetojnë, janë më të rrezikuara nga transmetimi i virusit, si dhe rreziqe më të larta të vdekshmërisë në rast të sëmundjes së Covid-19. Hulumtimi në Mbretërinë e Bashkuar ka treguar se njerëzit që jetojnë në zona ku kushtet e jetesës janë më të këqija (të tilla si vendbanimet e getozuara) dhe njerëzit nga pakicat etnike si zezakët kanë më shumë të ngjarë të infektohen me Covid-19, dhe shkalla e vdekshmërisë nga virusi është më e lartë.^[126] Mungesa e sigurimit shëndetësor, aksesit i vështirë në kujdesin shëndetësor për shkak të mungesës së financave dhe diskriminimit, cilësi më e ulët e jetës (kushte më të këqija strehimi, ushqim me cilësi të dobët, etj.) stres i vazhdueshëm dhe probleme psiko-sociale si rezultat i pozicionit të marginalizuar, ndikojnë në gjendjen shëndetësore të përgjithshme më të keqe dhe jetëgjatësia më e shkurtër e anëtarëve të grupeve të marginalizuara. Prandaj, autoritetet duhet të marrin parasysh rrethanat specifike në të cilat jetojnë këto komunitete, të parashikojnë masa parandaluese që janë të zbatueshme midis këtyre grupeve dhe t'i ndihmojnë ata në zbatimin e tyre duke siguruar qasje në shërbimet publike, por gjithashtu ndihmë të shtuar materiale gjatë kohëzgjatjes së krizës.

Analizat në zona të ndryshme arrijnë në përfundimin se gjatë përgatitjes së masave, Qeveria nuk ka marrë parasysh se si ato do të ndikojnë në të drejtat e grupeve më të rrezikuara. Komunitetet e marginalizuara preken në mënyrë disproporcionale nga kriza e Covid-19. Nga njëra anë, ekzistojnë aspektet shëndetësore, kështu që njerëzit që jetojnë në margjina nuk kanë mundësi t'i përmbahen masave parandaluese, sepse ata kanë mundësi të kufizuara për të alokuar fonde për blerjen e dezinfektuesve, maskave, produkteve të tjera të higjienës, deri në ujë të pastër të paarritshëm sidomos në vendbanimet endara, kryesisht rrethë që jetojnë në banesa të improvizuara. Nga ana tjetër janë aspektet ekonomike, kështu që grupet e marginalizuara që mbijetojnë përmes sigurimit afatshkurtër dhe ditor të mjeteve të jetesës nuk kanë mundësi të ndërpresin aktivitetet përmes të cilave sigurojnë të ardhura minimale. Kjo gjendje i ekspozon ata në mënyrë disproporcionale ndaj një rreziku shëndetësor të infeksionit me Covid-19, dhe në kontekstin e kufizimeve të lëvizjes, i ekspozon ata ndaj ndjekjes penale që ndikon më tej negativisht në mirëqenien e tyre. Punëtorët në ekonominë informale, por edhe punëtorët në sektorë të shumtë, më shpesh ata që karakterizohen

¹²⁶ "Disparities in the risk and outcomes of COVID-19". Public Health England, august 2020, 6. Gjendet në: <https://bit.ly/3sXgRoE>

nga paga të ulëta dhe nivele të ulëta të respektit për të drejtat e punëtorëve, janë gjithashtu të ekspozuar në mënyrë disproporcionale ndaj rreziqeve shëndetësore dhe rrezikut të varfërisë. Për këta punëtorë, kriza nënkupton humbjen e të ardhurave tashmë të ulëta dhe rrezikun nga Covid-19 për shkak të mosrespektimit të masave parandaluese nga punëdhënësit. Pabarazitë në marrëdhëniet e punës midis punonjësve të sektorit privat dhe atij publik janë thelluar më tej me krizën dhe u inkurajuan nga vetë përgatitja e masave. Ndërsa për sektorin publik masat për mbrojtjen e punëtorëve ishin të detyrueshme dhe të respektuara, Qeveria i rekomandoi ato vetëm në sektorin privat. Prandaj, doli në pah mungesa e vullnetit politik për të mbrojtur interesat e punëtorëve nga interesat e punëdhënësve.

Fatkeqësisht, masat e dizajnuara në mënyrë jo të duhur dhe madje edhe më joadekuate nuk u përgjigjën nevojave të grupeve të marginalizuara. Kapacitetet e ulta të institucioneve përgjegjëse për zbatimin e masave patën një ndikim të madh në këto kushte. Problemet e kapacitetit në shumë sektorë, veçanërisht në institucionet e mbrojtjes sociale, arsimit, marrëdhënieve të punës, gjyqësorit dhe administratës shtetërore, probleme që ekzistojnë para pandemisë, veçanërisht ndikuan negativisht në aksesin në të drejtat dhe shërbimet e grupeve të marginalizuara.

Duke mos u interesuar se çfarë do të thotë një masë për kategori të ndryshmetëmargjinalizuara, Qeveriakakufizuar në mënyrë disproporcionale të drejtat e këtyre qytetarëve. Masat që në rezultatin e zbatimit ndikojnë në mënyrë disproporcionale në komunitetet e marginalizuara nënkuptojnë më shumë diskriminim indirekt ndaj tyre, ndërsa baza varet nga masa specifike. Në këtë mënyrë, reagimi joadekuat i institucioneve shkakton një rritje të diferencave sociale, thellimin e varfërisë dhe pabarazinë e qytetarëve.

Një konkluzion kyç nga hulumtimi është se shumë prej masave kanë mangësi në përgatitjen e tyre, sepse ato nuk bazohen në nevojat e grupeve të cënueshme, ato nuk janë bërë në bazë të analizave dhe vlerësimeve të ekspertëve, dhe për këtë arsye veprojnë në mënyrë të përkohshme dhe joefikase. Për masat që nënkuptojnë kufizimin e të drejtave të caktuara, është e nevojshme që Qeveria të kalojë testin e proporcionalitetit para se të miratojë masën. Prandaj, qëllimi që ajo dëshiron të arrijë duhet të jetë legjitim, i cili në raste pandemish, veçanërisht në drejtim të masave parandaluese, është mbrojtja e shëndetit publik. Masa duhet të jetë e racionalë, d.m.th. zbatimi i masës duhet të ndikojë drejtpërdrejt në arritjen e qëllimit, i cili është mbrojtja e shëndetit publik. Për shembull, autoritetet duhet të dinë se një orar i zvogëluar i transportit publik do të thotë një rritje, jo ulje e rreziqeve shëndetësore. Ose që kufizimi i lëvizjes së personave mbi moshën 67 vjeç deri në dy orë në ditë do të shkaktojë një trazirë që do të rrisë rrezikun shëndetësor të këtij dhe grupit më të prekshëm. Edhe nëse shumica e masave kalojnë testin e racionalitetit, megjithatë, problemi lind me provën e domosdoshmërisë dhe proporcionalitetit në një kuptim të ngushtë. Nevoja do të thotë se nuk ka asnjë mënyrë tjetër për të arritur qëllimin, një mënyrë që do të kufizonte më pak të drejtat e qytetarëve. Prandaj, ndalimet e udhëtimit, mbyllja e shkollës, vonesat ose zvogëlimi i ngarkesës së institucioneve dhe shumë të tjera mund të jenë të diskutueshme.

Zgjidhje më të përshtatshme mund të gjenden për shumicën e masave që nënkuptojnë kufizim të të drejtave, por këtu përsëri problemi është aftësia e institucioneve për t'u zhvilluar, dhe akoma më shumë për të zbatuar zgjidhje kreative që nënkuptojnë angazhimin e tyre më të madh. Sidoqoftë, mungesa e kapacitetit të institucioneve nuk është justifikim për kufizimin e tepruar të të drejtave të njeriut. Proporcionaliteti në një kuptim të ngushtë do të thotë balancim midis përfitimeve dhe pasojave të dëmshme të masës. Kështu, urdhri për të qëndruar në shtëpi për të pastrehët ose për njerëzit që jetojnë në mjedise të improvizuara, përveç se është i papërshtatshëm, çon në kriminalizimin dhe urinë e tyre, gjë që për ta është një rrezik më i madh dhe një rrezik më i drejtpërdrejtë sesa Covid-19.

Përfundimet sipas fushave të ndryshme të raportit janë paraqitur më poshtë.

Ndalimi ose kufizimi i lëvizjes është masa më e rreptë që e bën jetën më të vështirë për të gjithë njerëzit, veçanërisht kategoritë më të prekshme. Për shkak të kësaj, Qeveria në të ardhmen, kur përcakton masat për kontrollin dhe zvogëlimin e përhapjes së virusit korona, duhet ta vendosë këtë masë vetëm në një gjendje të jashtëzakonshme. Kjo është edhe më shumë sepse pavarësisht futjes së tij, numri i pacientëve është rritur në mënyrë të vazhdueshme, dhe gjithashtu për shkak të faktit se Organizata Botërore e Shëndetësisë beson se kufizimi dhe ndalimi i lëvizjes nuk duhet të jetë masa kryesore për të mbrojtur nga përhapja të Covid-19^[27], por vetëm në rast se transmetimi i virusit del jashtë kontrollit dhe ekziston një kërcënim serioz i mbingarkesës së sistemit shëndetësor. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut vendosi shumë lehtë për këtë masë dhe u mbështet shumë tek ajo për të zvogëluar numrin e njerëzve të infektuar me virusin korona. Sidoqoftë, duhet të kemi parasysh se në kohën e ndalimit dhe/ose lëvizjes së kufizuar, qeveritë zakonisht nuk kishin informacion mjaft të saktë në lidhje me natyrën e virusit, mënyrat e transmetimit dhe mënyrat efektive të parandalimit, kështu që ata shpejt iu afruan përmbajtjes së lëvizjes të motivuar nga frika e përshkallëzimit të kushteve. Sigurisht, mungesa e informacionit në lidhje me parandalimin dhe mënyrat e transmetimit të Covid-19 është rezultat i investimeve të pamjaftueshme në parandalimin dhe kërkimin shkencor në shëndetësi, në nivel global. Gjithashtu, kur vendosen përjashtime, Qeveria përsëri nuk i merr parasysh nevojat e të gjitha komuniteteve të marginalizuara. Ka raste të veprimeve të papërshtatshme të policisë në përdorimin e këtyre përjashtimeve, dhe e gjithë kjo rezulton me përgjegjësi penale të qytetarëve. Prandaj, kufizimi dhe ndalimi i lëvizjes është një masë e përshtatshme për të parandaluar transmetimin e virusit, por nëse marrim parasysh dështimin për të përmbushur pasojat e masës pas komuniteteve të marginalizuara, kjo masë bëhet diskriminuese dhe jo proporcionale për këto komunitete.

Problemet me cilësinë dhe vjetërsimin e sistemit arsimor janë shfaqur veçanërisht në krizën Covid-19. Një sistem arsimor me mësues me kapacitet

¹²⁷ Vally, H., "WHO is right: lockdowns should be short and sharp. Here are 4 other essential COVID-19 strategies". The Conversation, 16 октомври 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3sFmEzE>

dhe angazhim të ulët, i cili mbështetet vetëm në metodat e vjetruara të të mësuarit, të tilla si dëgjimi i leksioneve dhe zotërimi i materialit të teksteve, vështirë se mund të përshtatet me kushtet e reja dhe të paktën të arrijë të ruajë cilësinë e arsimit. Kur futet mësimi në distancë nga shtëpia, Qeveria nuk e merr parasysh gjendjen financiare të të gjithë qytetarëve, veçanërisht kategoritë më të prekshme. Ky lloj i mësimdhënies është një vështirësi e veçantë për anëtarët e komuniteteve më të marginalizuara, si për krijimin e kushteve për të mësuar nga shtëpia ashtu edhe për sigurimin e pajisjeve elektronike për monitorimin e mësimdhënies. Për shkak të kësaj, shumica e fëmijëve nuk ishin në gjendje të ndiqnin këtë lloj mësimi fare dhe të merrnin njohuri të përshtatshme, që do të thotë një kufizim jo proporcional i të drejtës për arsimim. Për grupet e marginalizuara, arsimi në një pandemi nuk është i arritshëm. Mësimi në distancë gjithashtu ka prekur në mënyrë disproporcionale gratë, të cilat janë akoma kryesisht përgjegjëse për kujdesin dhe rritjen e fëmijëve, rritjen e përgjegjësisë të tyre në shtëpi dhe kufizimin e mundësive të tyre për jetën publike dhe profesionale.

Duke marrë parasysh që në kushtet e krizës shëndetësore shteti është përqendruar kryesisht në marrjen e masave për t'iu përgjigjur krizës dhe të gjitha burimet janë përdorur në maksimum për ofrimin e shërbimeve shëndetësore, është e nevojshme të merret parasysh zvogëlimi i ndikimit negativ të kriza në ekonomi dhe zbutja e pasojave mbi të ardhurat, veçanërisht midis kategorive më të prekshme të qytetarëve. Me Dekretin me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale në kushte emergjente, nuk bëhen ndryshime të rëndësishme që do të përmirësonin thelbësisht të drejtat sociale, as në rangun e përfituesve dhe as sa i përket shumës së ndihmës. Reduktimi i periudhës së provimit nga tre muaj në një muaj, futja e një shtojce të energjisë për dy muaj shtesë (prill dhe maj, në shumën totale prej 2,000 denarë), si dhe ndryshimet në mënyrën e dërgimit të njoftimeve për Qendra për çështjet sociale, nuk janë të mjaftueshme për të përmbushur nevojat ekzistenciale të qytetarëve në kushtet e krizës shëndetësore. Përfshirja nga obligimi për paraqitje të detyrueshme në Agjencinë e punësimit pa rrezik të humbjes së të drejtës për mbrojtje sociale, si dhe zgjatja e periudhës për përdorimin e shtesës së energjisë shtesë për 4 muaj (1.000 denarë në muaj) janë pozitive, por gjithsesi jo me këtë Dekret nuk bëhen ndryshime thelbësore për promovimin e të drejtave të mbrojtjes sociale, as në rangun e përfituesve dhe as në sasinë e ndihmës. Dekretet që ndryshojnë Ligjin për mbrojtjen e fëmijëve i referohen vetëm zgjatjes së afatit për paraqitjen e kërkesës dhe zgjatjes së afatit për kryerjen e një kontrolli, nëse është e nevojshme.

Përfshirja në sistemin e mbrojtjes sociale dhe zgjerimi i programeve të mbrojtjes sociale janë një hap i domosdoshëm për të përmbushur nevojat ekzistenciale dhe për të ruajtur shëndetin dhe mirëqenien e të gjithë qytetarëve në kohë krize. Të kujdesesh për vendosjen e parimit të barazisë do të thotë që edhe në kushte të tilla nuk duhet të ketë kategori të harruara - masat duhet të mbulojnë të gjithë qytetarët dhe askush nuk duhet të përjashtohet, madje edhe më të shumtët.

Kriza me Covid-19 imponon nevojën për të rregulluar sistemin e drejtësisë

për të përmbushur nevojat themelore dhe urgjente të qytetarëve. Nga analiza e situatës gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe të dhënat e marra nga shoqatat dhe komunitetet e marginalizuara, duhet të theksojmë se shteti nuk ka marrë parasysh situatën specifike dhe nevojat e grupeve individuale të qytetarëve për qasjen e tyre të papenguar në drejtësi. Përkundrazi, as masa të përgjithshme dhe as specifike nuk u miratuan për të përmirësuar situatën e grupeve të cenueshme, të cilat do të mundësonin mbrojtjen e të drejtave të tyre. Masat ekonomike të aplikuara kontribuan në mënyrë të parëndësishme në përmirësimin e situatës financiare të grave dhe aftësinë për të mbuluar shpenzimet e jetesës për ato dhe fëmijët e tyre. Më të pafavorshme janë gratë që ishin pjesë e sektorit informal dhe kujdesit shtëpiak, siç janë kujdesi për fëmijët dhe të rriturit, si dhe punonjësit e seksit, të ardhurat e të cilave u ulën ndjeshëm si rezultat i krizës. Kështu, për shembull, kërkesat për mbrojtjen e viktimave të dhunës në familje në shoqata janë rritur gjatë gjendjes së jashtëzakonshme, por shifrat zyrtare nga institucionet nuk e pasqyrojnë këtë. Prandaj është e nevojshme të zhvillohen modele alternative për të ndihmuar gratë, fëmijët dhe të rriturit nga dhuna. Në këtë kuptim, mbështetja financiare e organizatave bazë që ofrojnë ndihmë dhe mbështetje është thelbësore gjatë një pandemie, pasi marrëdhëniet e tyre me vetë komunitetet i bëjnë ato një pjesë integrale e përgjigjespandemike dhe përpjekjeve të rimëkëmbjes së epidemive. Covid-19 ka treguar se respektimi i masave urgjente për të parandaluar përhapjen e virusit është i lidhur ngushtë me besimin në ato masa dhe politika - se ato janë të drejta dhe në përputhje me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut. Qeveria duhet të përfshijë në mënyrë proaktive mekanizmat e transparencës dhe llogaridhënies në procesin e vendimmarrjes lidhur me pandeminë. Është e rëndësishme të vendosen kushte dhe praktika për një sistem gjyqësor më të hapur që do të ndihmojë në krijimin e besimit të nevojshëm midis qytetarëve dhe Qeverisë në planin afatgjatë.

Pandemia ka sjellë pasoja serioze për fuqinë ekonomike të shteteve dhe qytetarëve të tyre. Ulja e fuqisë ekonomike të shteteve ka rezultuar që qytetarët me të ardhura të ulëta të jenë në gjendje të humbin të ardhurat e tyre ose të fitojnë më pak, ndërsa ata që më parë jetonin në varfëri, të hynin edhe më shumë. Sipas një studimi nga Shoqata ESE, nga 4.5% në shkurt 2020, numri i familjeve që vdesin nga uria në korrik u rrit në 7%. Pasojat dhe ndikimet që kishte pandemia mbi qytetarët do të ishin një bazë kryesore për shtetet për të zhvilluar masa për të ndihmuar dhe mbështetur qytetarët, me një fokus në grupet e marginalizuara. Por, përkundër pritjeve dhe njoftimeve, masat e marra nga Qeveria në katër raste nuk mbulojnë nevojat specifike të grupeve të ndryshme të marginalizuara, dhe aq më pak u kanë siguruar grupeve në nevojë stabilitet dhe ndihmë afatgjatë dhe të vazhdueshme.

Reagimi joadekuat i Qeverisë është kryesisht për shkak të dështimit për të kryer një vlerësim të nevojave të qytetarëve dhe ndikimit të secilës prej pakove të zbatuara të masave ekonomike mbi to, mosrespektimit të hulumtimeve dhe indikacioneve të organizatave të shoqërisë civile dhe aftësisë së kufizuar për të përcaktuar ndikimin e masave nga ekspertë të

jashtëm për shkak të mungesës së informacionit të detajuar në lidhje me planifikimin dhe zbatimin e masave.

Lidhur me masat ekonomike, një mangësi kryesore është transparenca e institucioneve në planifikimin dhe zbatimin e tyre. Kështu, mungon informacioni i detajuar në lidhje me planifikimin dhe zbatimin e masave ekonomike; informacion mbi fushëveprimin e personave/bizneseve dhe shumën e fondeve të shpenzuara për secilën nga masat ekonomike; informacion mbi mënyrën dhe rezultatet e konsultimeve të zhvilluara me ekspertë dhe dhoma të tregtisë për zhvillimin e masave ekonomike; mungesa e konsultimit me organizatat e shoqërisë civile dhe grupet e cënueshme të qytetarëve për të identifikuar nevojat e tyre specifike. Sondazhi tregoi se më shumë se gjysma e qytetarëve të anketuar nuk kanë përdorur ndonjë masë ekonomike, e cila tregon se ata nuk i plotësojnë nevojat e tyre dhe/ose që nuk janë zbatuar si duhet. Masat karakterizohen nga një sasi e ulët ndihme e dhënë, veçanërisht për ato familje me fonde nën koston mesatare të jetesës. Gjithashtu, ndihma e ofruar për qytetarët për të blerë produkte dhe shërbime nuk i plotëson plotësisht nevojat e tyre. Masat ekonomike përjashtojnë personat e përfshirë në aktivitete brenda ekonomisë informale, në veçanti gratë, të tilla si: gratë e angazhuara në kujdestarinë e fëmijëve dhe të moshuarit, gratë që merren me gatim ose higjienë në shtëpi me shpenzimet e tyre, mbledhësit e mbeturinave, tregtarët informalë të tregut, zejtarët e paregjistruar, punëtorët e seksit, etj. Por problemet financiare, megjithëse thelbësore, nuk janë unike dhe as nuk janë më të rëndësishme sesa problemet jo-financiare të shoqëruara me dhunë, diskriminim dhe përjashtim shoqëror me të cilat përballen më shumë se gjysma e të anketuarve.

REKOMANDIME

REKOMANDIME NË LIDHJE ME NDALIMIN DHE KUFIZIMIN E LËVIZJES:

- Gjatë vendimmarrjes për të ndaluar lëvizjen, Qeveria duhet veçanërisht të marrë parasysh nevojat e komuniteteve më të marginalizuara dhe të krijojë përjashtime bazuar në to;
- Ndalimi i lëvizjes duhet të futet si një mundësi e fundit, vetëm kur transmetimi i virusit del jashtë kontrollit dhe ekziston një kërcënim serioz i mbingarkesës së sistemit shëndetësor;
- Trajnimi dhe kontrolli efektiv i policisë për zbatimin e kësaj mase, veçanërisht kur qytetarët përdorin përjashtimet e parashikuara nga Qeveria;
- Orari i reduktuar i transportit publik nuk duhet të futet në orët kur qytetarët lejohen të lëvizin;
- Në rast të vendosjes së ndalimit të lëvizjes, për të gjetur zgjidhje të përshtatshme për strehimin dhe qasjen në kushtet ekzistenciale për të pastrehët dhe njerëzit që qëndrojnë në banesa të improvizuara.

REKOMANDIMET NË LIDHJE ME ARSIMIN NË KUSHTET E COVID-19:

- Mbyllja e plotë e shkollave duhet të përdoret si masë përfundimtare dhe të zbatohet për një periudhë të caktuar kohe, ndërsa zgjat kërcënimin i përshkallëzimit të situatës. Në kushtet kur situata nuk përshkallëzohet dhe nuk ka mbingarkesë të sistemit shëndetësor, duhen gjetur zgjidhje më të përshtatshme, të cilat nuk do të ndikojnë në cilësinë e arsimit, siç janë puna me shumë turne, kontrolli i rreptë i respektimit të masave parandaluese, ulja numrin e orëve dhe të ngjashme;
- Anëtarët e komuniteteve më të marginalizuara të mbështeten financiarisht për prokurimin e mjeteve për komunikim elektronik, si dhe një lidhje të qëndrueshme në internet, për vijimin e pandërprerë të orëve. Për ata nxënës për të cilët kushtet nuk mund të krijohen shpejt, për të mundësuar ndjekjen e mësimin në shkolla, me respektimin e rreptë të masave parandaluese;
- Reformimi i sistemit arsimor, duke modernizuar metodat e të mësuarit që do të korrespondojnë me trendët moderne të përdorimit të teknologjive të internetit dhe digjitalizimit në arsim, duke stimuluar mësimin dhe kërkimin e pavarur;
- Reformimi i arsimit duke futur përmbajtje që do të ndryshojnë dhe forcojnë vlerat demokratike të nxënësve, do të rrisë pavarësinë, kuriozitetin dhe ndjeshmërinë;

- Reformimi i arsimit duke futur përmbajtje që do të ndryshojnë dhe forcojnë vlerat demokratike të studentëve, do të rrisë pavarësinë, kuriozitetin dhe ndjeshmërinë;
- Gjetja e mënyrave për të mbështetur prindërit e nxënësve më të vegjël nga shkolla në kushtet kur mësimi zhvillohet në distancë;
- Investime të vazhdueshme në kapacitetet e personelit arsimor, por edhe zbatim të qëndrueshëm të një sistemi të bazuar në merita në punësimin, promovimin dhe sanksionimin e mësuesve dhe bashkëpunëtorëve profesional;
- Përmirësimi i kapaciteteve teknike dhe hapësinore të shkollave duke siguruar një platformë të përshtatshme për mësimdhënie dhe vlerësim në internet, e cila do të jetë lehtësisht e zbatueshme për të gjithë, si dhe krijimin e një mënyre të barabartë dhe efikase të vlerësimit.

REKOMANDIMET NË LIDHJE ME MBROJTJEN SOCIALE NË KOHË KRIZE:

- Përmirësimi i komunikimit të punonjësve në qendrat e punës sociale me qytetarët, dhe veçanërisht përmirësimi i disponueshmërisë së tyre për komunikim në kushte krize dhe emergjence;
- Reformimi i sistemit të mbrojtjes sociale përmes orientimit të tij drejt nevojave të qytetarëve dhe zgjidhjes së problemeve të tyre;
- Vendimet për kërkesat e paraqitura për përfitime financiare nga mbrojtja sociale të merren brenda afateve ligjore për vendimmarrje, d.m.th. procedurat të mos vonohen;
- Përfshirja në sistemin e mbrojtjes sociale të familjeve me një prind dhe viktimat e dhunës në familje që largohen nga mjedisi i dhunshëm në kohë krize, duke hapur shërbime të specializuara të arritshme dhe cilësore për viktimat e dhunës me bazë gjinore;
- Sigurimi i informacionit në dispozicion të publikut për të drejtat e qytetarëve në kohë krize, të përshtatura për njerëzit me aftësi të kufizuara shqisore, në gjuhët e të gjitha komuniteteve dhe në një gjuhë të kuptueshme për të gjithë qytetarët;
- Masat e marra nga shteti në kohë krize, të cilat kanë të bëjnë me sigurimin e nevojave jetësore (ndihmë në ushqime dhe produkte higjienike), për të përfshirë qytetarë që nuk janë përfitues të përfitimeve të sigurimeve shoqërore, dhe kanë nevojë për ndihmë për shkak të zvogëlimit të të ardhurave;
- Reformimi i sistemit të mbrojtjes sociale përmes procedurave të qarta, të thjeshta, të shpejta dhe transparente për ushtrimin e të drejtave nga mbrojtja sociale;
- Dokumentet e nevojshme për ushtrimin e të drejtave nga mbrojtja sociale në kushte krize, por edhe jashtë kushteve të tilla, të sigurohen ekskluzivisht sipas detyrës zyrtare;

- Investime të vazhdueshme në kapacitetet e institucioneve për kujdesin social dhe shëndetësor, si dhe zbatimi i vazhdueshëm i një sistemi të bazuar në meritat në punësim, promovimin dhe sanksionimin.

REKOMANDIMET NË LIDHJE ME AKSESIN NË DREJTËSI NË KOHË KRIZE:

- Përveç masave të përgjithshme, Qeveria duhet të miratojë masa specifike për të përmirësuar aksesin në drejtësi për komunitetet individuale të marginalizuara, duke marrë parasysh cenueshmërinë e tyre gjatë gjendjes së jashtëzakonshme;
- Institucionet kompetente (gjykatat, qendra për punë sociale, institucionet shëndetësore, etj.) për të siguruar udhëzime të qarta për zbatimin e masave dhe mënyrën në të cilën qytetarët mund të ushtrojnë të drejtën e tyre në kushte emergjente;
- Këshilli Gjyqësor të njohë procedurat për mbrojtjen e viktimave të dhunës në familje si urgjente për kohëzgjatjen e gjendjes së jashtëzakonshme;
- Institucionet kompetente të zhvillojnë modele alternative për ndihmë ndaj grave, fëmijëve dhe të rriturve nga dhuna gjatë një emergjence;
- Qeveria të sigurojë mbështetje financiare për organizatat që ofrojnë ndihmë dhe mbështetje për komunitetet e marginalizuara në nivelin më të ulët;
- Qeveria duhet të përfshijë mekanizmat për transparencë dhe llogaridhënie në procesin e vendimmarrjes në lidhje me trajtimin e pandemisë.

REKOMANDIME NË LIDHJE ME MASAT EKONOMIKE NË KOHË KRIZE:

- Përfshirja e qytetarëve dhe shoqatave në përgatitjen e masave ekonomike që do të sigurojnë një gamë të gjerë të qytetarëve, me fokus tek ata nga grupet e cenueshme;
- Përgatitja e masave ekonomike që do të individualizohen dhe do të plotësojnë nevojat specifike të qytetarëve, dhe përmes kriterëve për përdorimin e tyre për të siguruar që masat të mos përjashtojnë një grup të caktuar;
- Kryerja e vlerësimit të të gjitha masave të parashikuara deri më tani për sa i përket ndikimit të tyre te qytetarët dhe përpilimi i një plani për përmirësimin e tyre në mënyrë që të arrihen efektet maksimale;
- Kryerja e vlerësimit të dëmeve të shkaktuara nga masat e përcaktuara në mënyrë të papërshtatshme, përkatësisht nga masat e përgatitura që nuk plotësojnë nevojat e qytetarëve;

- Nxitja e transparencës, duke përgatitur raporte mujore mbi programin dhe zbatimin financiar, përfshirë raportet e publikuara dhe ato në dispozicion;
- Marrja e hapave për të vendosur një sasi të vazhdueshme, fleksibile dhe të shkallëzuar të ndihmës financiare të siguruar për qytetarët dhe bazuar në fuqinë financiare të një familje në vend të një personi;
- Përveç rritjes së shumës së ndihmës financiare, është e nevojshme të sigurohet një gamë më e gjerë e produkteve dhe shërbimeve që mund të prokurohen, përfshirë ilaçet dhe shpenzimet e përgjithshme;
- Kryerja e një vlerësimi të nevojave të qytetarëve të natyrës jo-financiare, dhe në varësi të përparësive të tyre, përgatitja e masave për zgjidhjen e tyre. Për shembull, në vend të një vauçeri për turizëm, sigurimi i akomodimit dhe punësimit për gratë viktime të dhunës në familje;
- Grumbullimi i vazhdueshëm i të dhënave përkatëse nga Enti Shtetëror i Statistikave, mbi bazën e të cilave duhet të miratohen masat ekonomike;
- Futja e procedurave për raportimin dhe zgjidhjen e rasteve në të cilat qytetarët përballen me vështirësi në arritjen e masave ekonomike, drejtpërdrejt dhe në faqen e internetit finansiskatransparentnost.koronavirus.gov.mk duke shtuar një seksion të veçantë për konsultime dhe vështirësi për paraqitje.

BIBLIOGRAFIA

- ◆ “Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet.” Shoqata HOPS - Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, 2020 Shkup.
- ◆ “Analizë e gjendjes me komunitete të caktuara të marginalizuara nga ana e shoqatave të cilat drejtpërdrejtë punojnë me komunitetet.” Rrjeti kombëtar kundër dhunës mbi gratë dhe dhunën në familje, 2020, Shkup.
- ◆ “Analizë e situatës së grave viktime të dhunës në familje: Raport i shkurtër mbi ndikimin e krizës Covid-19”. Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020, Shkup.
- ◆ “Raporti vjetor 2020 - Për efikasitetin e mbrojtjes ligjore për të drejtat e njeriut në Republikën e Maqedonisë së Veriut”. Shoqata Maqedonase e Juristëve të Rinj, 2020, Shkup.
- ◆ Delimitrov, K., “Ekonomia maqedonase edhe zyrtarisht në recesion”. “Dojçe vele”, dhjetor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3q6GKAO>

- ◆ Delimitrov, K., “Fundjavë pa TVSH: Rrezik, por edhe ndihmë në krizë”. “Dojçe vele”, 10 tetor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/37WKVZX>

- ◆ Masat ekonomike për përballje me pasojat e Covid-19. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Gjendet në: <https://bit.ly/3q2krMJ>

- ◆ Konkluzion nga mbledhja e 15 e seancës së Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 44-2147/1, 10 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3b4t3hN>

- ◆ “Rritja e numrit të të papunëve në industrinë e tekstilit gjatë pandemisë” (info grafik). ZMAI, Punëtori i zëshëm i tekstilit, 25 shkurt 2021.

Gjendet në: <https://bit.ly/3rgzOC4>

- ◆ “Informacion mbi nevojën për t'i raportuar Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës mbi tërheqjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut nga disa anëtarë të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, në përputhje me nenin 15 të Konventës, si pasojë e pandemisë COVID-19”. Seanca e 30 e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, 27 mars 2020.

Gjendet në: <https://vlada.mk/sednica/2020-30>

- ◆ “Përvojat dhe qëndrimet në lidhje me mësimin në distancë gjatë pandemisë Covid-19: Gjetjet paraprake të kërkimit me drejtorët, mësuesit dhe prindërit”. “Reaktor – hulumtim në veprim”, korrik 2020.

Gjendet në: <https://uni.cf/2ZZ1Nej>

- ◆ “Raport mbi monitorimin gjyqësor të çështjeve penale dhe civile të dhunës në familje”. Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi të grave, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bMnRyd>

- ◆ “Raporti mbi efektet e Covid-19 në punën e Komitetit të Helsinkit për të Drejtat e Njeriut – Shkup”.

Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, 2020, Shkup.

- ◆ Raport intern për punën e HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme, Shkup gjatë Covid-19. Mars – Shtator 2020.

- ◆ Raport intern për punën e “Stacioni PET” gjatë Covid-19. 2020.

- ◆ Platformë në internet për ofrimin e këshillave juridike falas për gratë që kanë vuajtur dhunë në familje. Facebook: Shoqata për emancipim, solidaritet dhe barazi @esem.org.mk, 25 qershor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2NEnjIR>

- ◆ Informacion për çështjet në zyrat e prokurorisë themelore publike sipas nenit 205 ose 206 të KP. Prokuroria Publike e Republikës së Maqedonisë së Veriut, 22 korrik 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bO0Cnd>

- ◆ Karevska, Irena. Tregim hulumtues “Dëshmi tronditëse të dhunës në familje dhe institucioneve inerte gjatë krizës me kovid”. “360 gradë”, 29 shtator, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3dMSWo6>

- ◆ Covid-19–Transparencë financiare. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Gjendet në: <https://bit.ly/2PmRPkN>

- ◆ Korunovska Srbijanko, J., Korunovska N., Maleska T. “Nevojat ligjore dhe rruga drejt drejtësisë në Republikën e Maqedonisë”. Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni, Shkup, 2013.

Gjendet në: <https://bit.ly/3suBFnl>

- ◆ Kotevska, B., “Në një shkallë të lëkundur: për të drejtat e njeriut dhe Covid-19 në Maqedoninë e Veriut pas derogimit nga Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut”. EPI, 2020, 9.

Gjendet në: <https://bit.ly/3sHQTWB>

- ◆ “(Jo) përgjegjësia e institucioneve për qytetarët më të prekshëm në kushte krize: Reagimi i organizatave të shoqërisë civile për veprimin e parakohshëm dhe të papërshtatshëm të institucioneve në zgjidhjen e problemeve të komuniteteve të cënueshme dhe të marginalizuara”, Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, maj 5, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2JCeuXo>

- ◆ Statistikat zyrtare për virusin korona në Maqedoninë e Veriut. Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

Gjenden në: <https://koronavirus.gov.mk/stat>

- ◆ Petrovska N., Haxhi-Zafirov ZH. “”implikimet ligjore për çështjet gjyqësore emergjente, Qendra për Hulumtime dhe Analiza Juridike”. Qendra për hulumtime dhe analiza juridike, 2021.

Gjendet në: <https://bit.ly/3vCdLcn>

- ◆ “Mbështetje për mbrojtjen e të drejtave të punës të punëtorëve me pagë të ulët dhe informale në kohë krize shëndetësore”, 27 korrik 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3eOVT7W>

- ◆ “Mbështetje për zbutjen e pasojave socio-ekonomike të ndikimit të Covid-19 në grupet më të rrezikuara të qytetarëve”, FSHHM, 29 korrik 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3ePGoMX>

- ◆ “Nevojat ligjore të komunitetit rom në Republikën e Maqedonisë”. Reaktor - Hulumtim në veprim, 2018.

Gjendet në: <https://bit.ly/3IEWb0R>.

- ◆ “Planifikimi dhe zbatimi i pakos së parë dhe të dytë të masave ekonomike ishin më konfuze dhe të fshehura sesa në ‘kohë’ dhe ‘serioze’, ndërsa pakoja e tretë ishte e bujshme”. Shoqata ESE, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bPt9sD>

- ◆ “Pasqyrë e masave qeveritare për parandalimin dhe mbrojtjen kundër korona virusit dhe ndikimi i tyre në të drejtat e punëtorëve”. Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, nëntor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bSVe26>

- ◆ “Rishikimi i masave të ndërmarra urgjente dhe hapave për mbrojtjen e grave dhe fëmijëve viktime të dhunës në familje nga Qeveria dhe institucionet kompetente”. Rrjeti kombëtar për luftë kundër dhunës mbi gratë, 2020, Shkup.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bCFd0h>

- ◆ “Rishikimi i personave të regjistruar në Agjencinë e Punësimit të Republikës së Maqedonisë së Veriut”. Agjencia për punësim, 30 nëntor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3r5UttA>

- ◆ “Pasqyrë e personave të papunë të regjistruar - përfitues të së drejtës për kompensim monetar në përputhje me Ligjin për punësimin dhe sigurimin në rast të papunësisë, sipas muajve në vitin 2020”. Agjencia për punësim e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Gjendet në: <https://bit.ly/2Oct7Tq>

- ◆ “MAQEDONIA E VERIUT COVID-19 – Hulumtim cilësor dhe sasior”. Instituti kombëtar demokratik (NDI) dhe IPSOS, shtator 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3ce54wZ>

- ◆ “LSM kërkon që subvencionet e pagave të qershorit të paguhen direkt në llogaritë e punëtorëve.” Lidhja e Sindikatave të Maqedonisë.

Gjendet në: <https://bit.ly/37Yada2>

- ◆ Stojančov, S., “DHP ka kërcënuar jo paguesit se ‘kjo do të dëmtojë ndjenjat e tyre’”. Radio Evropa e Lirë, 30 korrik 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3b5P0Nk>

- ◆ Todorovska, S., “Sa dhe për çfarë shpenzon një student maqedonas? Mapimi i kostove të studentëve që studiojnë në universitetet shtetërore në Republikën e Maqedonisë”. Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni, Shkup, 2019.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uC7ltf>

- ◆ Tumanovska, M., “Kostot po rriten, standardet po ngecin”. Radio Evropa e Lirë, 16 shtator 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2ZXW6gw>

- ◆ “FSHHM me mbështetje për përballje me krizën dhe realizimin e online mësimi”, FSHHM, 15 tetor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/38LnuTK>

- ◆ “Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni dhuroi 100.000 dollarë për familjet më të rrezikuara rome”, FSHHM, 2 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3qWOcz9>

- ◆ „Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni dhuroi 1.260 pako humanitare shtesë për familjet më të rrezikuara rome”, FSHHM, 27 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bVCEbe>

- ◆ „Fondacioni Shoqëria e Hapur - Maqedoni dhuroi pako humanitare për familjet rreth drejtpërdrejtë të prekur nga kriza shëndetësore”, FSHHM, 10 dhjetor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3clopFO>

- ◆ Haxhi-Zafirov, ZH. Dhe të tjerë, “Analiza e dekreteve të miratuara me fuqi ligjore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme në vitin 2020”. Qendra për hulumtime dhe analiza juridike, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2S27ze9>

- ◆ Cekovski I., Dimitrievski V., “Kërkesat ligjore dhe aksesit në drejtësi për të varurit nga droga dhe punëtorët e seksit”. Shoqata HOPS – Opsione për jetë të shëndetshme Shkup, Shkup, 2018.

Gjendet në: <https://bit.ly/3ong0vJ>

- ◆ “85,000 qytetarë në Maqedoni janë pa akses në Internet”. MTM, 18 shtator 2018.

Gjendet në: <https://bit.ly/3dWfRx3>

- ◆ “I infografik mbi diskriminimin e bazuar në gjini në vendin e punës (shkurt – prill 2020)”. Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, qershor 15, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2MnzDWY>

- ◆ “II infografik mbi diskriminimin e bazuar në gjini në vendin e punës (prill – korrik 2020)”. Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, gusht 21, 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2NBYFIK>

- ◆ “III infografik mbi diskriminimin e bazuar në gjini në vendin e punës (gusht – tetor 2020)”. Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, gusht-tetor 2020, 30 nëntor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3bliX5n>

- ◆ “IV infografik mbi diskriminimin e bazuar në gjini në vendin e punës (nëntor 2020 – janar 2021)”. Komiteti i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut, shkurt 12, 2021.

Gjendet në: <https://bit.ly/2P6uRy1>

- ◆ “Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ETS No. 5) - Notifications under Article 15 of the Convention in the context of the COVID-19 pandemic”. Council of Europe, 9 February 2020.

Available at: <https://bit.ly/2NGGdIK>

- ◆ “Covid-19 and the Impact on Human Rights An overview of relevant jurisprudence of the European Court of Human Rights”. THE AIRE CENTRE.
Gjendet në: <https://bit.ly/3rcJkpM>
- ◆ “COVID-19 and the world of work (Sixth edition Updated estimates and analysis)”. International Labour Organization, September 2020.
Available at: <https://bit.ly/3b3ILtq>
- ◆ “COVID-19 – Violence Against Women”. World Health Organization. 15 April 2020.
Available at: <https://bit.ly/3r53GSv>
- ◆ “COVID – 19 and World Work, Rapid Assessment of the Employment Impact and Policy Responses. North Macedonia”. International Labour Organization, 28 May 2020.
Available at: <https://bit.ly/3dXDx4s>
- ◆ “Disparities in the risk and outcomes of COVID-19”. Public Health England, august 2020.
Available at: <https://bit.ly/3sXgRoE>
- ◆ “Impact of the COVID-19 crisis on loss of jobs and hours among domestic workers”. International Labour Organization, June 2020.
Available at: <https://bit.ly/37VSY9g>
- ◆ “Measuring the justice gap, A People-Centered Assessment of Unmet Justice Needs Around the World”. World Justice Project, 2019.
Available at: <https://bit.ly/3e4EiZc>
- ◆ “Report on the comprehensive economic policy response to the COVID-19 pandemic”. European Council: Council of the European Union, 9 April 2020.
Available at: <https://bit.ly/3uKaXth>
- ◆ Steven, D., Langen, de Maaike and others. “Justice for All and the Public Health Emergency”. 2020.
Available at: <https://bit.ly/37YkyCW>
- ◆ Vally, H., “WHO is right: lockdowns should be short and sharp. Here are 4 other essential COVID-19 strategies”. The Conversation, 16 October 2020.
Available at: <https://bit.ly/3sFmEzE>

LIGJE DHE KUSHTETUTA

- ◆ Ligji për mbrojtjen e fëmijëve
- ◆ Ligji për mbrojtje sociale
- ◆ Ligji për procedurën e përgjithshme administrative
- ◆ Ligjin për arsimin fillor
- ◆ Ligjin për arsimin e mesëm
- ◆ Ligjin për arsimin e lartë
- ◆ Ligji për ekzekutimin e sanksioneve
- ◆ Kushtetuta e Republikës së Maqedonisë së Veriut.

DEKRETE

- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për procedurën e përgjithshme administrative gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për procedurën e përgjithshme administrative gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për afatet në procedurat gjyqësore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe veprimet e gjykatave dhe prokurorive publike
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për afatet në procedurat gjyqësore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme dhe veprimet e gjykatave dhe prokurorive publike
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen e fëmijëve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për zbatimin gjatë gjendjes së jashtëzakonshme

- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin fillor gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e lartë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për ndryshimin dhe plotësimin e Dekretit me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për arsimin e lartë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për zbatimin gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për tatimin mbi të ardhurat personale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për procedurën tatimore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për standardin e studentëve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për pagën minimale në Republikën e Maqedonisë së Veriut gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për punësimin dhe sigurimet në rast të papunësisë gjatë një gjendje të jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për mbështetjen financiare të punëdhënësve nga sektori privat i prekur nga kriza shëndetësore-ekonomike e shkaktuar nga virusi Covid-19
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për mbështetje financiare për sportistët, ekspertët në fushën e sportit dhe administrimit të sporteve gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për mbështetjen financiare të artistëve të pavarur gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për punësimin dhe sigurimet në rast të papunësisë gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për zbatimin e Ligjit për mbrojtjen sociale gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për mbështetjen financiare të personave fizikë që kryejnë veprimtari të pavarur të prekur nga kriza shëndetësore-ekonomike e shkaktuar nga Covid-19 gjatë gjendjes së jashtëzakonshme

- ◆ Dekret me fuqi ligjore për subvencionimin e pagesës së kontributeve të sigurimeve të detyrueshme shoqërore gjatë gjendjes së jashtëzakonshme
- ◆ Dekret me fuqi ligjore për mënyrën e ndryshimit të kushteve kontraktuale të ekspozimeve të kreditit me bankat dhe shtëpitë e kursimit
- ◆ Dekreti me fuqi ligjore për mbështetje financiare të qytetarëve dhe punonjësve me të ardhura të ulëta, të rinjve dhe profesionistëve shëndetësor duke lëshuar një kartelë pagesore vendore të destinuar për blerjen e produkteve dhe shërbimeve maqedonase gjatë një emergjence.

VENDIME

Vendim mbi masat për të parandaluar futjen dhe përhapjen e korona virusit. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 62, 12 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3r5U7Tk>

Vendim për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 72, 21 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uBTsLD>

Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 74, 23 mars 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/2MyKAoH>

Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 92, 6 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3sDKplq>

Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 100, 13 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3dR57jl>

Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 107, 22 prill 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3q6Z257>

Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 125, 15 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uK2J4n>

Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 134, 22 maj 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3009Gjx>

Vendim për ndryshimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 147, 3 qershor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/3uJh4xW>

Vendimi për përfundimin e Vendimit për ndalimin dhe regjimin e veçantë të lëvizjes në territorin e Republikës së Maqedonisë së Veriut. “Gazeta zyrtare e RMV”, nr. 169, 22 qershor 2020.

Gjendet në: <https://bit.ly/37U1lIB>

Vendim për veprimin e gjykatave të Republikës së Maqedonisë së Veriut në kushte të rritjes së rrezikut nga virusi Covid-19. Këshilli gjyqësor i RMV, nr. 02-606/1, 17 mars 2020.

BURIME TË TJERA

- ◆ “Informacion mbi nevojën për t'i raportuar Sekretarit të Përgjithshëm të Këshillit të Evropës mbi tërheqjen e Republikës së Maqedonisë së Veriut nga disa anëtarë të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut, në përputhje me nenin 15 të Konventës si pasojë e pandemisë COVID-19”. Seanca e 30 e Qeverisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut, 27 mars 2020.

Gjendet në: <https://vlada.mk/sednica/2020-30>

- ◆ Note verbal no. 35-01-155/2. Permanent Representation of the Republic of North Macedonia to the Council of Europe, 2 April 2020, Strasbourg.

